

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΟ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΑΘΗΝΑΙ, Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ. 140-ΤΗΛ. 718-308 | 1 ΜΑΡΤΙΟΥ 1972 | ΑΡΙΘ. 5

ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΑ ΚΑΙ ΔΙΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Β'.

ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

1. Εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον ἡτιολογήσαμεν προεισαγωγικῶς τὸν προσωπικὸν χαρακτήρα τῆς σειρᾶς τῶν παρόντων ἄρθρων καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκθέσεως τῶν ἡμετέρων ἀπόψεων ἐπὶ τῶν συγχρόνων ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων. Ἐν καταλήξει δὲ τοῦ τελευταίου ἄρθρου ἡμῶν ὑπεσχέθημεν, ὅτι τὸ πρῶτον, τὸ καὶ κεφαλαιῶδες θέμα, ὅπερ θ' ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς ἐν συνεχείᾳ, ἦτο τὸ «Περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου». Τοῦτο δέ, διότι ἐξ αὐτοῦ ἐκκινοῦν ἀπαξάπαντα τὰ ἐνδιαφέροντα τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν θέματα καὶ ὡς ἀπὸ πηγῆς ἐκπορεύονται πάντα τὰ ἀπασχολοῦντα καὶ μέλλοντα ν' ἀπασχολήσουσιν τὰς ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας διορθόδοξα καὶ διεκκλησιαστικὰ προβλήματα.

2. Πρὶν ἢ εἰσέλθω εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος, θεωρῶ ἐπάναγκες νὰ ἐκφράσω τὰ αἰσθήματα εὐλαβείας καὶ θαυμασμοῦ οὐ μόνον πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ Σεπτὸν πρόσωπον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηνᾶ γόρου τοῦ Α'. Εἶναι δι' ἐμὲ οὐ μόνον παρήγορον, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐνισχυτικόν, ὅτι τὰ αἰσθήματα ταῦτα συμερίζεται, ἐκτὸς εὐαρίθμων ἐξαιρέσεων, τὸ σύνολον τῶν Σεβασμιωτάτων Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο ἀποτελεῖ μέγα κεφάλαιον κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν δυσχερῶν προβλημάτων, ἅτινα εὐρίσκονται ἐν ὄψει καὶ ἅτινα θὰ κληθῇ ὁσονοῦπω ν' ἀντιμετωπίσῃ

σύμπασα ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία.

3. Οἱ Σεβασμιώτατοὶ Ἱεράρχαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γνωρίζουν καλῶς, ὅτι σήμερον, εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε, ὑπάρχει ἀπόλυτος ἀνάγκη, ὅπως συμβαδίζουσιν ἅπαντες μετὰ τοῦ Σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Πατριαρχικῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐφ' ὅλων τῶν ἐν κινήσει ἢ καὶ ἐν ὄψει ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων, διορθοδόξων καὶ διεκκλησιαστικῶν. Μέγαν δὲ συμπαραστάτην, συμβοηθὸν καὶ συνεργάτην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀποτελεῖ ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία, καὶ γνωρίζομεν, ὅτι ἡ Ἠγεσία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἔχει βαθεῖαν τὴν συναίσθησιν τόσοσιν τῶν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὀφειλῶν, ὅσων καὶ τῶν ὑποχρεώσεών της.

4 Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τὴν προβολὴν καὶ δόξαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκλαμβάνει καὶ ἰδικὴν τῆς προβολῆς καὶ δόξης· τὰ δὲ παθήματα καὶ τοὺς πόνους τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριαρχείου θεωρεῖ ὡς ἰδικὴν τῆς συμφοράν. Διὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, συμπαραστατουμένου ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὡς ἀπὸ τηλαυγοῦς Φάρου, ἐκπέμπεται τὸ Ὁρθόδοξον πνεῦμα, τὸ ἐνοῦν καὶ ζωοποιοῦν σύμπασαν τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν.

σίαν. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲ καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία ἐσαεὶ συνεπορεύοντο καὶ ἀμοιβαίως συνεξιτιμῶντο καὶ συνεδοξάζοντο. Ἐντεῦθεν, ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία ἔχει βαθεῖαν τὴν συναίσθησιν, ὅτι τυχὸν διαφορὰ ἀντιλήψεων μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται ν' ἀποτελῇ ἀντικείμενον δημοσίᾳ διεξαγομένων συζητήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐξ οἰωνδήποτε ἐλατηρίων ἐλαυνόμεναι καὶ ὑφ' οἰουδήποτε διεξαγόμεναι εἶναι, ἀν μὴ τι ἄλλο, ἄστοχοι, δυνάμεναι νὰ θέσουν εἰς κίνδυνον αὐτὴν ταύτην τὴν ἐνότητα τοῦ ὅλου σώματος τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας!

5. Ἔως πότε θ' ἀποκρύπτωμεν τοὺς ἐν ὄψει κινδύνους; Μεγάλοι ἀγῶνες ἴστανται ἐπὶ θύραις διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ διὰ τὴν θέσιν, τὴν ὁποῖαν ἡ θεία Πρόνοια καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐχαρίσαντο Αὐτῷ καὶ οἱ αἰῶνες ἄχρι σήμερον ἐσεβάσθησαν, παρά τὰς ποικίλας ἱστορικὰς διακυμάνσεις καὶ τὰς δυσπεριγράπτους ἀντιξοότητες, τὰς ὁποῖας ὑπερενίκησε πάσας, διὰ ν' ἀποδειχθῇ καὶ πάλιν, ὅτι ἡ πανσθενὴς τοῦ Κυρίου χεὶρ διακρατεῖ καὶ διαφυλλάττει τὸν ἔνδοξον Οἰκουμενικὸν Θρόνον, πρὸς διασφάλισιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

6. Ἐρχονται βεβαίως αἱ θύellαι καὶ αἱ καταγίδες εἰς τὰ ἀνθρώπινα πρὸς δοκιμασίαν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τῶν ἀντιξοοτήτων τούτων καὶ θλίψεων δὲν μένει ἀπρόσβλητον καὶ τὸ θεανθρώπινον Καθίδρυμα, ἡ Ἐκκλησία. Διότι καὶ αὕτη, κατὰ τὸ δρατὸν καὶ ἐγκόσμιον αὐτῆς στοιχεῖον, ἐξ ἀνθρώπων ἀποτελεῖται. Ἀνθρώπων πιστῶν μὲν, ἀλλὰ ἀνθρώπων ἀτελῶν καὶ πολλάκις ἀμαρτωλῶν ἢ ἐξ ἀγνοίας ἢ ἄλλης αἰτίας παρακωλυόντων τὸ ἔργον τῆς Χάριτος. Ἐκ τούτου καὶ αἱ περιπέτειαι, αἱ θλίψεις, οἱ διωγμοί, ἔστιν ὅτε τὰ βασανιστήρια καὶ ὁ ἀφανισμὸς καὶ αὐτῶν τῶν πιστῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν σκοτιῶν ἐκείνων δυνάμεων τῆς ἀθετίας καὶ τοῦ ὕλισμοῦ, ὑπὸ τὰς παντοίας μορφάς του!

7. Καὶ αἱ θύellαι καὶ αἱ καταγίδες ἐπέπεσαν πολλάκις καὶ ἐπὶ τοῦ θεοσυστάτου Καθιδρύματος τῆς Ἐκκλησίας, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ τοῦ καταγλατσαντος τὴν Ὁρθοδοξίαν πανενδόξου Θρόνου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τοῦτο δὲ πρὸς δοκιμασίαν ἀσφαλῶς τῶν πιστῶν μελῶν καὶ ἀφωσιωμένων τέκνων τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς παιδαγωγίαν τῶν ἐν γένει μελῶν Αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ Κύριος διεκλήρουξε διὰ σύμπασαν τὴν Ἐκκλησίαν Του, ὅτι «πύλαι ἄδου οὐ κατισχύουσιν» Αὐτῆς καὶ ὅτι ἀπαρασάλευτα τὰ θεμέλια Αὐτῆς διαμενοῦσιν «πάσας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. 16,18. 28,20. Ἰωάν. 14, 16). Οὕτως ἀκριβῶς συνέβη καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν Ἑλληνικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τὴν ἀναδεχθεῖσαν ὅλον τὸ μένος τῶν ἀπανθρώπων διωγμῶν καὶ διὰ τοῦ νέφους τῶν μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν τῆς πίστεως καθαγιασασαν τὰς ρίζας τοῦ πολυκλάδου δένδρου τῆς Ὁρθοδοξίας. Οὕτω δ' ἐπίσης συνέβη καὶ εἰς τὸν μέγαν τῆς Οἰκουμενικῆς Ὁρθοδοξίας Θρόνον, τὸ πανέντιμον καὶ πανένδοξον Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον! Ἐδέχθη καὶ τοῦτο θυέλλας καὶ καταγίδας σφοδράς καὶ ποικίλας, καθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν του διαδρομὴν. Ἐταπεινώθη καὶ ἐσμικρύνθη κατὰ κόσμον καὶ συνεπτύχθη εἰς μικράν, ἀλλ' ἔνδοξον γωνίαν-τὴν κρύπτειν τοῦ Φαναρίου. Ἄλλ' ὅμως διὰ νὰ καταπέμψη ἐκεῖθεν τὰς ἡλιακὰς καὶ πυρκαϊστούς ἀκτινοβολίας του ἀπανταχοῦ τῆς γῆς, πρὸς ἐκπληξιν καὶ θαυμασμὸν συμπάσης τῆς Οἰκουμένης! Ποῦ ὀφείλεται τοῦτο; Πρωτίστως εἰς τὴν πάνσοφον καὶ πανσθενῆ τῆς θείας Προνοίας βουλήν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ τὰ πάντα ὑποστάντος χάριν τῆς Ἐκκλησίας Του Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ. Ἄλλ' ὀφείλεται, ὁμολογητέον, καὶ εἰς τὴν σοφὴν καὶ σθεναρὰν καθοδήγησιν τοῦ σήμερον μεγάλου Ἡγέτου τῆς Ὁρθοδόξιας Ἀθηναγόρου τοῦ Α'!

8. Οὗτος ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ Θρόνου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς στιγμὰς κρίσεως, διεθνούς κρίσεως! Ἐν ἔτει 1948

ΕΟΡΤΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΥ ΜΑΚ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΜΟΣΧΑΣ
ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΡΩΣΙΑΣ*

Μακαριώτατον

'Αρχιεπίσκοπον 'Αθηνῶν καὶ πάσης 'Ελλάδος
Κύριον 'Ιερώνυμον.

Μακαριώτατε,

ἀγαπητέ ἐν Κυρίῳ Δέσποτα,

'Εγκαρδίως χαιρετίζομεν τὴν 'Υμετέραν
ἀγιωσύνην ἐπὶ τῇ μεγάλῃ εορτῇ τῆς Γεννή-
σεως τοῦ Χριστοῦ.

Νῦν «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» ('Ιωάν. α',
14) διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος,
«οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ
εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ'
ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ» ('Ιωάν. γ',
17).

'Ο κόσμος, ὁ εὐαγγελισθεὶς ὑπὸ τῶν
ἀγγέλων, ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ἐπὶ γῆς
βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἣτις ἐστὶν «δικαιοσύνη
καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ»
(Ρωμ. ιδ', 17). 'Ο Κύριος ἤνεγκεν εἰς τὴν
γῆν τὴν ζωὴν, ἣτις ἦν πρὸς τὸν Πατέρα πρὸ

* Σημ. Δ/σεως. Δημοσιεύομεν ἐκ καθήκοντος καὶ ἐν με-
ταφράσει, ὡς ἔχει τὸ εἴορτιον Γράμμα τῆς Α. Μακαριότητος,
τοῦ Πατριάρχου Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας.

ἀναδέχεται εἰς τὰς στιβαρὰς Αὐτοῦ χεῖρας
τὸ πηδάλιον τῆς 'Ορθοδοξίας. Μετὰ μικρὸν,
τὸ κῦρος τοῦ Πατριάρχου ἐπιβάλλεται καὶ
διευρύνεται οὐ μόνον ἐντὸς τῶν κόλπων τῶν
ἐπὶ μέρους 'Ορθοδόξων 'Εκκλησιῶν, ἀλλὰ
καὶ εἰς πάσας τὰς ἑτεροδόξους 'Εκκλησίας,
εἰς ὅλα τὰ μῆκη τῆς Οἰκουμένης, ἔνθα ὁμο-
λογεῖται Χριστός, ἀκόμη καὶ εἰς μὴ χρι-
στιανικοὺς λαοὺς! 'Η δύναμις, ἡ ἀνταύγεια
τῆς προσωπικότητός Του καὶ ἡ πνευματικὴ
ἀκτινοβολία καὶ ἐπιβολὴ τοῦ Οἰκουμενι-
κοῦ Πατριάρχου οὐδέποτε ὑπῆρ-
ξαν τόσον μεγάλαι, εὐρεῖαι καὶ ἰσχυραί, ὅσον
κατὰ τὴν ἡν διανύομεν ἐποχὴν, τὴν ἐποχὴν

πάντων τῶν αἰώνων (Α' 'Ιωάν. α', 2) διὸ καὶ
νῦν χορεύουσιν ἄγγελοι ἐν οὐρανῶ καὶ ἀγά-
λονται οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς γῆς. Μεθ' ἡμῶν
ὁ Θεός! 'Ο Θεὸς ἐνηθρώπησε, καὶ ὁ ἄν-
θρωπος ἐθεοποιήθη καὶ ἐγένετο «κοινωνὸς
θείας φύσεως» (Β' Πέτρ. α', 4). 'Ο Θεὸς
ἐξ οὐρανοῦ κατέβη εἰς τὴν γῆν καὶ ὁ ἄν-
θρωπος ἐκ τῆς γῆς ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ
διὰ τοῦτο, κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἡμέραν,
ἡμεῖς τόσον βαθέως βιοῦμεν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν
τὸ μυστήριον τῆς θείας ἀγάπης, τῆς φανερω-
θείσης ἡμῖν ἐν Βηθλεὲμ καὶ κομισάσης εἰς τὸν
κόσμον τὴν καλὴν ἀγγελίαν.

Τὸ σωτήριο γεγονός τῆς ἐνανθρωπήσεως
ἐνθυμίζει ἡμῖν τὴν κλήσιν ἡμῶν, ὅπως μετὰ
βαθείας ἀφοσιώσεως διακονήσωμεν τῷ Χρι-
στῷ καὶ τῇ ἀγία αὐτοῦ 'Εκκλησίᾳ καὶ πληθύν-
ωμεν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν ἀγάπην καὶ ἀδελ-
φοσύνην. Κατὰ θεῖον θέλημα, ἀναλαβόντες
τὴν πατριαρχικὴν διακονίαν, ἀντιλαμβανόμεθα
καὶ τὴν ἀνυπολογίστως ὑπεύθυνον ἐνώπιον
Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀποστολήν, ἣν ἀεί-
ποτε ἔφερον οἱ μεγάλοι Πρωθιεράρχαι τῆς
Ρωσικῆς 'Εκκλησίας.

Βασικὴ, χαρακτηριστικὴ γραμμὴ τῆς
δραστηριότητος τῶν μακαριστῶν προκατό-
χων ἡμῶν εἰς τὴν ἀγίαν Πατριαρχικὴν Κα-
θέδραν πάσης Ρωσίας ὑπῆρξεν ἡ μετὰ ζήλου

'Αθηναγόρου τοῦ Α'. Παρὰ δὲ τὰς
εἰλικρινεῖς προσπάθειάς Του καὶ παρὰ τοὺς
ἀγῶνας, οὓς ἐπωμισθεὶς διεξήγαγε πρὸς ἐξο-
μάλυνσιν τῶν σχέσεων τοῦ Οἰκουμενι-
κοῦ Πατριάρχου μετὰ τῆς Χώ-
ρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔχει τὴν ἑδραν Του, πα-
ρεξηγηθεὶς καὶ ποικιλοτρόπως διαβληθεὶς,
δὲν ἐπέτυχε ν' ἀπομακρύνῃ τὰς καχυποψίας,
εἰς τὸν ὃν ἐπεθύμει βαθμόν. Πολλοὶ πρὸς
τοῦτο συνέβαλον λόγοι.

'Αλλὰ θὰ συνεχίσωμεν!

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν

διακονία πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Πατρίδα, ἢ ἐνίσχυσις τῆς χριστιανικῆς ἀδελφότητος καὶ ἢ διακονία τῆς καταλλαγῆς (Β' Κορ. ε', 18). Πάντα ταῦτα ἐπῆρξαν τὸ ἀντικείμενον καὶ τῶν ἡμετέρων ἀδιαλείπτων φροντίδων καὶ μεριμνῶν.

Ἐμαρτυροῦμεν εἰς τὸ εἰρηνικὸν Γράμμα πρὸς τοὺς Προκαθημένους τῶν ἀδελφῶν Τοπικῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐπὶ τῇ ἀνόδῳ ἡμῶν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον Μόσχας, ὅτι καθήκον ἡμῶν θεωροῦμεν τὴν τήρησιν τῆς ἐνότητος τῆς ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐν πνεύματι ἀγάπης ἐνίσχυσιν καὶ τελείωσιν τῆς πανορθόδοξου συνεργασίας. Ἦδη ἐπαναλαμβάνομεν τοῦτο καὶ ὑποσχόμεθα, ὅτι ἢ περιφροῦρησις τῶν συμφερόντων τῆς ἁγίας Ὁρθοδοξίας θὰ εἶναι ἢ πατριαρχικὴ ἡμῶν καὶ ἀκλινῆς φροντίς.

Ταυτοχρόνως, θεωροῦμεν ὡς ἀναφαίρετον τμῆμα τῆς διακονίας ἡμῶν τὴν ἐξέλιξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων μετὰ τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁργανισμῶν, τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀληθειῶν τῆς ἁγίας Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς πείρας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ζωῆς πρὸς τὴν διηρημένην Χριστιανοσύνην, τὴν συνεργασίαν μετ' αὐτῶν εἰς τὴν ἀναζήτησιν ὁδῶν καὶ μέσων ἀποκατάστασως τῆς Ὁμολογιακῆς ἐνότητος, τὰς κοινὰς μετ' αὐτῶν προσπάθειας εἰς τὴν δρᾶσιν ἐπ' ἀγαθῷ ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.

Στρεφόμενοι πρὸς τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι εἰς τὴν παρούσαν ἐποχὴν ἀντικείμενον τῆς μερίμνης ἡμῶν, θεωροῦμεν πρωθιεραρχικὸν ἡμῶν καθήκον νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος εἰς τὸ ἀνεκρίζωτον καὶ μέχρι τοῦδε ἀθεράπευτον οὕτως καλούμενον «σχίσμα τοῦ Κάρλοβιτς», οἱ ὁπαδοὶ τοῦ ὁποίου αὐτοαποκαλοῦνται «Ὑπερόριος Ρωσικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία». Μετ' εὐχαριστήσεως ἐπισημαίνομεν τὴν ἀσστηρὰν κανονικὴν στάσιν των ἐναντι τοῦ συνεδρίου τῆς ἀποστασίας (III Οἰκονομ. Σύνοδος, κανὼν 1) ἐκ μέρους τῆς πλειότητος τῶν Τοπικῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, παρ' ὅτι δυστυχῶς εὐρισκόμεθα εἰς τὴν δύσκολον θέσιν νὰ διαπιστώμεν, ὅτι παρὰ τισιν ἀδελφαῖς Ὁρθοδόξοις Ἐκκλησίαις διατηρεῖται ἢ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ σχίσματος τούτου

κοινωνία προσευχῆς. Εἶναι ὀφθαλμοφανές, ὅτι ἢ προμνημονευθεῖσα ὁμὰς σχισματικῶν παραδίδει αὐτὴ ἑαυτὴν εἰς κριμα, διότι ἢ παραμονὴ εἰς τὸ σχίσμα ὠδήγησεν αὐτὴν εἰς κατὰστασιν, ἣτις δύνανται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς «αἵρεσις» (Μεγ. Βασιλείου, κανὼν 1). Νομίζομεν, ὅτι σήμερον οἱ ὁπαδοὶ τοῦ σχίσματος τοῦ Κάρλοβιτς μεταβάλλονται εἰς ἰδιότυπον αἵρεσιν πολιτικῆς ὑφῆς. Ἡ ὁμόφωνος ἀπόφασις τῆς πρὸ τινος συγκληθείσης τοπικῆς Συνόδου τῆς Ρωσικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὥρισεν, ὅπως ἐπιβληθῶσιν αἱ ἐνδεδειγμέναι κανονικαὶ κινήσεις εἰς τὸ σχίσμα Κάρλοβιτς καὶ τοὺς ἀμετανοήτους αὐτοῦ ὁπαδοῦς, ὥστε ἢ Ἐκκλησία νὰ λάβῃ ἐναντι αὐτοῦ νόμιμον καὶ σαφῆ θέσιν.

Ὁ εὐαγγελικὸς νόμος τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον (Ἰωάν. ιε', 12) κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἐκφράζεται εἰς μέγαν βαθμὸν εἰς τὴν ἀπόκτησιν, τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς εἰρήνης. Τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, ἐποχὴν ἐγκυμονοῦσαν ἀπειλητικὰ γεγονότα εἰς τὴν διεθνήν κατάστασιν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ προσελκύσων τὴν ἀδιάλειπτον προσοχὴν μας τὰ φαινόμενα ἐκεῖνα ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ὁ εἰς ἀνοδικὴν πορείαν ἐξοπλισμὸς, αἱ πολυάριθμοι θυσίαι καὶ ἢ τρομακτικὴ συναισθησις τῶν παθημάτων τῶν λαῶν τοῦ Βιετνάμ, τοῦ Λάος, τῆς Καμπότζης, αἱ βαρεῖαι δοκιμασίαι, αἱ εὐροῦσαι τὸν ἀραβικὸν λαὸν τῆς ἁγίας Γῆς, ὡς καὶ αἱ μισάνθρωποι ἐνέργειαι τῶν ὑπερμάχων τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, τῆς νεοαποικιοκρατίας καὶ τῆς φυλετικῆς ἀπομονώσεως (APARTHEID) τῶν Χωρῶν Ἀφρικῆς καὶ Ἀμερικῆς.

Ἄφθονος πηγὴ πόνου διὰ τὴν Ἰνδικὴν χερσόνησον εἶναι τῶρα καὶ τὸ πρόβλημα τῶν φυγάδων τοῦ ἀνατολικοῦ Πακιστάν καὶ ἢ πολεμικὴ σύρραξις Ἰνδιῶν-Πακιστάν, ἣτις ἀφίνει ὀπισθὲν τῆς πολυάριθμα θύματα καὶ καταστροφὰς καὶ προκαλεῖ τὴν βαθυτάτην ἡμῶν μερίμναν καὶ θλίψιν. Δεόμεθα ἐκτενῶς, ὅπως θριαμβεύσῃ ἢ εἰρήνη καὶ ποιούμεθα ἐπίμονον ἔκκλησιν περὶ ἀνευ ἀναβολῆς λύσεως τῶν ζητημάτων, τῶν προκαλούντων διενέξεις, κατὰ τρόπον εἰρηνικόν.

Ταυτοχρόνως, μετὰ χαρᾶς καὶ ἰκανοποιήσεως παρατηροῦμεν τὰς εὐχαρίστους μετα-

ΣΥΝΟΔΙΚΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΕΠΙ Τῆ ΜΝΗΜῆ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΦΩΤΙΟΥ

Μετὰ τῆς ἐπιβαλλομένης ἐκκλησιαστικῆς λαμπρότητος καὶ μεγαλοπρεπείας ἐωρτάσθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆ 6ῃ παρελθόντος μηνὸς Φεβρουαρίου ἐ.ξ. ἡ μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Φωτίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Μεγάλου, προστάτου Αὐτῆς. Συμφώνως πρὸς τὴν καθιερωθεῖσαν ἤδη ἀπὸ διετίας συνήθειαν, ἀφ' ἑσπέρας, ἦτοι τὸ Σάββατον 5ην Φεβρουαρίου καὶ ὥραν 7 μ.μ. ἐτελέσθη ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν Μέγας Πανηγυρικὸς Ἑσπερινός, χοροστατοῦντος τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ Προέδρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κ. Ἱερωνύμου, συγχχοροστατούντων δὲ τῶν Σεβ. Ἀρχιερέων, τῶν συγχχοροτούντων τὴν Διαρκῆ Ἱερὰν Σύνοδον, καὶ τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἀρχιεραματῆρος Αὐτῆς. Κατὰ τὴν Πατριαρχικὴν τάξιν, οἱ συγχχοροστατοῦντες Ἀρχιερεῖς ἐξεληθόντες κατὰ σειράν ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ Βήματος διὰ τῆς Ὁραίας Πύλης, προηγουμένου τοῦ Ἐκκλησιάρχου καὶ ψαλλομένου τοῦ Κεκραγαρίου, κατέλαβον τὰς οἰκείας αὐτῶν θέσεις ἐν τοῖς Συνοδικαῖς Παραθρονίσι, τοῦ Μακαριωτάτου ἱσταμένου ἐπὶ τοῦ Δεσποτικοῦ Θρόνου. Πλήθη εὐσεβῶν πιστῶν εἶχον ἀπὸ ἐνωρὶς κατακλύσει τὸν παμμεγέθη ναόν, παρέχοντα οὕτω τὸ μέτρον τῆς ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἀπηχῆσεως τῆς ἀγσμένης πανηγύρεως τοῦ

μεγάλου προμάχου καὶ ὑπερασπιστοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐνῶ εἰδικαὶ θέσις εἶχον διατεθῆ διὰ τε τὸν ἱερὸν Κλῆρον καὶ τοὺς ἐλλογιμωτάτους κ. κ. Καθηγητὰς καὶ Ὑφηγητὰς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

Μετὰ τὸν ἐπιλύχνιον ὕμνον, τὸν ὁποῖον συνέψαλεν ἅπαν τὸ ἐκκλησίασμα ἐν μέσῳ ὑποβλητικῆς ἀτμοσφαιρας καὶ πρὸ τῶν Ἀποστίχων, ἔλαβε χώραν ἡ εἰς Ἀναγνώστας χειροθεσία 50 σπουδαστῶν τῆς ἐν Ἀθήναις λειτουργούσης ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας Νυκτερινῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς, ἀπάντων ἐνδεδυμένων λαμπροῦς ποδήρεις χιτῶνας (στιχάρια). Οἱ πρὸς χειροθεσίαν ὑποψήφιοι παρετάχθησαν κατὰ στίχους ἐμπροσθεν τῶν χοροστατούντων Ἀρχιερέων, εἰς τρόπον ὥστε εἰς ἕκαστον τούτων νὰ ἀντιστοιχῆ ἀνὰ εἰς στίχος, καὶ προσερχόμενοι ἐκείροντο τὴν κεφαλὴν σταυροειδῶς, τῶν χορῶν ψαλλόντων ἐν κατανύξει τὸ «Κύριε ἐλέησον». Ἀκολούθως, καὶ ἐνῶ πάντες οἱ καρέντες ἐγονυπέτησαν, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχ/πος ἀνέγνωσε τὴν εὐχὴν τῆς χειροθεσίας, οὕτω δὲ παρεδόθησαν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἱ 50 οὗτοι νέοι Ἀναγνώσται, οἵτινες πρόκειται νὰ ἀναλάβωσι τὴν ἀσκήσιν τῶν καθηκόντων τοῦ βαθμοῦ των ἐν ναοῖς τῶν Ἀθηνῶν.

Ἄτυχῶς, αἰφνιδία ἀσθένεια τοῦ ὀρισθέντος ὁμι-

βολὰς εἰς τὴν διεθνή ζώην, αἱ ὁποῖαι δημουροῦν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπαλύνσεώς των. Πρὸ παντὸς ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὰς πραγματοποιηθεῖσας τὸν τελευταῖον καιρὸν γνωστὰς συνομιλίαις, περὶ τῆς ὀθμίσεως τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Εὐρώπην, αἵτινες θέτουν τὰ θεμέλια διὰ μίαν εὐχάριστον ἀνάπτυξιν τῆς συνεργασίας ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν.

Μᾶς ἐνθουσιάζει ἡ ἐπιτυχὴς προπαρασκευὴ συγκλήσεως εὐρωπαϊκῆς διασκέψεως, ἣτις θὰ διακονήσῃ τὴν εἰρήνην εἰς τε τὴν Εὐρώπην καὶ ὄλον τὸν κόσμον.

Παραλλήλως, θεωροῦμεν ὡς ἔργον ἐξαιρετικῆς σοβαρότητος τὴν ἐν ἐξελίξει διαδικασίαν συνενώσεως τῶν δυνάμεων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ὄλων τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ὁπαδῶν τῶν ἄλλων θρησκείων.

Τηροῦντες τὴν μετὰ τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος ἐνότητα πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης (Ἐφ. δ', 3) καὶ τὸν ἐν τοῖς

Χριστουγέννοις προσφανοῦντες χαιρετισμόν, εὐλικρινῶς εὐχόμεθα, ὅπως ὁ Κύριος ἐν τῇ ἐαυτοῦ ἀπειρῶ εὐσπλαγχνίᾳ ἀναδείξῃ τὸν νέον ἐνιαυτὸν, ἐνιαυτὸν εἰρήνης καὶ γενικῆς εὐημερίας.

Εἶθε νὰ ἀνθῆ ἡ μεταξὺ ἡμῶν πρυτανεὺσασα ἀδελφικὴ ἀγάπη, ἡ παραγγελθεῖσα ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ ζωοδότου Χριστοῦ καὶ εἶθε νὰ δώσῃ εἰς Ὑμᾶς ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον Κύριος πληρότητα δυνάμεων καὶ τὴν ἐαυτοῦ πλουσίαν βοήθειαν ἐν τῇ Ὑμετέρᾳ Πρωθιεραρχικῇ διακονίᾳ ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ.

Τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος
ἀφωσιωμένος ἐν Χριστῷ ἀδελφός

ΠΟΙΜΗΝ

Πατριάρχης Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας.
Χριστούγεννα 1971/1972, Μόσχα.

λητοῦ, Καθηγητοῦ τῆς Θεολογ. Σχολῆς κ. Β. Δεντάκη, ἐματαίωσε τὴν ἐκφώνησιν ὀμιλίας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἑσπερινοῦ, λήξαντος περὶ τὴν 8,30' ἐσπερινὴν ὥραν.

Τῇ ἐπαύριον, κυριωνύμῳ ἡμέρᾳ τῆς πανηγύρεως, ἐτελέσθη ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Ἱ. Μονῆς Πεντέλης Ἀρχιερατικῆ Θ. Λειτουργία ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχ/που Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, συνιερουργούντων τῶν Σεβ. Συνοδικῶν Ἀρχιερέων Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας κ. Γεωργίου, Ἀντιπροέδρου τῆς Ἱ. Συνόδου, καὶ Μυτιλήνης κ. Ἰακώβου, Προέδρου τῆς Μ.Σ.Ε. Ὑποθέσεων Ἐξωτερικοῦ. Οἱ λοιποὶ Σεβασμιώτατοι Συνοδικοὶ Ἱεράρχαι καθὼς καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις παρεπιδημοῦντες Ἀρχιερεῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ πανιερώτατος Ἀρχ/πος Σιναίου καὶ Ραϊθῶ κ. Γρηγόριος, παρέστησαν συμπροσευχόμενοι ἐν τῷ Σωλῆα. Τοὺς ὕμνους τῆς Θ. Λειτουργίας ἐξετέλεσεν ἡ εἰδικῶς προσκληθεῖσα βυζαντινὴ χορωδία τῶν σπουδαστῶν τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, τὸν δὲ θεῖον Λόγον ἐκήρυξεν ὁ ἐλλογιμώτατος Ὑφηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κ. Ἡλίας Μουτσούλας. Εἰδικαί θέσεις ἐν τῷ ναῷ εἶχον προκαθορισθῆ διὰ τοῦσκ. κ. Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τοὺς λοιποὺς προσκεκλημένους. Ἡ ὀμιλία τοῦ κ. Ὑφηγητοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς:

Μακαριώτατε,

Εἰς τινὰ κώδικα τῆς μονῆς τῆς Μεγίστης Λαύρας, περιέχοντα τὰ «Ἀμφιλόχεια» τοῦ Μεγάλου Φωτίου, εἰκονίζεται ἡ μορφή τοῦ σήμερον τιμωμένου ἁγίου.

Ἡ εἰκὼν εἶναι ἐφθαρμένη καὶ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου αὐτῆς ἔμεινεν ἀτελείωτος. Παρὰ ταῦτα, τὸ σχεδιογράφημα αὐτῆς εἶναι τέλειον. Ὁ Φώτιος παρίσταται καθήμενος ἐπὶ θρόνου ἀποστολικοῦ, ἐνδεδυμένος στολὴν ἀρχιερατικὴν, φέρων περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον δόξης, γνώρισμα τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ, καὶ εὐλογῶν διὰ τῆς δεξιᾶς τὸν μητροπολίτην Κυζικίου Ἀμφιλόχιον.

Διὰ τῆς εἰκόνας ταύτης ἐξαίρεται ἡ ἀλήθεια, ὅτι ὁ Μέγας Φώτιος ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν ὁ ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας. Θὰ πρέπη νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι τοῦ δεκάτου αἰῶνος, γεγονός, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἤδη κατὰ τὸν αἰῶνα αὐτὸν ὁ Φώτιος ἐτιμᾶτο ὡς ἅγιος. Τοῦτο ἄλλως τε βεβαιοῦται καὶ δι' ἄλλων μαρτυριῶν. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐπομένως ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι ἐκφράζει τὴν περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Φωτίου συνείδησιν τῆς Ἐκκλησίας.

Τοῦ ἁγίου τούτου πτυχὰς τινὰς τῆς ζωῆς θὰ ἐπιχειρήσωμεν δι' ὀλίγων νὰ σκιαγραφήσωμεν, βέβαιοι ὄντες ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν θὰ ὑπολειφθῆ κατὰ πολὺ τῆς πραγματικότητος. Μᾶλλον θὰ ἀφήσωμεν αὐτὸν τὸν ἅγιον νὰ ὀμιλήσῃ διὰ τῆς ἀκτινοβολούσης μορφῆς του, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀμαρῶσῃ ἢ πάροδος τοῦ χρόνου καὶ αἱ συγκοφανταῖα τῶν ἀντιπάλων του.

Γόνος εὐγενοῦς καὶ πλουσίας οἰκογενείας, τετιμημένης διὰ τῶν ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀγώνων αὐτῆς

καὶ πολλαχῶς δοκιμασθείσης ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων, ἔτυχεν εὐρυντάτης παιδείας. Οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῶν διδασκάλων αὐτοῦ. Ὡς ἀνεγρόφῃ, εἶναι λίαν ἀμφίβολον, ἂν ὁ Μέγας Φώτιος ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τι ἀφανὲς τοῦ Βυζαντίου διδασκαλεῖον ἢ παρὰ τινι σοφῷ ἐρημίτῃ, ὅστις μακρὰν τοῦ κόσμου διέσωσε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ φιλοσοφεῖν. Γεγονὸς εἶναι, ὅτι τὴν τεραστίαν αὐτοῦ μόρφωσιν ἀπέκτησε κατόπιν ἐπιμόνου καὶ ἐντακτικῆς μελέτης. Ἡ ἐπίπονος αὕτη προσπάθειά του συνδυαζομένη πρὸς τὴν «ἐπιτηδεύματα τῆς φύσεως, τὴν σπουδὴν καὶ τὸν πλοῦτον», χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἠδύνατο νὰ προμηθεύηται τὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δυσπροσίτους βίβλους, κατέστησε τοῦτον πολυμαθέστατον. Ὡς γραμματικὸς, ὡς φιλόσοφος, ὡς νομικὸς, ὡς ἰατρός, ὡς μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος, ὡς μουσικός, ὑπὲρ πάντα δὲ ὡς θεολόγος, ὑπῆρξεν ἀπαράμιλλος.

Ὁ ἅγιος Φώτιος ἐγνώριζεν ἀκόμη νὰ διακρίνῃ καὶ ἀξιολογῇ δεόντως τὰ ὑλικά καὶ τὰ πνευματικά ἀγαθὰ. Μὴ ὑποτιμῶν τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ μὴ θέτων τοῦτο ὑπεράνω τοῦ πνεύματος ἀναγράφει εἰς τινὰ τῶν μαθητῶν του: «Ἴσθι ὡς οὐ μόνον τῷ τληπαθεῖ Ἡρακλεῖ, ἀλλὰ καὶ τῷ λογίῳ Ἐρμῇ τὸ τῆς Ἀμαλθείας κέρας οἱ ποιηταὶ ἐγχειρίζουσιν».

«Οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων, ἔλεγεν, ὡς μακαριότητα καὶ εὐδαιμονίαν νομίζουσι τὸν πλοῦτον, τὴν κτημάτων περιουσίαν, τὴν τροφήν, τὴν κοσμικὴν περιφάνειαν. Ἄλλ' οἱ ὑπὸ τοῦ λογικοῦ κυβερνώμενοι καὶ ὀδηγούμενοι τῆς σοφίας τὴν ἀπόκτησιν ἐπιδιώκουσι, πλοῦτον ὄντως ἀκήρατον καὶ εἰς αἰεὶ διαμένοντα. Σοφία δ' ἐστὶν οὐκ ἡ κομψίαν ἡμάτων προβαλλομένη καὶ πομφόλυγας διακένων λαρυγγισμάτων ἐξερευγομένη, ἀλλ' ἡ τὸν λόγον εὐλόγησιν μετερχομένη». Ὡς πρώτην σοφίαν παραδέχεται τὴν εὐσέβειαν, ἣτις καὶ μόνον ὀδηγεῖ εἰς τὴν κατανόησιν τῶν δογμάτων καὶ τῶν πατρικῶν παραδόσεων.

Διδάσκαλοι αὐτοῦ ὑπὲρ τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τοὺς λοιποὺς φιλοσόφους καὶ ἡγήτορας ὑπῆρξεν ὁ Παῦλος καὶ ὅλαι αἱ μεγάλαι βιβλικαὶ μορφαί. Ὑπῆρξαν οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα ὁ τὸν αὐτὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον λαμβρύνων Πατριάρχης, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Τὸν πλοῦτον τοῦτον τῆς σοφίας ὁ Φώτιος δὲν ἐκράτησε διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Λίαν ἐνωρίς συνεκέντρωσε περὶ ἑαυτοῦ πολλοὺς μαθητάς. Χάριν αὐτῶν συνέταξε Λεξικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Λέξεων συναγωγὴ», ἔνθα ἐρμηνεύει λέξεις ἡγήτορων καὶ λογογράφων, ὡς καὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς δυσχρήστους κατὰ τὴν ἐποχὴν του. Ὁρθῶς ἀνεγρόφῃ, ὅτι οὗτος «ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν του ἀναγεννωμένης ἐλληνικῆς παιδείας καὶ ὅτι ὑπῆρξεν οὐ μόνον ἀριστοτέλης τοῦ λόγου γλαφυρὸς καὶ περὶκομπος, ἀλλὰ καὶ δεινὸς γραμματικὸς». Ἀργότερον ἐν τῷ Πανδιδασκηρίῳ τῆς Μαγναύρας, πλὴν τῆς φιλολογίας, ἐδίδαξε φιλοσοφίαν, μαθηματικά, νομικὴν καὶ θεολογίαν.

Ἐλυε προβλήματα θεολογικὰ οὐ μόνον μὲ εὐρύ-

τητα πνεύματος, ἀλλὰ καὶ μὲ προσήλωσιν εἰς τὴν παράδοσιν. Ὑπῆρξεν ἀξιόλογος ἐρμηνευτὴς τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας, ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγε, «θεμελιούται τὸ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀκήρατον καὶ πατροπαράδοτον φρόνημα». Εἰς τὸ προμνημονευθὲν ἔργον του («Ἀμφιλόχεια»), τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται εἰς τὸν μητροπολίτην Κυζίκου Ἀμφιλόχιον, ὁ ἅγιος Φώτιος διαπραγματεύεται τριακόσια εἴκοσι καὶ ἕξ ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ἐρμηνευτικῶς, δογματικῶς, ἱστορικῶς, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφικῶς, φυσικῶς καὶ ἱατρικῶς περιεχομένον.

Παραλείποντες τὰ λοιπὰ ἀξιόλογα συγγράμματα τοῦ Μεγάλου Φωτίου, σημειοῦμεν τὴν γνωστὴν τοῖς πᾶσι Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκην, ἀναλύουσιν ἢ καὶ ἐπιγραμματικῶς παρέχουσιν στοιχεῖα διὰ διακόσια καὶ ὀγδοήκοντα ἔργα τῆς ἀρχαίας καὶ ἐκκλησιαστικῆς Γραμματείας, δείγμα τῆς ἀκαταπονήτου φιλοπονίας τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ὡς καὶ τὰς ἐπιστολάς αὐτοῦ, εἰς τὰς ὁποίας, ὡς ἐγράφη ὑπὸ διακεκριμένον ἐπιστήμονος, «ἀντικατοπτρίζεται ἡ ἐξαιρετικὴ μόρφωσις καὶ πολυμέρεια αὐτοῦ, τὸ εὐρύτερον πνεῦμά του, ἡ βαθεῖα γνώσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀησιχῶν, ἡ εὐγένεια τοῦ ἤθους καὶ ἡ χάρις τοῦ ὕφους».

Ἄλλ' ὁ ἅγιος Φώτιος δὲν ὑπῆρξε μόνον ὁ σοφὸς συγγραφεὺς, ὑπῆρξε καὶ ὁ ἀκατάβλητος ἀγωνιστὴς καὶ ὑπέρμαχος τῆς Ὁρθοδοξίας. Προερχόμενος ἐξ οἰκογενείας, ἡ ὁποία ἐδοκιμάσθη σκληρῶς ὑπὸ τῶν οἰκονομάχων, ἠξιώθη νὰ ἐγκαινιάσῃ τὴν πρώτην εἰκόνα εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, τὴν Παναγίαν τὴν Ὁδηγήτριαν. Ὁμιλῶν μὲ φωνὴν παλλομένην ἀπὸ συγκλήσειν ἐξαίρει τὴν σημασίαν τοῦ θριάμβου τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ βαθύτερον θεολογικὸν νόημα τῶν ἱερῶν εἰκόνων, ὡς εἶχε πράξει πρὸ αὐτοῦ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Διὰ τῶν εἰκόνων, ὡς παρατηρεῖ, «ὁ ἐν ἡμῖν θεῖος ἔρωσ ὀχούμενος ἀναφέρεται εἰς τὸ νοητὸν τῆς ἀληθείας κάλλος».

Ἐὰν ὁμοῦς ὁ θριάμβος κατὰ τῶν εἰκονομάχων εἶχεν ἤδη ἐπιτελεσθῆ, ἕτεροι ἐχθροὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀπειλοῦν τοὺς Χριστιανούς. Εἶναι οἱ Πανυλικανοί. Ἡ αἵρεσις τούτων ὀρθῶς χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Φωτίου ὡς ἀναβλάστησις τῆς παλαιῆς μανιχαϊκῆς αἵρέσεως. Κατ' αὐτῶν συντάσσει εἰδικὴν πραγματείαν, ἐνθα μετὰ μεγάλης διαλεκτικῆς εὐστροφίας ἀνατρέπει τὰς ἑτεροδιδασκαλίας των. Ὁσαύτως καταπολεμεῖ τοὺς ἀρνούμενους τὴν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὀρθόδοξον διδασκαλίαν καὶ ὑποστηρίζει διὰ βιβλικῶν καὶ πατερικῶν χωρίων, ὡς καὶ διὰ φιλοσοφικῶν συλλογισμῶν τὴν ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Παραλλήλως πρὸς τὸν ἀγῶνα αὐτοῦ κατὰ τῶν αἵρέσεων ὁ Μέγας Φώτιος ἠγωνίσθη καὶ θετικῶς διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι ὄλως ἐσφαλμένη ἡ μέτρον πρὸ τινος κυριαρχοῦσα εἰς τὴν Δύσιν ἄποψις, ὅτι ὁ Φώτιος ὑπῆρξεν ὁ αἴτιος τοῦ σχίσματος. Ἐὰν ὁ ἅγιος Φώτιος ἠγωνίσθη μὲ ὄλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις ἐναντίον τῶν ὑπερφιάλων ἀξιώσεων τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ Α', τοῦτο ἔπραξε κινούμενος ὄχι ἀπὸ ἰδιοτελεῖ

ἐλατήρια καὶ προσωπικὰς φιλοδοξίας, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, ὅπως περιφρουρήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως καὶ διατηρήσῃ ἀλώβητον τὸν πνευματικὸν θησαυρὸν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀπόδειξιν τούτου ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἴδιος εἰργάσθη διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων μετὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐπέτυχε δὲ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου τὴν συνδιαλλαγὴν καὶ τὴν ἄρσιν τοῦ σχίσματος διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συγκροτηθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου τοῦ 879/80. Σημειωτέον, ὅτι τὴν συνδιαλλαγὴν ταύτην, ἡ ὁποία προϋπέθετε τὴν ὑπὸ τῶν δυτικῶν καταδίκην τοῦ Filioque καὶ τῶν κυριαρχικῶν ἀξιώσεων τοῦ πάπα ἐπὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας, οἱ βυζαντινοὶ ἐξαρχητοῦσαν ὡς «ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν», ὡς μαρτυροῦν ὁ κατὰ τὸ β' ἡμῖσιν τοῦ ΙΒ' αἰ. πατριαρχεύσας ἐν Κων/λει Μιχαὴλ ὁ τοῦ Ἀρχιᾶλου καὶ Νικητῆς ὁ Χαροτοφύλαξ.

Ἐκτὸς τῶν ἀγῶνων του διὰ τὴν περιφρούρησιν τῆς πίστεως, ὁ ἅγιος Φώτιος εἰργάσθη καὶ διὰ τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῆς. Εἶναι γνωστὰ αἱ ὑπ' αὐτοῦ καταβληθεῖσαι προσπάθειαι διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Ρώσους, τοὺς Χαζάρους, τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Μοραβούς.

Ὡς γνωστὸν, οἱ Ρῶσοι εἶχον ἐπιδράμει κατὰ τῆς Κων/πόλεως, ἡ ὁποία καὶ θαυματουργικῶς διεσώθη. Ὁ Φώτιος ἀνταποδίδει τὴν ἐπιδρομὴν διὰ τῶν ἱεραποστόλων του, ἐπιδιώκων τὴν πνευματικὴν αὐτῶν κατάκτησιν. Εἰς τὰ δόρατα καὶ τὰς ἀσπίδας ἀντιπαρατάσσει τὴν ἀγάπην, τὴν θυσίαν, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν «ὡπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον τομώτερον». Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἱεραποστολῆς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν πρὸς τοὺς πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς λόγων τοῦ ἁγίου. («Ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοὺς ὁ τῆς πίστεως πόθος καὶ ζῆλος ἀνέφλεξε... ὥστε καὶ ἐπίσκοπον καὶ ποιμένα δέξασθαι καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν θρησκευτάματα μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἀσπάζεσθαι»).

Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Φώτιος φροντίζει διὰ τὴν ἀποστολὴν ἱεραποστόλων εἰς τοὺς Χαζάρους Τούρκους, τοὺς κατοικοῦντας παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Τὸ δυσχερὲς ἔργον ἀναθέτει εἰς τοὺς ἀδελφούς Κωνσταντῖνον, τὸν μετονομασθέντα Κύριλλον, καὶ Μεθόδιον, τοὺς γνωστοὺς ἱεραποστόλους τῶν Σλάβων. Τοὺς αὐτοὺς ἱεραποστόλους στέλλει εἰς Μοραβίαν καὶ Βοημίαν. Ὁἷτοι, φορεῖς τοῦ εὐρέος πνεύματος τοῦ Βυζαντίου, φροντίζουν οὐ μόνον διὰ τὸν ἐκχριστιανισμόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἐκπολιτισμὸν τῶν λαῶν αὐτῶν. Συγχρόνως ὁ μέγας πατριάρχης ἐνδιαφέρεται καὶ διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἀρμενίων εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἢδη εἶχε φροντίσει καὶ διὰ τὸν ἐκχριστιανισμόν τῶν Βουλγάρων, τῶν ὁποίων ὁ ἡγεμὸν Βόρις βαπτίζεται μετονομασθεὶς εἰς Μιχαήλ. Ὁραιοτάτη εἶναι ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξαιροῦνται τὰ καθήκοντα τοῦ Χριστιανοῦ ἡγεμόνος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναγράφεται:

«Ἄριστος κριτὴς τῶν ἄλλων εἶναι μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δίδει λόγον εἰς τὴν συνειδήσιν του διὰ τὰς πράξεις του καὶ ἐπινοεῖ τρόπους διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων του». Συγχρόνως ἐν τῇ ἐπιστολῇ τονίζεται

ἡ ἀνάγκη οὐ μόνον τῆς κατ' ἰδίαν προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς δημοσίας μετὰ τοῦ λαοῦ θείας λατρείας. Σημειοῦται ὡσαύτως, ὅτι μόνον διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν μυστηριακὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας δύναται νὰ ἀναχθῆ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν τριαδικὴν θεότητα, ἡ ὁποία κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς εἶναι ἀσύλληπτος εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν.

Ἄλλ' ὁ μελετητὴς τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Φωτίου δὲν θαυμάζει μόνον τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν ἀγωνιστὴν. Θαυμάζει καὶ τὸν ἄνθρωπον. Τὸν ἀπλοῦν καὶ ταπεινόν, τὸν πρῶον καὶ καταδεκτικόν, τὸν δίκαιον καὶ ἀντικειμενικόν, τὸν πλήρη εὐσπλαγχνίας καὶ ἀγάπης.

Εἰς τὰς συζητήσεις ἐπὶ ἐπιστημονικῶν καὶ λοιπῶν θεμάτων, ἂν καὶ σοφὸς διδάσκαλος, ἤκουε μετὰ προσοχῆς τὰς γνώμας τῶν ἄλλων, θεώρει δὲ εὐγνωμοσύνης ἄξιον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θὰ διετύπωνε γνώμην καλύτεραν τῆς ἰδιεῆς του.

Εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον τὸν Α' ἀναγράφει:

«Ἡγαπώμην τοῖς φίλοις ὑπὲρ τοὺς συγγενεῖς, ἄμφοι δὲ ἐλογιζόμην καὶ τῶν συγγενῶν ὁ φίλτατος. Ἡ δὲ περὶ ἐμὲ τοῦ πλησίον φήμη τῆς σπουδῆς καὶ τοὺς ἀγνώστους εἴλκεν εἰς ἔρωτα θεῖον καὶ φιλίας δεσμόν».

Ὅτε λόγῳ τῆς ὑψηλῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, καθυστερεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ διδασκαλεῖον, ἐναγωνίως οἱ μαθηταὶ του ἀνέμενον αὐτὸν πρὸ τῶν πυλῶν τῶν ἀνακτόρων καὶ οἱ ἔχοντες περισσότερον θάρρος παρεπονοῦντο διὰ τὴν βραδύτητα, ἄλλοι ἔσπευδον νὰ προὔπαντήσουν αὐτὸν καὶ οἱ ὀλιγώτερον οἰκείοι μόνον διὰ τῆς παρουσίας των ἐξεδήλουν τὴν πρὸς αὐτὸν εὐλοκωτῆ ἀγάπην των.

Εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν ἐπιστολὴν ὁμιλῶν ὁ Μέγας Φώτιος περὶ τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν Οἰκουμηνικὸν Θρόνον καὶ δεικνύων τὴν ἐπίμονον ἀρησιῶν αὐτοῦ ἀναγράφει:

«Συνεσχέθημεν ἄκοντες, κακούργοις ἴσα καθείχθημεν ἔτηρούμεθα φυλασσόμενοι· ἐψηφίσθημεν ἀνανεύοντες· ἐχειροτονήθημεν κλαίοντες, ὀδυρόμενοι, κοπιόμενοι. Ἰσασί ταῦτα πάντες».

Μετὰ τὴν ἀνοδὸν του εἰς τὸν Θρόνον μετ' ἰδιαιτέρας ἀγάπης συμπεριεφέρθη εἰς τοὺς Ἱγνατιανούς, ὅτε δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν συνεχίζοντες τὴν ἀντίδρασιν συνελήφθησαν καὶ ἐβασανίζοντο, ὁ Μέγας Φώτιος ἀντέδρασε δι' ὄλων αὐτοῦ τῶν δυνάμεων.

Ἄλλὰ καὶ ὅτε ὁ ἴδιος ἀργότερον κατεβιβάσθη ὑπὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο ἐκ τοῦ Θρόνου καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν μικρὰν ἐξορίαν, δὲν παρεπονέθη διὰ τίποτε ἄλλο, εἰ μὴ μόνον διότι ἐστερήθη καὶ αὐτῶν τῶν βιβλίων του. Παρὰ ταῦτα τὸ ἀκλόνητον φρόνημά του δὲν κατεβλήθη. Ἐγραφεν ἐκ τῆς ἐξορίας του:

«Κλάδος εὐθαλῆς καρποὺς ὠραίους ἐνεργῶν περιήρηται· ἄλλ' ἢ ὄζια μένει· οἷσι πάλιν οὐκ ἐλάττονα. Ἀπῆλθεν ἡ καλὴ καὶ θαυμασία εἰκὼν, ἀλλ' ὁ γραφεὺς ἔτι τὴν χεῖρα κινεῖ, καὶ γράφει γε πάντως, ἐραστῆς ὢν τοῦ καλοῦ, οὐκέτι τὴν αὐτὴν ἀλλὰ καὶ τελειοτέραν».

Τὸ θάρρος καὶ τὴν αἰσιοδοξίαν μεταδίδει καὶ εἰς τοὺς φίλους του. «Ὁ διωγμὸς βαρὺς, ἀλλ' ὁ τοῦ Δεσπότη τοῦ μακαρισμοῦ ἡδύς. Ἐχώμεθα τοιγαροῦν τῶν ἄθλων, ἀδελφοί, ἵνα τύχωμεν τῶν ἐπάθλων».

Καὶ ὅτε μέγας σεισμὸς συνεκλόνησε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐξελέγηθη ὡς τιμωρία διὰ τὰ πρὸς τὸν Φώτιον ἀδικήματα, ὁ ἴδιος μὲ ἀπλότητα καὶ ταπεινώσιν ἔσπευσε νὰ ὁμολογήσῃ πρὸς τὸν διάκονον Γρηγόριον: «Τί εἴμεθα ἡμεῖς, ὥστε νὰ προκαλέσωμεν τοιαύτην ὀργὴν τοῦ Θεοῦ εἰς τόσον πολυάριθμον κόσμον;».

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπει νὰ ἐξαρθῆ καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Μεγάλου Φωτίου διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀμέσων ἀναγκῶν τοῦ ποιμνίου του καὶ μάλιστα τῶν πτωχῶν.

Μεγαλειώδης εἶναι καὶ ἡ σκηνὴ τῆς συναντήσεως τῶν δύο πατριαρχῶν μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπιστροφὴν τοῦ Φωτίου. Πρῶτος ὁ Φώτιος προσκυνεῖ τὸν Ἱγνατίου καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀνταλλάσσει μετ' αὐτοῦ τὸν ἀσπασμὸν τῆς ἀγάπης. Θὰ μείνῃ συνεργάτης αὐτοῦ πιστός, ἔστω καὶ ἂν ἐξ αἰτίας του ἐδοκιμάσθῃ σκληρῶς. Δὲν θὰ διατάσῃ δὲ νὰ ἀναλάβῃ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐξωρίσθη. Ὅτε τέλος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱγνατίου ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Θρόνον, εἰργάσθη, ὡς εἶδομεν, μὲ ὄλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ἀντικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἐπέπρωτο νὰ δοκιμάσῃ δευτέραν ἐξορίαν, ἐξ αἰτίας τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἀνακηρυχθέντος αὐτοκράτορος παλαιοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Λέοντος τοῦ ΣΤ', εἰς τὴν οὐχὶ μακρὰν τῆς Κων/λεως μονὴν τῶν Ἀρμενιανῶν καὶ νὰ ἀποθάνῃ ἐν αὐτῇ, ἵνα ὑποστῇ τὴν αὐτὴν δοκιμασίαν πρὸς τὸν μέγαν Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας καὶ προκάτοχόν του εἰς τὸν Οἰκουμηνικὸν Θρόνον, τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον τὴν 27ην Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 897, ἡμέραν Κυριακὴν. Τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου μετεκομίσθη εἰς Κων/λιν καὶ ἀπετέθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ προφήτου Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ, ὅστις εὐρίσκειτο ἐντὸς μονῆς ἰδρυθείσης ὑπὸ τοῦ ἁγίου καὶ καλουμένης «τὰ ἐρημίας».

Ἐκτὸς τῆς προμνημονευθείσης παλαιᾶς εἰκόνης, πολλοὶ ἕτεροι μαρτυροῦν ἀποδεικνύουν, ὅτι ὁ Μέγας Φώτιος ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνεγνωρίσθη ἅγιος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁκτὼ μόλις ἡμέρας ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἦτοι τὴν 13ην Φεβρουαρίου τοῦ 897, Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, πανηγυρικῶς καὶ κανονικῶς ἐνεγράφη ἐν τῷ πίνακι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐκφωνηθέντος τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ἁγίων πατριαρχῶν Γερμανοῦ, Ταρασίου, Νικηφόρου, Μεθοδίου καὶ Ἱγνατίου. Κατ' ἔτος δὲ ἐλάμβανε χώραν πανηγυρικὴ θεία Λειτουργία ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἐρημίας, ἔθθα καὶ ὑπέρχε τὸ λείψανον, ἀφοῦ προσηγῆτο ἐωθινῇ λιτανείᾳ, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἀσφαλῶς συνετάχθη καὶ ἀσματικὴ ἀκολουθία, ἡ ὁποία ὁμοίως μέχρι τοῦδε δὲν ἔχει εὐρεθῆ.

Τὴν παλαιὰν λειτουργικὴν διὰ τὸν ἅγιον Φώτιον ἐπίσημον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κων/λεως διάταξιν διέσωσε τὸ Συναξάριον τῆς «Μεγάλης Ἐκκλησίας». Καὶ πολλαὶ ἕτεραι μαρτυρίαι ὑπάρχοντες ἐμφαίνουσαι, ὅτι λίαν ἐνωρὶς ὁ Μέγας Φώτιος ἀνεκηρύχθη ἅγιος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Σημειοῦμεν μόνον τὰς τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀρέθα, μητροπολίτου Καισαρείας, τοῦ Ἀγ. Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ πατριαρχοῦ Κων/λεως Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ.

Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου χαρακτηρίζει τοῦτον («Ὁρθοδοξίας ὑπέρομαχον, ὀρθοδόξων προασπιστήν, Ἐκκλησίας στῆλον καὶ ἐδραῖωμα, χάριτος ὄργανον, σκευὸς ἐκλογῆς, θεοφόγγον κιβόραν τοῦ πνεύματος, πυρίπνοον ῥήτορα») κ.ο.κ.

Ὅπως, ὁ ἅγιος Φώτιος συνεδύαζεν, ὡς εἶδομεν, ἐν ἑαυτῷ προσόντα καὶ ἀρετὰς σπανίως συνπαρχούσας ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ, ὥστε δικαίως νὰ θεωρηθῆ ἢ ἐξοχωτέρα ἐκκλησιαστικὴ προσωπικότης ὁλοκλήρου τῆς μεταπατερικῆς ἐποχῆς καὶ τὸ λαμπρότερον ἄστρον ἐν τῷ ἱστορικῷ στερεώματι τοῦ Βυζαντίου.

Μετὰ τὸ παρατεθὲν ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ πρωϊνὸν ρόφημα, ἅπαντες οἱ Σεβ. Ἀρχιερεῖς, ἦτοι τὰ Συνοδικὰ μέλη καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες Σεβ. Μητροπολίται Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Ἀλέξανδρος, Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος κ. Νικόδημος καὶ οἱ Θεοφιλέστατοι Δέρβης κ. Κοσμάς, Βρεσθένης κ. Δημήτριος, Εὐρίπου κ. Βασίλειος καὶ Ἀχελώου κ. Εὐθύμιος, οἱ ἐλλογιμώτατοι Καθηγητὰί τῆς Θεολογ. Σχολῆς, ἔχοντες ἐπικεφαλῆς τὸν Κοσμήτορα κ. Ἀθ. Χαστούπη, ὁ ὁμότιμος Καθηγ. τῆς Θεολογ. Σχολῆς Ἀθηνῶν καὶ Δ/γτῆς τῶν Ἐκκλησ. Περιοδικῶν κ. Κων. Μπόνης καὶ οἱ λοιποὶ προσκεκλημένοι κληρικοὶ ὑπάλληλοι τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ τῆς Ἀπ. Διακονίας συνεκεντρώθησαν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ διαλέξεων τοῦ Διορθοδόξου Κέντρου Ἀθηνῶν, ἔνθα ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονύσιος εἰσηγήθη, κατὰ Συνοδικὴν παράκλησιν καὶ ἀνάθεσιν, ἐπὶ τοῦ θέματος «Ἡ λειτουργικὴ ἀνανέωσις». Ὡς γνωστόν, ἡ Ἱερά Σύνοδος, προτάσει τοῦ Μακαριωτάτου Προέδρου Αὐτῆς, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ ὅπως ἡ πανήγυρις τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου μὴ περιορίζεται εἰς ἀπλῆν ἐθιμοτυπικὴν ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Πεντέλης σύναξιν, ἀλλὰ προσλάβῃ καὶ οὐσιαστικώτερον περιεχόμενον, πρὸς τῇ λαμπρότερᾳ διεξαγωγῇ τοῦ λατρευτικοῦ μέρους τῆς ὄλης ἐορτῆς, ἐνεκαινίασεν ἀπὸ διετίας τὸ ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας ἤδη στεφόμενον ἔθος τῆς ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων μεταξὺ τῶν μετεχόντων τῆς πανηγύρεως Συνοδικῶν καὶ μὴ Ἀρχιερέων καὶ Καθηγητῶν ἐπὶ ὀρισμένου ἐκάστοτε θέματος, καθοριζομένου ὑπ' Αὐτῆς. Ἐν τῷ πλαίσίῳ τοῦ τοιοῦτου ἔθους, εἰσηγήθη ἐφέτος τὸ περὶ λειτουργικῆς ἀνανέωσης θέμα ὁ Σεβ. Κοζάνης κ. Διονύσιος, Πρόεδρος τῆς Μ.Σ.Ε. ἐπὶ τῆς Θ. Λατρείας, εἰπὼν τὰ ἑξῆς:

Θὰ προσπαθῆσω νὰ καθορίσω τί ἀκριβῶς ἐννοοῦμεν, ὅταν λέγομεν λειτουργικὴν ἀνανέωσιν ἢ ἀνακαινίσιν. Ὁ λόγος ἀφορᾷ εἰς τὴν ἰδικὴν μας, τὴν ὀρθόδοξον, Ἐκκλησίαν καὶ μάλιστα τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ θέμα εἶναι λίαν ἐπίκαιρον καὶ εὐρύτατον ἀλλὰ δὲν θὰ ἐκταθῶ, μᾶλλον δὲ θὰ συντάμω τὸν λόγον καὶ θὰ περιορισθῶ εἰς τὴν διατύπωσιν αὐτοσχεδίων τινῶν σκέψεων, ὅσον διὰ νὰ δοθῇ ἀφορμὴ πρὸς συζήτησιν.

Εἰς τὸν καιρὸν μας, μεταξὺ τῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα συζητοῦνται περὶ τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι καὶ τὸ ζήτημα τῆς οὕτω πως λεγομένης λειτουργικῆς ἀνανέωσης. Τὸ ζήτημα τοῦτο, καθὼς πάντοτε σχεδὸν συμβαίνει, ἦλθεν ἐξωθεν, προκύψαν ἐντὸς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι μίᾳ πτυχῇ τῆς τεραστίας λειτουργικῆς κινήσεως, ἡ ὁποία ἀνεπτύχθη εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἔξω, ἀλλὰ καὶ τὴν πίεσιν ἴσως τῶν καιρῶν, ἦδη γίνεται λόγος καὶ εἰς τὸν τόπον μας περὶ τινος λειτουργικῆς ἀνανέωσης. Ἴσως δὲν χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος, ἀλλὰ ὑπὸ διαφόρους ἄλλας ἐκφράσεις πολλοὶ θίγουν ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας, ἀφορῶντα κυρίως εἰς τὴν θείαν λατρείαν. Δὲν ἐννοῶ τοὺς ποιμένας οὔτε τοὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, οὔτινες ἀντιμετωπίζουν τὰ τοιαῦτα θέματα μὲ συναισθησιν εὐθύνης, ἀλλὰ τοὺς ὅσοι, ἐκπροσωποῦντες δὴθεν τὴν κοινὴν γνώμην καὶ ὡς νὰ διερμηνεύουν τὴν συνείδησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐνδιαφέρονται καὶ συζητοῦν περὶ αὐτῆς «εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ». Ἄλλοι λέγουν περὶ συντομεύσεως τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, διότι εἶναι ἐκτενεῖς καὶ Ἀκολουθίαι τῶν μοναστηριῶν ἄλλοι περὶ μεταφράσεως τῶν ἀγιογραφικῶν ἀναγνωσμάτων, τῶν εὐχῶν καὶ τῶν ὕμνων καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς θ. Λειτουργίας, διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι δὴθεν ἀκατάληπτα εἰς τὸν λαόν ἄλλοι περὶ τῆς ὁργανικῆς μουσικῆς καὶ εἰδικώτερον περὶ τοῦ ἁρμονίου, ὅτι πρόκειναι νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὴν θ. λατρείαν, διότι ἡ βυζαντινὴ ψαλμοδία εἶναι ἀπηρχαιωμένον εἶδος μουσικῆς ἄλλοι λέγουν ἄλλα, τὰ ὁποῖα ὅλα συγκλίνουν εἰς ἓν σημεῖον, τὴν ἀλλαγὴν καὶ τὴν ἀναπροσαρμογὴν τῆς Ἐκκλησίας, εἰδικῶς δὲ τῆς θ. λατρείας, πρὸς τὸ σύγχρονον πνεῦμα καὶ τὰς πνευματικὰς καὶ βιοτικὰς ἀνάγκας τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὴν θεολογικὴν καὶ ποιμαντικὴν γλῶσσαν ὅλα αὐτὰ συνοψίζονται εἰς δύο λέξεις καὶ ὀνομάζονται λειτουργικὴ ἀνανέωσις.

Διὰ νὰ ἀνιχνεύσωμεν τὸ βαθύτερον νόημα τοῦ ὅρου «λειτουργικὴ ἀνανέωσις», θὰ πρέπει νὰ ἀνατρέξωμεν πολὺ μακρὰν νὰ ὁμιλήσωμεν γενικῶς περὶ τῆς χριστιανικῆς λατρείας, νὰ εἰδικεύσωμεν τὸν λόγον περὶ τῆς θείας λατρείας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐξελίξεώς της, περὶ τοῦ χαρακτήρος καὶ τοῦ ἥθους της, περὶ τῶν μέσων καὶ τῶν σκοπῶν της ἢ δηλαδὴ νὰ περιπλανηθῶ-

μεν εις τὰ ἀναπεπταμένα πεδία τῆς χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας, τῆς Λειτουργικῆς καὶ τῆς Τελετουργικῆς. Ἄλλ' οὔτε ὁ τόπος οὔτε ὁ χρόνος ἐπιτρέπουν αὐτὴν τὴν ἀναδρομὴν καὶ περιπλάνησιν διὰ τοὺς ὅσοι εὐρίσκονται τώρα εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν αἴθουσαν, ὅλα αὐτὰ θεωροῦνται καὶ εἶναι πολὺ γνωστὰ καὶ κοινά. Ὑπὸ τὴν βεβαίαν αὐτὴν προϋπόθεσιν, ἀροκοῦμαι νὰ ὀρίσω ἀπλῶς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅρου «λειτουργικῆ ἀνανέωσις». Ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς δὲν ἀνήκει εἰς ἐμέ· τὸν εὐρίσκω εἰς κάποιες πολὺ παλαιῆς χειρογράφους Σημειώσεις Ποιμαντικῆς τοῦ Μ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Ἰερωνύμου. Εἰς τὸν ὀρισμὸν αὐτὸν ἔχομεν συγχρόνως καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ πράγματος, διότι ἡ λειτουργικὴ ἀνανέωσις εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν εἶναι μία ἐνέργεια καὶ μία πράξις τῆς Ἐκκλησίας· ἐπομένως, ὅταν λέγωμεν τί εἶναι ἡ λειτουργικὴ ἀνανέωσις, δίδομεν τὸν ὀρισμὸν ἀπὸ τοῦ τέλους, ἀπὸ τοῦ σκοποῦ δηλαδὴ εἰς τὸν ὅποιον αὕτη κατατείνει. Λειτουργικὴ λοιπὸν ἀνανέωσις, κατ' ὀρθόδοξον ἀντίληψιν, εἶναι (κατὰ καταστήσωμεν τὴν παραδεδομένην λατρείαν τῆς Ἐκκλησίας προσιτὴν εἰς ἐρυθτέρα στρώματα πιστῶν, πρὸς βαθυτέραν κατανοήσιν καὶ πρὸς συμμετοχὴν περισσοτέρων εἰς αὐτὴν, εἰς ἐποικοδομὴν καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μορφώσεως τῶν πιστῶν καὶ τῆς καθημερινῆς ζωῆς των)².

Ὁ ὀρισμὸς οὗτος εἶναι προσηρμοσμένος εἰς μίαν ὀρθόδοξον πραγματικότητα, ἀλλ' εἶναι γεγονός ὅτι ἄλλο τι θὰ πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν προκειμένου περὶ τῆς ΡΚ Ἐκκλησίας, ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ὁποίας ἐξεκολλάθη ἡ λειτουργικὴ κίνησις καὶ εἰδικώτερον ἡ ὑπὸ τὸν ὅρον «λειτουργικῆ ἀνανέωσις» πιστεύω ὅτι τοῦτο θὰ φανῆ ἐμμέσως, ἐξ ὧν ἔχω κατωτέρω νὰ εἶπω. Ἐκ τοῦ προσεχοῦς καὶ ἀπωτέρου σκοποῦ, τὸν ὅποιον κατὰ τὸν δοθέντα ὀρισμὸν διώκει ἡ λειτουργικὴ ἀνανέωσις, ἐννοοῦμεν τί ἀκινδύνως δύναται νὰ εἶναι ἡ κίνησις αὕτη καὶ διὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Εἰς τὰς Σημειώσεις, περὶ τῶν ὁποίων εἶπα, ὑποδεικνύονται ἐν συνεχείᾳ καὶ ἀπαριθμοῦνται τὰ μέσα τὰ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν ἀρμόδια, καὶ δὲν θὰ εἶχον, ἀλλ' ἡ

2. Ἀρχιμ. Ἰερων. Κοτσώνη, χειρόγραφοι Σημειώσεις Ποιμαντικῆς. Εἰς τὰς ἐν λόγῳ σημειώσεις ὁ ἀνωτέρω ὀρισμὸς χαρακτηρίζεται κυρίως ὡς ὁ σκοπὸς τῆς λειτουργικῆς ἀνανέωσεως, ἀναλύεται δὲ εἰδικώτερον εἰς τὰς ἐξῆς ἐπὶ μέρους παραγράφους.

1) Ἐνεργὸς συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν θεϊαν λειτουργίαν διὰ παρακολ. τοῦ κειμένου. 2) Ἐξαρσις τῆς Θ. Λειτουργίας τῶν Κυριακῶν καὶ μεγ. ἑορτῶν διὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ὑμνωδίαν. 3) Διαφύττις περὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν ἁγ. Μυστηρίων. 4) Σεβασμὸς καὶ πίστις πρὸς αὐτά. 5) Ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ συνάφεια πρὸς τὸ ἐκκλ. ἔτος, διαφύλαξις τῶν συναφῶν ἐθίμων. 6) Ἰδιαιτέρος πανηγυρισμὸς τῶν τοπικῶν ἁγίων. 7) Θερμὴ συμμετοχὴ εἰς τὰ μνημόσυνα. 8) Προσαρμογὴ τῆς κατ' οἶκον λατρείας πρὸς τὴν λειτουργίαν. 9) Χρησιμοποίησις λειτουργ. κῶν κειμένων καὶ εἰς τὴν κατ' ἴδιαν προσευχὴν κ.λ.π. 10) Ζωογόνησις τοῦ λειτ. κηρύγματος (ὁμιλίας), κατηχήσεως καὶ ἀσκήσεως. 11) Προαγωγή τῆς λειτουργικῆς ἐπιστήμης, τέχνης καὶ τύπου. Μ ε σ α: Πρότυποι λειτουργίαι, διαφωτιστικαὶ μελέται, μαθήματα, συνέδρια, λειτουργ. ἐβδομάδες.

νὰ ὁμιλήσω τώρα περὶ αὐτῶν· ἀλλὰ δὲν προτίθεμαι τοῦτο. Δὲν θὰ ἀναζητήσω δὲ καὶ δὲν θὰ ἀνακρίνω τοὺς λόγους, οὔτινες προεκάλεσαν γενικῶς τὴν μεγάλην λειτουργικὴν κίνησιν εἰς τὴν Δύσιν, ἣτις καλύπτει σχεδὸν ὅλα τὰ σύγχρονα θεολογικὰ διαφέροντα, οὔτε θὰ εἶπω εἰδικώτερον περὶ τῆς λειτουργικῆς ἀνανέωσεως, καθὼς τὴν ἐννοοῦν οἱ δυτικοί. Θὰ διατυπώσω μόνον μερικὰς θέσεις καὶ θὰ θέσω κάποια ἐρωτήματα, ἀφορῶντα εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνατολικούς καὶ ὀρθοδόξους, τὰ ὁποῖα θὰ δώσουν ἀφορμὴν πρὸς συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος. Οὕτω νομίζω ὅτι, ἐπικαιρῶς καὶ πρὸς τὰς διεκκλησιαστικὰς σχέσεις καὶ τὸν λεγόμενον διάλογον, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἀναροπίζονται ζητήματα, ὡς καὶ τὸ περὶ τοῦ ὁποίου λέγομεν, θὰ δυναθῶμεν νὰ καθορίσωμεν κατὰ τινα τρόπον σαφῶς τὴν στάσιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τοῦλάχιστον ἐν Ἑλλάδι, ἐναντι τῆς οὕτω πως καλουμένης καὶ ἐπιχειρουμένης ἐν τῇ Δύσει λειτουργικῆς ἀνανέωσεως.

1. Εἶναι ἱστορικὴ ἀλήθεια, ὅτι ἡ χριστιανικὴ λατρεία ἀπὸ ὀρισμένου χρόνου καὶ ἐντεῦθεν δὲν ἠκολούθησε κοινὸν δρόμον εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν. Ὅθεν ἡ λειτουργικὴ κίνησις καὶ τὰ περὶ λειτουργικῆς ἀνανέωσεως εἰς τὴν Δύσιν ἀπλῶς προηγήθησαν ὁμοίως τινὸς κινήσεως καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἢ ἐκεῖ εἰδικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ καὶ λειτουργικαὶ συνθῆκαι ὠδήγησαν ἀναγκαιῶς εἰς τοῦτο; Ἀπλούστερον ἡμεῖς ἀπλῶς καθυστερήσαμεν νὰ κινήθωμεν πρὸς μίαν λειτουργικὴν ἀνανέωσιν ἢ δὲν ἐχρειάσθη εἰς ἡμᾶς τοιαύτη κίνησις; Αὐτὸ εἶναι νομίζω ἐν ἀπὸ τὰ βασικώτερα σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προσέξωμεν, ὄχι ἐκ πνεύματος μισαλλοδοξίας καὶ ἐξ αἰσθήματος αὐταρκειᾶς, ἀλλὰ διὰ νὰ εἴμεθα ἐντὸς τῆς ἰδικῆς μας ὀρθοδόξου πραγματικότητος.

2. Ἀναντίλεκτον εἶναι, ὅτι ἤλλαξαν οἱ καιροί, ὅτι πράγματι (ὡν κρῖσις ἐστὶ τοῦ κόσμου...)³, ὅτι ἀποχριστιανίζονται τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπανέρχονται εἰς τὸν ἐθνισμὸν καὶ τὴν εἰδωλολατρίαν, ὅτι μαζοποιοῦνται οἱ λαοὶ καὶ μεταβάλλονται εἰς ὄχλους, ὅτι ἡ σποδὴ καὶ ἡ βιασὴν διέσπασε τὸν βίον, ὅτι ἡ μηχανὴ καὶ ἡ τεχνικὴ ἀπειλοῦν τὴν ζωὴν. Πολλοὶ λέγουσιν ὅτι ἐδῶ εἶναι ἡ ὥρα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ πῶς νοεῖται ἡ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον; Κατὰ συσχηματισμὸν καὶ κατὰ μετακίνησιν ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἐὐαγγελίου, μετροῦσα, κατὰ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, «πλήθει τὴν εὐσέβειαν»⁴; Κατ' ἀφαίρεσιν καὶ ἀλλοτριώσιν ἐαυτῆς ἢ κατὰ πρόσληψιν καὶ μεταμόρφωσιν τοῦ κόσμου; Ἐδῶ συμβαίνει πράγματι κάτι τραγικόν· ἀγωνιᾷ ἡ Ἐκκλησία καὶ τρέχει ὀπίσω τοῦ κόσμου καὶ συσχηματίζεται διὰ νὰ κερδήσῃ δῆθεν τὸν κόσμον. Ἡ ἀντίληψις εἶναι πολιτικὴ· ἐνδιαφερόμεθα νὰ ἔχωμεν ὁπαδοὺς καὶ ὄχι πιστοὺς· πιστεύομεν εἰς τὴν στατιστικὴν καὶ

3. Ἰω. ιβ' 31.

4. Γρηγόριον τοῦ Ναζιανζηνοῦ, Εἰς τοὺς <ἐξ> Αἰγύπτου ἐπιδημήσαντας. Migne 36, 248B.

μετροῦμεν πράγματι «πλήθει τὴν εὐσέβειαν». Ἐδῶ προβάλλεται συνήθως τὸ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι «ἤλθε ζῆ-
τῆσαι τὸ ἀπολωλός»⁵, ἀλλ' ἀκριβῶς ὁ Λόγος τοῦ
Θεοῦ ἐνηνθρόωπησε «κατὰ πρόσληψιν» καὶ ὄχι «κατ'
ἀφαίρεσιν»⁶.

3. Ἡ λειτουργικὴ κίνησις εἰς τὴν Δύσιν («ἐπι-
ζητεῖ νὰ ἐπανασυνδέσῃ τὴν σημερινὴν λειτουργικὴν
πράξιν πρὸς τὴν παλαιὰν τῆς Ἐκκλησίας παράδοσιν»),
σκοπὸς τῆς εἶναι («ἡ ἐπάνοδος πρὸς τὴν νεότητα τῆς
Ἐκκλησίας, πρὸς τὴν παλαιότητα λειτουργικὴν
πράξιν αὐτῆς, ὡς πρὸς ιδεῶδες λειτουργικῆς εὐσε-
βείας»⁷. Ἄραγε μία τοιαύτη κίνησις ἐντὸς τῆς Ὀρ-
θοδοξίας ποῖαν θέσιν δύναται νὰ ἔχη; Ἡ ὀρθόδοξος
λατρεία, ὡς ἐξειλήθη ὀργανικῶς καὶ διεμορφώθη
καὶ ἀπὸ τοῦ σημείου εἰς ὃ ἐδίδεκεται εἶναι πάντως
ἀνάγκη νὰ ἐπιστρέψῃ «εἰς τὴν λειτουργικὴν πληρό-
τητα τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας»⁸ Εἶναι γηρασμένη ἡ
Ὀρθοδοξία καὶ πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν νεότητα
τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας; Ἐδῶ χρειάζεται νὰ συζη-
τήσωμεν διὰ μακρῶν μετὰ εἰλικρινείας καὶ ταπεινο-
φροσύνης καὶ νὰ μάθωμεν τί εἶναι τέλος πάντων ἡ
Ὀρθοδοξία. Ὁψιμος ἀνακάλυψις! Ἄλλ' ἴσως, ἐπη-
ρασαμένοι τινὲς ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς Δύσεως, ἀγνο-
οῦμεν τὸν χαρακτήρα καὶ τὸ ἦθος τῆς Ἀνατολῆς.

4. Ἡ λειτουργικὴ κίνησις τῆς ΡΚ Ἐκκλησίας
ἀποτελεῖ προσπάθειαν πρὸς ἀνακαινίσιν τῆς λατρείας
τῆς... ἐξελλίσσεται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς καθολικῆς
Ἐκκλησίας, ἐμμένονσα σταθερῶς ἐντὸς τῶν ὁρίων
τῆς αὐθεντίας καὶ τῆς παλαιᾶς λειτουργικῆς παρα-
δόσεως»⁹. Ἄν μία τοιαύτη παράλληλος κίνησις εἶναι

5. Λουκ. ιθ' 10.

6. Νικοδήμου Ἁγιορείτου, Ἐορτοδρόμιον, σ. 65. Ἐρ-
μηνεία εἰς τὸν πεζὸν Κανόνα τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως.

«... ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ μ' ὄλον ὅτι ἔγινεν ἄνθρωπος,
ἔμεινε ὅμως πάλιν ἐκεῖνο, ὅπου ἦτον πρὸ τῶν αἰώνων, ἦτοι
Θεός. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν κοινὴν δόξαν τῶν Θεολόγων καὶ ὅλης
τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν ἔγινεν ἄν-
θρωπος κατὰ τροπὴν ἢ ἀλλοίωσιν τῆς ἀτρέπτου καὶ ἀναλλοιώ-
του αὐτοῦ Θεότητος, ἀπαγε! ἀλλὰ κατὰ πρόσληψιν, τουτέστι
μένων ἀναλλοιώτως κατὰ τὴν φύσιν τῆς Θεότητος, προσέλαβεν
ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὑποστάσει τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος· καθὼς
καὶ ἐν τινι Τροπαρίῳ τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς παρούσης ἑορτῆς ἄδει-
ται: «Ὁπερ ἦν μεμύνηκε, καὶ ὁ οὐκ ἦν προσέλαβε», τουτέστιν
ὁ Θεὸς Λόγος ἔμεινε μὲν ἐκεῖνο ὅπου ἦτον, ἦτοι Θεός, προσέ-
λαβε δὲ ἐκεῖνο ὅπου δὲν ἦτον, ἦτοι τὸν ἄνθρωπον. Ὅθεν καὶ ὁ
Θεολόγος Γρηγόριος λέγει: «Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γίνεται καὶ Υἱὸς
ἀνθρώπου· οὐχ ὃ ἦν μεταβαλὼν ἄτρεπτος γάρ· ἀλλ' ὃ οὐκ
ἦν προσλαβὼν· φιλόανθρωπος γάρ». (Λόγ. εἰς τὰ φῶτα). Καὶ ὁ
Θεσσαλονικὴς Γρηγόριος εἶπεν: «Ὁ Χριστὸς ἦν ἄτρεπτος μὲν
κατὰ τὴν Θεότητα, ἄμειπτος δὲ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα».

7. Παναγ. Τρεμπέλα, Ἀφετηρία καὶ κύριος σκοπὸς τῆς
λειτουργικῆς κινήσεως. Ἐκκλησία ΚΣ' (1949), 52.

8. Alexander Schmemmann. Εἰσαγωγή εἰς τὴν Λειτουργί-
αν. Ἡ Λειτουργία μας, ἐκδ. ΖΩΗΣ, σ. 59.

9. Παναγ. Τρεμπέλα, ἔ. ἀ. «... ἡ λειτουργικὴ κίνησις τῆς
ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ προσπάθειαν πρὸς
ἀνακαινίσιν τῆς λατρείας τῆς... ἐπιζητεῖ νὰ ἐπανασυνδέσῃ τὴν
σημερινὴν λειτουργικὴν πράξιν πρὸς τὴν παλαιὰν τῆς Ἐκκλη-
σίας παράδοσιν, χρησιμοποιοῦσα τοὺς πολυτίμους θησαυροὺς
τῆς ἀρχαίας λειτουργικῆς πράξεως».

ἀναγκαῖα ἐντὸς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐρωτᾶ-
ται· ἐπὶ τῇ βάσει τίνων κριτηρίων καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων
τίνος αὐθεντίας θὰ γίνῃ ἡ λειτουργικὴ ἀνανέωσις, ὅταν
ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι διεσπασμένη εἰς πλείονας ἐπὶ μέ-
ρους τοπικὰς καὶ ἐθνικὰς Ἐκκλησίας, ἡ δὲ σύγκλη-
σις μιᾶς οἰκουμενικῆς Συνόδου διὰ τὰς περιστάσεις
τῶν καιρῶν καθίσταται προβληματικὴ; Τὸ δῶμα τῆς
κατατμήσεως τῆς Ὀρθοδοξίας πρέπει νὰ μᾶς συνέχῃ
καὶ νὰ κατατείνωμεν πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς ὀρθοδόξου
οἰκογενείας, κατανακῶντες προκαταλήψεις καὶ πάθη
(πρὸς καθάρσειν ὀχυρωμάτων)¹⁰.

5. Τὸ εὐαγγελικὸν ιδεῶδες εἶναι πάντως ἀσκη-
τικόν· καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς Ὀρθοδοξίας, κατ' ἀκο-
λουθίαν καὶ κατ' ὀρθὴν βίωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, εἶναι
ὡσαύτως ἀσκητικός. Πῶς ἄρα νοητέα ἢ μετασφύ-
θμισις τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸ
κοσμικώτερον; Τί δύναται νὰ λείψῃ ἐκ τῶν λειτουρ-
γικῶν βιβλίων, ἐκ τῆς νυχθημέρου Ἀκολουθίας, ἐκ
τῆς θ. Λειτουργίας καὶ ἐκ τοῦ τυπικοῦ τῆς τελέσεως
τῶν θείων Μυστηρίων, πρὸς ἐξοικονόμησιν «πολυ-
τίμου» χρόνου καὶ πρὸς προσαρμογὴν εἰς τὸν σύγ-
χρονον τρόπον σκέψεως καὶ βίου τῶν ἀνθρώπων, ἐν
ἀντιθέσει πρὸς τὴν σκέψιν καὶ τὴν βιοτὴν τῶν μονα-
χῶν;¹¹

6. Ἐλέχθη ὑπὸ συγχρόνου κρατίστου ὀρθοδόξου
θεολόγου, ὄχι δὲ Ἕλληρος, ὅτι «μόνον παράφρονες
θὰ ἀπεφάσιζαν ποτὲ νὰ ἀφελληρίσουν τὴν Λειτουρ-
γίαν καὶ τὰς ἄλλας ἐκκλησιαστικὰς Ἀκολουθίας καὶ
νὰ δώσουν εἰς αὐτὰς ἓνα ὕψος περισσώτερον σύγχρο-
νον», καὶ ὅτι «ἡ ἄρρησις τῆς Ἑλληνικῆς κληρονομίας
ἰσοδυναμεῖ μὲ πνευματικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν αὐ-
τοκτονίαν»¹². Ὅπως καὶ ἂν νοηθῇ ὁ «ἀφελληρισμὸς»

10. Β' Κορ., ι' 4. Ἐπισκόπου Διονυσίου Α. Ψαριανοῦ,
Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης, Χριστήριος Ὁδῆ, σ. 13
«Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι κατὰ τόπους Ἐκκλησία ἐθνι-
κή... Ὁ τίτλος τῆς ἐθνικῆς εἶναι ἡ δύναμις, συγχρόνως δὲ καὶ
τὸ δῶμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας».

11. Πρβλ. Μ. Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικός, Migne 31, 628,
629. «Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, κηδόμενος τῆς
ἡμῶν σωτηρίας, εἰς δύο διεῖλε βίους τὴν τῶν ἀνθρώπων διαγω-
γὴν, συζυγίαν λέγω καὶ παρθενίαν, ἵνα ὁ μὴ δυνάμενος ὑπενεργεῖν
τὸν τῆς παρθενίας ἄθλον, ἔλθοι ἐπὶ συνοίκησιν γυναικός, ἐκεῖνο
εἰδώς, ὅτι ἀπαιτηθῆσεται λόγον σωφροσύνης καὶ ἀγιασμοῦ καὶ
τῆς πρὸς τοὺς ἐν συζυγίαις καὶ τεκνοτροφίας ἀγίους ὁμοιώ-
σεως... Μὴ τοίνυν ἀναπέσης, ὡ οὗτος, ὁ πρὸς κοινωνίαν γυναι-
κὸς προηρημένος, ὡς ἐπ' ἐξουσίας ἔχων τὸν κόσμον περιβαλέ-
σθαι. Πλείονων γάρ σοι πόνων καὶ φυλακῆς χρεῖα πρὸς τὴν τῆς
σωτηρίας ἐπιτυχίαν· ἄτε δὴ καὶ ἐν μέσῳ τῶν παγίδων καὶ τοῦ
κράτους τῶν ἀποστατικῶν δυνάμεων οἰκεῖν ἐλεξαμένῳ καὶ
τοὺς ἐρεθισμοὺς τῶν ἀμαρτιῶν ἐν ὄψεσιν ἔχοντι καὶ πρὸς τὴν
αὐτῶν ἐπιθυμίαν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἐκμοχλευομένῳ
πάσας σου τὰς αἰσθήσεις».

12. Πρωτοπρεσβ. Γεωργ. Florovsky. Πνευματικὸν Συμ-
πόσιον, ἐκδ. ΖΩΗΣ, 1962, σ. 32 ἔ. Ἐταιρείας Ἑλλήνων Φιλο-
λόγων, Δεκάτη τετάρτη γενικὴ συνέλευσις, Τὸ ἐκπαιδευτικὸν
ζήτημα. Πλάτων..., ἔτος Ι' (1958), ἔκτακτον αὐτοτελὲς πα-
ράρτημα, σ. 5 (Γ. Κουμουλίης) «...νοθεία τῆς παιδείας δι' εἰς-
αγωγῆς μεταφράσεων καὶ μειώσεως ἢ καὶ καταργήσεως τῆς
διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ὑποκρίπτει προσπάθειαν
ἀφελληρισμοῦ». Ἐν ὄψει τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως

της ορθόδοξου θείας λατρείας και η («Ελληνική κληρονομία») της 'Ορθόδοξου 'Εκκλησίας, πάντως ἀμφότερα ἀναφέρονται και εἰς τὴν γλῶσσαν. Πῶς λοιπὸν, χωρὶς ἢ 'Ορθοδοξία νὰ μάχεται περὶ γλωσσῶν, ἡμεῖς οἱ 'Ἕλληνες ορθόδοξοι πρέπει νὰ νοήσωμεν τὴν μετάφρασιν τῆς θ. Λειτουργίας, τοῦ Ἐὐχολογίου και τοῦ Ὑμνολογίου, ὅταν «ἡ γλῶσσα ἢ χρησιμοποιομένη ἐν τῇ λατρείᾳ εἶναι πάντοτε ἢ μητρικὴ, μολονότι ὑπὸ ἀρχαΐζουσαν μορφήν»¹³; Ὅττε τριγλωσσίται εἴμεθα οὔτε τοὺς τύπους θέτομεν ὑπὲρ τὴν οὐσίαν· εἶναι δὲ και ἡ γλῶσσα τύπος. 'Ἄλλ' εἰς τὴν θείαν λατρείαν εἶναι ἀντικείμενα και σκευή, τὰ ὁποῖα, ἀπαξ καθιερωθέντα, παραμένουν «σκευὴ εἰς τιμὴν, ἡγιασμένα». Και αὐτὰ ἀκόμη τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα τῶν λειτουργικῶν βιβλίων εἶναι εἰδικά, καθιερωθέντα ἐπὶ τῆς ἀγίας

τοῦ 1964. Αἱ γνῶμαι τῶν μελῶν τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. "Ε. ἀ., ἔτος ΙΣΤ' (1964), ἔκτακτον αὐτοτελὲς παράρτημα (III), σ. 25. (Σπ. Μαρωνῆτος) «Ὀὐδαμοῦ γίνεται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προτίθενται μερικοὶ νὰ πράξουν ἐδῶ, δηλαδὴ νὰ καταστήσουν ἀδύνατον πλέον τὴν ἐπαφὴν πρὸς τὰς κλασσικὰς γλώσσας. Διότι, ἀν τοῦτο κατορθωθῇ, θὰ λησμονηθοῦν πλέον σὺν τῷ χρόνῳ και οὐσιαστικῶς θὰ ἐξαφανισθοῦν ἀπὸ τὴν πραγματικὴν ζωὴν. 'Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀρχαῖα 'Ἑλληνικὰ ἀκούονται διαρκῶς εἰς τὴν 'Εκκλησίαν τὴν ορθόδοξον, ὑπάρχει ἢ πιθανότης νὰ ἐπιδιωχθῇ σὺν τῷ χρόνῳ ἢ εἰσαγωγὴ τῶν μεταφράσεων και εἰς τὴν 'Εκκλησίαν ἀκόμη».

'Επισκόπου Διονυσίου Α. Ψαριανοῦ, Μητροπολίτου Σερβίων και Κοζάνης, Οἰκοδομῆ ('Ἐπετηρίς), ἔτος Γ'-Δ' (1960-1961), σ. 16'. «Διὰ τὴν θείαν λατρείαν ἢ γλῶσσα δὲν εἶναι ἀπλῶς ὄργανον, ἀλλὰ πλησιάζει νὰ εἶναι θέμα οὐσίας, παρ' ὅσα ἀβασανίστως και ἀμελετήτως λέγονται, μετὰ και τῶν περὶ συντηρήσεως τῶν ἱερῶν 'Ακολουθιῶν, περὶ μεταφράσεως τῶν ἀγιογραφικῶν 'Αναγνωσμάτων και τῶν ἱερῶν ὕμνων τῆς θείας λατρείας. 'Ἄλλ' ὡς και προφορικῶς ἐκηρύξαμεν και ἐγράψαμεν, ἡ κατανόησις τῆς ἀγίας Γραφῆς και τῆς θείας λατρείας δὲν εἶναι ζήτημα μεταφράσεως τῶν ἱερῶν κειμένων, ἀλλ' ἐρμηνείας και διδασχῆς. "Ἄς μείνουν τὰ πράγματα ὡς εἶ τε και καλῶς ἔχουν, ἀλλὰ και διότι ἴσως καλεῖται και πάλιν ἡ 'Εκκλησία νὰ διασχῆ τὴν 'Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ὅποیان ὑπάρχει φόβος εἰς τὸ μέλλον μόνον εἰς τὴν θείαν λατρείαν τῆς 'Εκκλησίας των νὰ ἀκούουν οἱ 'Ἕλληνες ορθόδοξοι Χριστιανοί». Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, Μαρτυρία 'Ἰησοῦ Χριστοῦ (Μετάφρασις και διδασχῆ), σ. 30. Τοῦ αὐτοῦ, Λόγος παρακλήσεως, προλεγόμενα.

Βασ. Μουστάκη, 'Ἡ λειτουργικὴ μας. γλῶσσα. 'Ἐφημέριος ΙΑ' (1962), σ. 669, 670. «'Ἡ λειτουργικὴ γλῶσσα εἶναι ἓνα πανάκραντο σύνολο νοημάτων και ἡχημάτων, ποὺ περιέχει και ἀκτινοβολεῖ τὴν ἀλήθειαν και τὴν ὁμορφίαν τῆς αἰώνιας ζωῆς μέσ' ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀνταποκριθῇ στὴν κλῆσι τῆς θείας ἀγάπης... 'Ἡ Γραφή, στὰ χριστιανικὰ πρότυπα τῆς (ἢ μετάφρασις τῶν Ο' και ἡ Καινὴ Διαθήκη, κατὰ ἓνα μέρος ὅπως πρωτογράφηκε και κατὰ τὸ ὑπόλοιπο ὅπως διασώθηκε στὴν 'Εκκλησία ἀρχικά), εἶναι ἑλληνικὴ. Αὐτὸ τὸ προνόμιο, χάρις στὸ γεγονός ὅτι βαθύτερα και πλατύτερα ὁ χριστιανισμὸς διαμορφώθηκε στὸ χωρὸ τῆς 'Ἑλληνικῆς 'Ανατολῆς, συνοδεύθηκε και ἀπὸ ἓνα ἄλλο· ὅτι καμμιάς ἄλλης γλώσσας ὁ ἐξαγιασμὸς δὲν ὑπῆρξε τόσο βαθύς και τόσο πλατύς ὅσο τῆς 'Ἑλληνικῆς. 'Ἀπ' ὅλες τίς γλώσσες τῆς χριστιανικῆς οἰκουμένης, ποὺ δοκιμάσθηκαν ὡς τώρα στὴν ἀπόδοσι τοῦ χριστιανικοῦ βιώματος στὸν λειτουργικὸ χωρὸ, ἢ 'Ἑλληνικὴ εἶναι ἢ πῶς ἐκθαμβωτικὰ μεταμορφωμένη μέσα στὸ ἀκτιστο φῶς, ἢ πῶς ἐξαγιασμένη, ἢ πῶς ἀποδοτικὴ σὲ κατανυκτικότητα, ἢ πῶς μυσταγωγικὴ, ἢ πῶς χαρισματοῦχος...».

13. Παναγ. Τρεμπέλα, Γενικοὶ χαρακτηρισμοὶ τῆς ἀνατολικῆς λατρείας. 'Εκκλησία ΚΣ' (1949), 255.

Τραπέζης και τὰ ψαλτικὰ ἀναλογεῖα τῆς 'Εκκλησίας¹⁴.

7. 'Ἡ ορθόδοξος λατρεία πράγματι δὲν εἶναι τύπος, ἀλλὰ στοιχεῖον ἀναπόσπαστον τῆς ὑποστάσεως και μέρος τοῦ μυστηρίου τῆς 'Εκκλησίας¹⁵. 'Ἐν τῇ θ. λατρείᾳ καταδεικνύεται ἢ ἐνότης τῆς 'Εκκλησίας και εἶναι αὐτὴ, ἢ ὁποῖα μετὰ ἀθθεντίας και κύρους διεμνηνεύει ἀλαθῆτως τὰς ἀληθείας τῆς ορθοδόξου πίστεως¹⁶. 'Ἄλλὰ ποῖα εἶναι τὰ κριτήρια διὰ τῶν ὁποίων θὰ διακρίνωμεν τί εἰς τὴν λατρείαν αὐτὴν εἶναι «τὸ οὐσιῶδες και τί τὸ ἐπουσιῶδες, τί εἶναι τὸ σταθερὸν και ἀναλλοίωτον εἰς αὐτὴν και τί τὸ πρόσκαιρον και τὸ παροδικόν, ποῖος εἶναι ὁ οὐσιῶδης πυρὴν και ποῖος ὁ ἐξωτερικὸς φλοῖός της»¹⁷; Τὰ ἐρωτήματα ταῦτα τόσῳ μᾶλλον ἔχουν θέσιν, ὅσω εἶναι ἀληθῆς, ὅτι ἢ λειτουργικὴ ἀνανέωσις ἐπιζητεῖ τὴν κοῦφισιν τῆς νηὸς και τὴν ἐκβολὴν πολλῆς σκευῆς εἰς τὴν θάλασσαν, ὡς ἀχρήστου και ἐπιζημιου.

8. Διδάσκειται, και εἶναι ἀληθῆς, ὅτι ἢ λατρεία τῆς ορθόδοξου 'Ανατολῆς «οὐδέποτε ὑπῆρξε στατικὴ και ἀπολιθωμένη, ἀλλὰ κατὰ καιροὺς προσηρομῶζετο εἰς τὰς ἐκάστοτε ζωτικὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῶν πιστῶν»¹⁸. 'Ἐχει δηλαδὴ ἢ 'Εκκλησία ἰδικὴν τῆς ἐσω-

14. Β' Τιμ. β' 21. Τὰ καθιερωμένα εἰς τὴν τυπογραφίαν γράμματα πρὸς ἐκτύπωσιν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων εἶναι τὰ τῆς οἰκογενείας τῶν ἀπλῶν τῶν 16 στιγμῶν. Οἱ ἐκδόται και οἱ τυπογράφοι ὀφείλουν νὰ τὸ γνωρίζουν και νὰ μὴ παραβαίνουν τὴν παράδοσιν.

15. Πρβλ. 'Αμ. 'Αλιβιζάτου, 'Ἡ λατρεία τῆς 'Ορθόδοξου 'Εκκλησίας. 'Εκκλησία ΚΘ' (1952), 217. Μιχαὴλ 'Αρχιεπ. 'Αμερικῆς, 'Ἐγκύκλιος, ἢς περιλήψις ἐν ἐφημ. τῶν 'Αθηνῶν 'Ἔθνος, 29. VI. 1954.

16. Πρβλ. Κ. Μπόνη, Αἱ πατρολογικαὶ σπουδαὶ ἐν 'Ἐλλάδι. 'Ἐπιστημονικὴ 'Ἐπετηρίς Θεολ. Σχολῆς 1956, σ. 104.

17. Ἐδᾶγ. Θεοδώρου, 'Ἡ ορθόδοξος λατρεία ὡς φορεὺς τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ιδεώδους. Παναγρικὸς Τόμος ἐπὶ τῇ 1400ῇ ἀμφιτετριδῇ τῆς 'Ιερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ (1971), σ. 385.

18. Ἐδᾶγ. Θεοδώρου, αὐτ., σ. 376. Δὲν εἶναι ἀγνωστον (βλπ. 'Ιω. Φουντούλη, Περὶ μίαν μεταρρυθμίσιν τῆς θ. Λειτουργίας, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 1960, 401, 444. Ἐδᾶγ. Θεοδώρου, 'Ἡ ορθόδοξος λατρεία ὡς φορεὺς τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ιδεώδους ἔ.ἀ., σ. 378), ὅτι τὴν τελευταίαν εἰκασαετίαν εἰς τὸ Μικρὸν Ἐὐχολόγιον προσετέθησαν 100 περίπου σελίδες, ὑπὸ τὸν τίτλον Περιστατικαὶ 'Ακολουθίαι, αἵτινες δὲν ὑπάρχουν εἰς τὰς παλαιότερας ἐκδόσεις τοῦ βιβλίου τούτου (Μικρὸν Ἐὐχολόγιον ἢ 'Αγιασματάριον. 'Ἐκδόσις τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ἑλλάδος 1968, σ. 313-388). 'Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὸ οὕτω πως καλούμενον Ἐὐχολόγιον τοῦ 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν Σπυρίδωνος, ἀνέκδοτον παραμένον ἐν τοῖς καταλοίποις τοῦ ἀοιδίμου Πρωτοεράρχου. 'Ἐν αὐτῷ περιέχονται Α' Δοξολογίαι, Β' 'Ακολουθίαι, Γ' Δεήσεις και Ἐὐχαί, ἐν ὅλῳ τεσσαράκοντα ἐννέα τὸν ἀριθμὸν. Εἰς ταύτας πρέπει νὰ προστεθοῦν και ἑτεροὶ τινες 'Ακολουθίαι και Ἐὐχαί, ποιηθεῖσαι μεταγενεστέρως. «Τὸ Ἐὐχολόγιον τοῦτο... ὡς ἀποτελοῦν βιβλίον λειτουργικοῦ περιεχομένου και σημασίας οὐ σμικρᾶς, θὰ ἐκδώσωμεν ἐν καιρῷ κατὰ τὴν ἐν ἡμῖν πρόθεσιν, μετὰ τῶν ἀπαραιτήτων ἱστορικῶν στοιχείων και φιλολογικῶν και λειτουργικῶν σημειώσεων και σχολίων». Οἰκοδομῆ ('Ἐπετηρίς) τόμ. Γ'-Δ', 1960-1961, σ. 56-58,

τερικήν ἀνανεωτικήν δύναμιν καὶ ἰκανότητα, διὰ τῆς ὁποίας ἀποβάλλει μὲν καὶ ἀπορρίπτει τὰ νοσογόνα καὶ βλαβερά, ἀφομοιώνει δὲ καὶ ἐξαγιάζει τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα. Αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα καὶ ἰκανότης παντὸς ζωντανοῦ ὁργανισμοῦ. Ἄλλ' ὅταν λέγωμεν ἐδῶ Ἐκκλησίαν, δηλαδή προκειμένου περὶ τῆς λειτουργικῆς ἀνανεώσεως, τί ἀκριβῶς ἐννοοῦμεν; Τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ πλήρωμα ἢ τὴν ὁρατὴν κεφαλὴν τοῦ σώματος, δηλαδή τὴν Ἱεραρχίαν; Ἐννοοῦμεν μυστικὴν τινα καὶ ἀόρατον ἐνέργειαν, ὡς ἐκείνην τοῦ σπόρου, ὅστις βλαστάνει καὶ μηκύνεται («ὡς οὐκ οἶδεν ἄνθρωπος») ¹⁹ ἢ ἐννοοῦμεν πράξεις τῆς λεγομένης διοικήσεως καὶ μέτρα πρὸς ἐπιβολὴν τῶν ἀποφάσεων τῆς ἡγεσίας; Ἡ Ἐκκλησία πορεύεται πῶς δὲ νοεῖται ἢ πορεία τῆς Ἐκκλησίας; Καὶ εἰς τί ποτε ἄχρηστον ἐπίστευσεν ἢ Ἐκκλησία, τὸ ὁποῖον ἤλθεν ἤδη καιρὸς νὰ ἀπορρίψῃ;

9. Εἰς τὴν σύμφυτον ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐλευθερίαν ὀφείλεται ἡ ἐξέλιξις καὶ ἡ ὁργανικὴ αὐξησις τῆς θ. λατρείας. Ἱστορικῶς παρακολουθοῦντες τὴν ἐξέλιξιν αὐτὴν, βλέπομεν καὶ διαπιστώνομεν ὅτι ὑπὸ τοὺς νέους κλάδους καὶ τὰ φυλλώματα διατηρεῖται ἀκέραιος ὁ κορμὸς, ἐρριζωμένος εἰς τὴν ἀρχαίαν πατερικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐποχὴν. Ἡδὴ δὲ ἐρωτᾶται μέχρι ποίου σημείου καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τίνος δευδροκομικῆς ἀρχῆς καὶ τέχνης θὰ κλαδεύσωμεν τὸ δένδρον, ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας;

10. «Ἡ ὀρθόδοξος λατρεία εἶναι ἡ πραγματικότητα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κέντρον καὶ τὴν βάσιν τῆς ὀρθόδοξου ζωῆς» ²⁰. Κέντρον δὲ τῆς ὀρθόδοξου λατρείας εἶναι ἡ Ἀνάστασις καὶ ἡ θεία Ἐδωχαριστία. Οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ καὶ σήμερον, ὅπως εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Πατέρων τοῦ Ἀ' αἰῶνος καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀποστόλων, (λαμβάνουν πείραν ὅτι ἐν τῇ εὐχαριστιακῇ Λειτουργίᾳ ὁ ἐσταυρωμένος καὶ ἀναστὰς Χριστὸς εἶναι παρὼν καὶ ὅτι μετ' αὐτοῦ ἡ δόξα καὶ ἡ μακαριότης τοῦ οὐρανοῦ κατέρχεται ἐπὶ τῆς γῆς) ²¹.

σημ. 3, ἐνθα καὶ κατάλογος τῶν Δοξολογιῶν, Ἀκολουθιῶν, Δεήσεων καὶ Εὐχῶν. Τελευταίος ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μαρωνείας κ. Τιμόθεος ἐξέδωκεν εὐπρόσωπον τεῦχος ὑπὸ τὸν τίτλον Ἐὐχαὶ εἰς διαφόρους περιστάσεις.

19. Ἐπισκόπου Διονυσίου Α. Ψαριανοῦ, Μητροπολίτου Σεβρίων καὶ Κοζάνης, Χριστήριος Ὁδῆ, σ. 9, 10. «Πολλὰ τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτῆς μέρος, δεύονται μεταρρυθμίσεως, διότι ἡ Ἐκκλησία, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' εἶναι καὶ ζῆ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ πορεύεται μετὰ τοῦ κόσμου. Ἄλλ' ἡ Ἐκκλησία εἶναι ζῶν ὁργανισμὸς, ὡς δὲ τοιοῦτος ἔχει ἐσωτερικὴν ἰδικὴν του δύναμιν καὶ ἰκανότητα, διὰ τῆς ὁποίας, ἔχι μόνον ἀφομοιώνει καὶ ἐξαγιάζει ὅσα δέχεται, ἀλλὰ καὶ ἀποβάλλει καὶ ἀπορρίπτει τὰ νοσογόνα καὶ βλαβερά. Ἡ Ἐκκλησία ζωογονεῖται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὑπὸ τοῦ Παρακλήτου, ὅστις μένει ἐν αὐτῇ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ τὴν ὁδηγεῖ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» ἢ Ἐκκλησία ἐπομένως ἀναγεννᾶται ἀνωθεν καὶ ἔχι ἐκ τῶν κάτω, καθὼς συμβαίνει εἰς οἰκονομικὰ ἀνθρώπινα ὁργανώσιν».

20. Olivier Clément, Βασικὸν διάγραμμα τῆς Βυζαντινῆς λατρείας. Ἡ λειτουργία μας, ἐκδ. ΖΩΗΣ, σ. 91.

21. Fr. Heiller, ἐν Ἐδωγ. Θεοδόρου, Σημειώσεις Λειτουργικῆς, σ. 123.

Πρὸς ποίαν ἄρα κατεύθυνσιν θὰ κινηθῇ ἡ λειτουργικὴ ἀνανέωσις; Τί ἐλλεῖπει ὡς ἀναγκαῖον ἢ τί πλεονάζει ὡς περιττὸν εἰς τὴν θείαν λατρείαν, ἀφοῦ ἡ πνευματικὴ ἐμπειρία τῶν πιστῶν εἶναι πλήρης καὶ ἡ σωτηρία των βεβαία, δι' ὅσων ἢ Ἐκκλησία πράττει λατρεύουσα «Θεῷ ζῶντι» ²²; Εἰς ποῖα σημεῖα τῆς θείας λατρείας οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ σήμερον χορτάζονται μέχρι πλησμονῆς καὶ εἰς ποῖα μένον νήστευσι μέχρι λιμοκτονίας;

Αἱ θέσεις καὶ τὰ ἐρωτήματα, ἂν καὶ τινα ἐκ τούτων εἶναι ἴσως τὰ αὐτὰ ὑπὸ ἄλλην διατύπωσιν, εἶναι δυνατὸν νὰ συνεχισθοῦν ἀτελετητῶς, ὄχι διὰ νὰ ἀποκλεισθῇ ἐκ προτέρου πᾶσα συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος, ἀλλὰ διὰ νὰ δειχθῇ πόσον δύσκολος καὶ κινδυνώδης εἶναι ἡ λειτουργικὴ ἀνανέωσις καὶ ἐπομένως ποῖας μακρᾶς συζητήσεως καὶ ἐπιπόνου μελέτης δεῖται. Μένον εἰς τὰς ἀνωτέρω δέκα θέσεις καὶ τὰ ἀντιστοίχως πρὸς αὐτὰς ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα νομίζω ὅτι ἠδυνήθη νὰ θίξω κάποια οὐσιώδη σημεῖα τοῦ θέματος. Ὅσοι ἠσχολήθησαν εἰδικώτερον μὲ τὸ θέμα καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι κυρίως θέμα ποιμαντικῆς, συνοψίζουν τοῦτο σχεδὸν ὅλοι εἰς τὰς ἐξῆς δεοντολογικὰς προτάσεις: α') Ἀνάγκη καθάρσεως τῶν λειτουργικῶν κειμένων, β') Ἀνάγκη ἀπλουστεύσεως καὶ λιτότητος, γ') Ἀνάγκη λιπαρᾶς κηρυκτικῆς προσπαθείας, δ') Ἀνάγκη λειτουργικῆς διαφωτίσεως, ε') Ἀνάγκη ἐμπράκτου καὶ παραδειγματικῆς ζωῆς ²³. Αἱ αὐταὶ σχεδὸν προτάσεις, ὡς ἀπαιτήσεις, λέγουν, καὶ ἀνάγκαι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, πρὸς τὰς ὁποίας δεόν νὰ προσαρμοσθῇ ἡ θ. λατρεία, διατυπώνονται καὶ ὑπὸ ἄλλην μορφήν, τὴν ἐξῆς: α') Συντομία τῶν μακρῶν ἰ. Ἀκολουθιῶν, β') Ἀκριβεία εἰς τὴν τήρησιν τοῦ προγοῦματος, γ') Λιτότης καὶ ἀπλότης εἰς τὴν ἀπαγγελίαν, τὴν ψαλμωδίαν κτλ. δ') Συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ ²⁴.

Εἰς τὰς δεοντολογικὰς αὐτὰς προτάσεις, αἱ περισσότεραι τῶν ὁποίων ἀνήκουν εἰς τὴν Τελετουργικὴν, δὲν ἐγγίξεται τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον εἶναι μὲν, καθὼς εἶπα, θέμα τῆς Ποιμαντικῆς, ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον καὶ ἀδιανόητον, καθὼς καὶ πᾶν θεολογικὸν θέμα, νὰ ἐξετάζεται χωρὶς ἐκκλησιολογικὰς βάσεις. Περὶ οὐδενὸς ζητήματος τῆς Ἐκκλησίας δυνάμεθα νὰ θεολογῶμεν ἔξω τῆς Ἐκκλησίας. Οὔτε ἡ ἐπιτακτικότης τῶν καιρῶν οὔτε αἱ συνθήκαι τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων οὔτε ἡ ἀσθμαίνουσα σύγχρονος αἵρεσις τῆς δρασσεως μᾶς παρέχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιλαμβανώμεθα τῆς λύσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων, χωρὶς ἐκκλησιολογικὴν ἐξάρτυσιν. Εἰδεμὴ ἐπιχειροῦμεν ἀνόνητα καὶ κάμνομεν κακὸν ἀντὶ καλοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ μέγας κίνδυνος, ὅστις ἐγκυρπτεται καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, δηλαδή τῆς λειτουργικῆς ἀνανεώσεως,

22. Ἐβρ. Θ' 14.

23. Προτάσεις διὰ τὴν θ. Λειτουργίαν. Περιοδ. Ζωή, 1964, σ. 206.

24. Οἰκ. Κωνστ. Παπαγιάννη, Ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῆς θ. Λατρείας. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 1968, σ. 345 ἔ.

εἶναι ὁ ἐκσυγχρονισμὸς ἢ ἡ ἐκκοσμίκευσις τῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἐκκοσμίκευσις εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀποστόλου Παύλου λέγεται καὶ εἶναι συσχηματισμὸς «τῶ αἰῶνι τούτῳ»²⁵ καὶ μετάθεσις ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν θὰ πρέπει νὰ παρασυνώμεθα ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς ΡΚ Ἐκκλησίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας δὲν μᾶς χωρίζουν μόνον δογματικαὶ διαφοραὶ, ἀλλὰ καὶ χάσμα μέγα ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐκάτεροι, δυτικοὶ καὶ ἀνατολικοὶ, σκεπτόμεθα καὶ βιοῦμεν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ θεολογοῦμεν καὶ πορευόμεθα ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ παρέχομεν τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. Κυρίως δὲν πρέπει νὰ θορυβοῦμεθα μήπως ἡ Ἐκκλησία μείνῃ ὀπίσω καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον. Τέλος πάντων, δὲν σφάζομεν ἡμεῖς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἡμεῖς σφάζομεθα ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας!

Ἄλλῃ ἡ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς ἐξελλίχθη καὶ διεμορφώθη, διέπεται ὑπὸ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἐνδιάτακτος νυχθήμερος Ἀκολουθία καὶ ἡ θεία Λειτουργία εἰς εἰδικὰς δεήσεις ἐναγκαλίζονται ὅλον τὸν βίον τῶν πιστῶν καὶ δέονται (ὡπὲρ τοῦ περιεστῶτος λαοῦ καὶ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων), ὑπὲρ τῶν (ἐν ἀσθενείαις κατακειμένων), ὑπὲρ τῶν κοπιόντων, ὑπὲρ τῶν ἐν θαλάσῃ πλεόντων, ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν ἐν μετάλλοις, δηλαδὴ τῶν εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα ἐν τοῖς ὄρυχείοις σωματικῶς καταφθειρομένων, ὑπὲρ τῶν ζώντων καὶ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων. Ἄν ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ μεγίστη δύναμις εἰς χεῖρας τοῦ ἀνθρώπου, τί ἄλλο καλύτερον θὰ εἶχε νὰ κάμῃ ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ' ἢ νὰ προσεύχεται ἀδιαλείπτως καὶ ἀκοιμήτως ὑπὲρ τῶν μηδέποτε προσευχομένων; Ἄν εἶναι τρόπος, νὰ διπλασιάσῃ καὶ νὰ τριπλασιάσῃ ἐν τῷ Ναῶ διὰ τῶν ἱερέων ἢ Ἐκκλησία τὰς ἱερὰς Ἀκολουθίας, ἀναπληροῦσα τὰ ὑστερήματα τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων, οἵτινες δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην ἢ δὲν ἔχουν τὸν χρόνον νὰ προσευχηθῶν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὴ θὰ εἶναι πράγματι μία ἀρίστη λειτουργικὴ ἀνανέωσις, τὴν ὁποίαν ἀπαιτοῦν οἱ καιροὶ μας.

Καὶ ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὅλη ἡ θεία λατρεία τῆς Ἐκκλησίας διέπεται καὶ εἶναι ποτισμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν ἄνθρωπον, πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡγεσία, οἱ ποιμένες καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἐπιχειρήσουν ἐκ τῶν ἄνω οἰανδήποτε ἀνανέωσιν τῆς θ. λατρείας, χωρὶς ὁδηγὸν καὶ γνώμονα τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν λαόν; Οἱ λόγοι καὶ ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου οὐδεμίαν ἀφήρουν ἀμβολίαν περὶ τῆς ἱερᾶς τακτικῆς, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀκολουθῇ ἡ Ἐκκλησία εἰς παρομοίας περιπτώσεις. Ὅλα τὰ σχίσματα καὶ αἱ αἰρέσεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πρωτίστως προδίδουν ἕλλειψιν ἀγάπης τῶν

25. Ρωμ. ιβ' 2. Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι τοῦ κεφαλαίου τούτου, καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῆς Κ.Δ. (Ἐφεσ. α' 3-7. Τίτ. β' 11-15, Α' Πέτρ. α' 3,4, Β' Κορ. ιγ' 11 κτλ), εἶτε ὡς ὕμνοι τῆς πρώτης Ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν χαρακτηρίζομενοι εἶτε μή, ἐτονίσθησαν καὶ φάλλονται ἤδη ὡς κοινωνικοὶ ὕμνοι εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν.

αἰρεσιάρχων πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου. Ποίαν ἀξίαν δύναται νὰ ἔχη ἡ ὀλίγη γνώσις ἐναντι τοῦ χρέους τῆς ἀγάπης; Ἄν πράγματι ἡ λειτουργικὴ ἀνανέωσις, εἶτε ὡς κατάργησις τοῦ παλαιοῦ καὶ προσθήκη τοῦ νέου εἶτε ὡς ἐπάνοδος εἰς τὸ παλαιόν, ὡς πρὸς τὸν χρόνον, ὡς πρὸς τὸν τόπον, ὡς πρὸς τὸν τρόπον, ὡς πρὸς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἱερατικὴν ἀμφίεσιν καὶ ἐμφάνισιν²⁶, ἂν λοιπὸν ἡ λειτουργικὴ ἀνανέωσις εἶναι τὸ αἷτημα τῶν καιρῶν καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν μας Ἐκκλησίαν, καὶ εἶναι ἀνάγκη πάντως ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀκολουθῇ τὸν καιρὸν, ἃς τὴν ἐπιχειρήσωμεν, προτάσσοντες τῆς γνώσεως τὴν ἀγάπην. Παραθέτω τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου ἀσυνδέτως: «οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνώσις»²⁷ καὶ «οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ»²⁸ καὶ ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος ἐξουσίαν «εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν»²⁹ καὶ ἀπόλλυται ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει»³⁰.

Ἄλλὰ φοβοῦνται μερικοὶ μήπως ὁ λαὸς μείνῃ ἀδιαφώτιστος. Ἄς ἐξαντλήσωμεν λοιπὸν ὅλην τὴν διδασκτικὴν μας δραστηριότητα, ὅχι ὅπου νομίζομεν ὅτι πλανᾶται, ἀλλ' ὅπου πράγματι πλανᾶται ὁ λαός· ἃς ἀφήσωμεν τὴν κοινωνιολογίαν καὶ τὴν θερησκευολογίαν καὶ τὴν ἠθικολογίαν καὶ τὴν πολιτικολογίαν καὶ τὴν πατριδολογίαν καὶ αὐτὴν τὴν ἀπολογικὴν καὶ ὅλας τὰς ἄλλας βεβήλους κενοφρονίας, αἵτινες ἀνεργήθησαν εἰς τὸν ἄμβωνα³¹, καὶ ἃς ἐπιμείνωμεν ἐνδε-

26. Τὸ περὶ τῆς ἱερατικῆς ἀμφιέσεως ζήτημα εἶναι ἐκ τῶν πλέον ἐπιμάχων. Εἶναι δὲ γεγονός, ὅτι, χωρὶς τοῦτο νὰ εἶναι ζήτημα δόγματος, ἀλλὰ μόνον τάξεως καὶ πειθαρχίας, δὲν ἀνακινεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τινῶν ἤδη κληρικῶν καὶ ὑπὸ τῶν προαλειφομένων διὰ τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, κυρίως δὲ θεολόγων. Παρατηρεῖται δὲ ἤδη ἀνομοιομορφία περὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἱερέων, ὡς πρὸς τὸ ράσον, τὴν κόμην καὶ τὸ γένειον.

27. Α' Κορ. η' 7.

28. Α' Κορ. θ' 12.

29. Β' Κορ. ιγ' 10.

30. Α' Κορ. η' 11. Ἡ ἐσπευσμένη εἰσαχθεῖσα ἐν Ἐλλάδι ἡμερολογιακὴ μεταρρύθμισις καὶ τὸ ἐν ταύτῃ προκύψαν παλαιοσημερολογικὸν σχίσμα πρέπει νὰ διδάξῃ τοὺς ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας μετὰ πόσης προσοχῆς πρέπει νὰ ἐπιχειρῶνται ἀλλαγαὶ καὶ μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μάλιστα τὴν θείαν Λατρείαν, πάντοτε δὲ μετὰ μακρὰν διδασκαλίαν καὶ προετοιμασίαν τῆς κοινῆς γνώμης.

31. Οἰκοδομὴ (Ἐπετηρίς), ἔτος Α' (1958), σ. 136. «Εἶναι δὲ ἀνάγκη τὸ θεῖον κήρυγμα ὅχι μόνον νὰ συνδέεται πρὸς τὴν θείαν Λατρείαν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμπνέεται ἐξ αὐτῆς καὶ νὰ ἀποτελῇ ὀργανικὴν ἐνότητα μετ' αὐτῆς. Ὁ ἱερὸς διδάσκαλος δὲν δύναται νὰ καλῆσῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ δὴ καὶ μετὰ παρησίας, ἐὰν δὲν εἶναι πλήρης πνεύματος, ἢ δὲ πλήρως αὐτὴ κατορθοῦται ὅχι μόνον διὰ συνεχῆς μελέτης, ἀλλ' ἀπαραίτητως καὶ διὰ δεήσεως. «Δεσθέντων αὐτῶν... ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παρησίας» (Πράξ. δ' 31). Ἄλλ' ὅταν κατανοηθῇ, ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Θεοῦ λόγον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι λειτουργικὸν ἱερατικόν, τότε καὶ θὰ εὐρεθῇ τὸ πού καὶ πότε καὶ πῶς καὶ ἀπὸ ποίους πρέπει νὰ γίνεταί καὶ ποῖον πρέπει ἐκάστοτε νὰ εἶναι κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν μορφήν αὐτοῦ, κατὰ τοὺς πρὸς οὐδ' ἀπευθύνεται καὶ κατὰ τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἐκάστοτε τοὺς ἀπασχολοῦν. Μὲ ἄλλους λόγους, τὸ θεῖον κήρυγμα πρέπει νὰ ἐπανακτῆσθαι λειτουργικῶν χαρακτηριστῆρα, καθὼς εἶναι τὸ κήρυγμα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν μορφήν καὶ τὴν γλῶσσαν, ἣτις δὲν δύναται νὰ εἶναι οὔτε τοῦ

λεχώς εις τὸ μυσταγωγικὸν ἢ λειτουργικὸν κήρυγμα, πρὸς διαφωτισμὸν τοῦ λαοῦ καὶ πρὸς οἰκοδομὴν αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἐν ἀρχῇ περὶ λειτουργικῆς ἀνανεώσεως ὀρισμὸν τοῦ Μ. Ἀρχιεπισκόπου ἄς μεταρρυθμισώμεν τὰ προγράμματα διδασκαλίας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν καὶ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων καί, ἀντὶ πολλῶν ἄλλων περιπτώσεων, ἄς διδαχθῶν οἱ τρόφιμοι καὶ ἄς ἀσκηθῶν ἐπιμελῶς εἰς τὰ τῆς θείας λατρείας, διὰ τὴν ἀναδειχθῶν ὄχι θρησκευτικαὶ ἀπλῶς, ἀλλὰ ἐκκλησιαστικαὶ προσωπικότητες καὶ διακριθῶν ὄχι μόνον ὡς κοινωνικοὶ λειτουργοί, ἀλλὰ πρῶτον καὶ κυρίως ὡς ἱερεῖς καὶ λειτουργοὶ τῶν θείων μυστηρίων. Εἰς φωτισμένους καὶ συνετοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας, τύπους λειτουργικῶν καὶ ἐν τῷ ναῷ σχολάζοντας, ἀφορᾷ τὸ ἐν τῷ Τυπικῷ ἀσύγκαιτον ἐκεῖνο καὶ φιλελεύθερον τῆς Ὁρθοδοξίας περὶ θ. Λατρείας ἀξίωμα, τὸ λέγον· «ὡς δόξει τῷ προεστώτι». Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς θὰ εἴπη ἀποκατάστασιν τοῦ ἱερέως εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ λατρευτικῆς συνάξεως³².

Εἰς τὸ τέλος, ἄς μὴ παραλείψω τὴν μνημονεύσασαν τῶν λόγων τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ὁποίου ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σήμερον ἡμᾶς συνήγαγεν. «Ἐν οἷς, λέγει, οὐκ ἔστι πίστις τὸ ἀθετούμενον, οὐδὲ κοινοῦ τε καὶ καθολικοῦ ψηφίσματος ἔκπτωσις, ἄλλων παρ' ἄλλων ἔθων τε καὶ νομίμων φυλαττομένων, οὔτε τοὺς φύλακας ἀδικεῖν οὔτε τοὺς μὴ παραδεξαμένους παρανομεῖν, ὁρθῶς ἂν τις κρίνειν εἰδώς, διωρίσατο»³³. Εἰς αὐτοὺς εἰς ἐκ τῶν ἀειμνήστων διδασκάλων ἐπιπροσθέτει τὰ ἐξῆς ἀπολύτως ὀρθά. Προκειμένον περὶ ἐξωτερικῆς ἀπλῶς ἀνομοιομορφίας, ἡ Ἐκκλησία γνωρίζει τὴν ἐφαρμοζήν οἰκονομίαν «ἐφ' ὅσον ὅμως αἱ παρουσιαζόμεναι διαφοραὶ» καὶ αἱ προτεινόμεναι ἀλλαγαί, «ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ θίγουσι τὰ κύρια διδάγματα τῆς καὶ τὴν οὐσίαν τῆς, ἣτις εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἡ οὐσία τῆς Ἐκκλησίας, τότε ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ δείξῃ οἰανδήποτε ἀνοχήν, θίγουσαν αὐτὴν τῆς Ἐκκλησίας

Βουλευτηρίου, οὔτε τοῦ Δικαστηρίου οὔτε τοῦ δρόμου, ἀλλὰ γλῶσσα ἱερὰ τῆς Ἐκκλησίας». Οἰκοδομὴ (γραπτὸν κήρυγμα), ἔτος ε' (1965), σ. γ', δ' (πρόλογος). «Εἰς τὴν πνευματικὴν σύγχυσιν τοῦ παρόντος καιροῦ τὸ κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας θὰ σταθῇ μετὰ κύρους, ὅχι ὡς καθηκοντολογία ἢ κοινωνιολογία ἢ ἀξιολογία ἢ ψευδοανθρωπισμὸς ἢ ἰδεοκρατικὴ φιλοσοφία ἢ ὡς κενὴ ρητορεία καὶ λογοτεχνία, ἀλλ' ὡς κήρυγμα καὶ μαρτυρία γεγονότων, ἣτοι ὡς ἐρμηνεῖα τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου καὶ ἐξαγγελία τοῦ εἰς τὴν θείαν Γραφὴν ἀποκεικαλυμμένου θελήματος τοῦ Θεοῦ πρὸς ζῶν καὶ σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἐντός τῆς Ἐκκλησίας».

32. Τὸν ἱερέα ἐξετόπισαν ἀπὸ τοῦ κέντρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρευτικῆς συνάξεως πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα αἰτία, κυρίως δὲ ὁ εὐσεβισμὸς, δηλαδή ἡ διδασκαλία εἰς τὰς αἰθούσας, αἱ αὐτοσχέδιοι προσευχαί, τὰ λειτουργικὰ ἐγκόλπια, ὁ χωρισμὸς τῆς εὐσεβείας ἀπὸ τῆς ἱερωσύνης, αἱ ἐκτὸς τῆς ἐνορίας χριστιανικαὶ λεγόμεναι δραστηριότητες, αἱ διὰ τὰ μέλη τῶν Ἀδελφότητων ὑπὸ εἰδικῶν ἱερέων ἰδιαίτεραι λειτουργίαι κτλ., περὶ ὧν μακρὸς ἐστὶν ὁ λόγος. Βλπ. Οἰκοδομὴ (γραπτὸν κήρυγμα), ἔτος Δ' (1962), φυλ. 28-35, 37.

33. Φωτίου Ἀρχιεπ. ΚΠόλεως, Ἐπιστολαί. Ἐκδ. Ι. Βαλέττα, σ. 156.

τὴν ὑπόστασιν»³⁴. Ἐπιθυμῶ δὲ νὰ περάνω τὴν παροῦσαν αὐτοσχέδιον καὶ ἄλλως ἀτελεῖ εἰσήγησιν διὰ τῶν λόγων τοῦ ἁγίου Χρυσόστομου, εἰς τοὺς ὁποίους ἀναφαινεταὶ ἡ ποιμαντικὴ σύνεσις τοῦ μεγάλου Ἱεράρχου καὶ οἰκουμενικοῦ διδασκάλου· «Οὐδὲν γὰρ οὕτω θορυβεῖ ψυχὴν, κἂν ἐπὶ χρησίμῳ τινὶ γίνηται, ὡς καινοτομεῖν τι καὶ ξενίζειν, καὶ μάλιστα ὅταν περὶ λατρείας καὶ περὶ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ τοῦτο γίνηται»³⁵.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ὡς ἄνω εἰσηγήσεως, ἣτις κατέλιπεν ἀρίστας ἐντυπώσεις, ἔλαβε χώραν εὐρεῖα ἀνταλλαγὴ γνώμων ἐπ' αὐτῆς, τοῦ Σεβ. εισηγητοῦ παραμεινάντος ἐπὶ τοῦ βήματος, πρὸς παροχὴν διευκρινήσεων ἢ ἐπεξηγήσεων ἐπὶ ὀρισμένων σημείων τῆς ἑαυτοῦ εἰσηγήσεως. Μετὰ τοὺς Σεβ. Ἱεράρχας καὶ τοὺς κ. κ. Καθηγητάς, ὠμίλησε δι' ὀλίγων καὶ ὁ παριστάμενος Ὑφυπουργὸς Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Σπ. Δημητράκος, ἀναπτύξας τὰς ἀπόψεις ἐνὸς πιστοῦ λαϊκοῦ θρησκευομένου, ὡς εἶπεν, ἐπὶ τοῦ συζητουμένου θέματος. Τὴν συζήτησιν κατέκλεισεν ὁ Μακαρ. Ἀρχιεπίσκοπος, συνοψίσας τὰ ἐξ αὐτῆς συμπεράσματα.

Ἀκολούθως καὶ περὶ ὥραν 1ην μ.μ. ἡ Ἱ. Σύνοδος παρέθεσεν εἰς ἅπαντας τοὺς ἑαυτῆς προσκεκλημένους ἐπίσημον γεῦμα ἐν τῷ Διορθοδόξῳ Κέντρῳ Ἀθηνῶν, εἰς ὃ παρεκάθησαν, πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων, καὶ ὁ ἐξοχώτατος Ὑφυπουργὸς Ἐξωτερικῶν κ. Δ. Τσάκωνας, ὁ Γεν. Δ/ντῆς τῆς Ἀπ. Διακονίας Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Ἀν. Γιαννουλάτος, οἱ Διοικητῆς καὶ Γεν. Δ/ντῆς τοῦ ΟΔΔΕΠ κ. κ. Φ. Πετρόπουλος καὶ Δ. Φιλιόγλου, ὁ Γεν. Δ/ντῆς θρησκευμάτων κ. Κ. Κούρκουλας, ὁ Διευθύνων Σύμβουλος τοῦ ΤΑΚΕ κ. Γ. Καρρᾶς κ.ἄ.

Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια, ὁ Μακ. Πρόεδρος ἀντὶ ἄλλων τινὸς παρεκάλεσε τὸν παριστάμενον Πανιερώτατον Ἀρχ/πον Συναίου κ. Γ ρ η γ ὁ ρ ι ο ν, ἵνα, ἐκπληρῶν γνωστὴν ἐπιθυμίαν Του, ὀμιλήσῃ πρὸς τοὺς παρεστώτας ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῆς Συναϊτικῆς Ἀδελφότητος, ἣτις μαστίζεται ὑπὸ ἐπικινδύνου λιψανδρίας. Ἡ τοιαύτη ὀμιλία, ἐπρόκειτο, κατὰ πρόσκλησιν τῆς Ἱ. Συνόδου, νὰ ἐκφωνηθῇ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Συναίου ἐνώπιον τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, κατὰ τὴν σύγκλησιν Αὐτῆς ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ. Μετὰ ὅμως τὴν ἀναβολὴν τῆς συγκλήσεως Αὐτῆς, ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος ἔκρινεν, ὅπως παρακαλέσῃ τὸν Πανιερώτατον Συναίου, ἵνα ὀμιλήσῃ ἐνώπιον τῶν Συνοδικῶν καὶ ἄλλων Ἀρχιερέων, ὡς καὶ τῶν Καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ὄντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνηγμένων, λόγῳ τῆς ἐορτῆς τοῦ ἱεροῦ Φωτίου.

Λαβὼν ὅθεν τὸν λόγον ὁ ἅγιος Συναίου, εἶπε τὰ ἐξῆς:

34. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, Ἡ λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐκκλησία ΚΘ' (1952), σ. 219.

35. Α' Κορ. Ὀμιλία ζ' 6.

Μακαριώτατε,

Σεβασμιώτατοι ἐν Χριστῷ ἀδελφοί,

Ἐξοχώτατοι κ. κ. Ὑπουργοὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ

Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων,

Ἀξιότιμοι κ. κ. Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου

Ἀθηνῶν,

Πρωτίστως, ὀφείλω νὰ εὐχαριστήσω τὸν Θεόν, ὅτι ἐδέχθητε νὰ ἀκούσητε τῆς φωνῆς μου, τῆς διαλαλούσης τὸν πόνον διὰ τὴν λειψανδρίαν μιᾶς Μονῆς ἀρχαιοτάτης καὶ γνησίως Ἑλληνορθοδόξου, ἣτις σήμερον κινδυνεύει, ἂν δὲν τύχη ἀμέσου βοηθείας καὶ συναπιλήψεως. Ἡ εὐθύνη, οὐ μόνον ἐμοῦ ὡς Προϊσταμένου αὐτῆς, εἶναι μεγάλη, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας, καθ' ὅτι πρόκειται περὶ Ἰδρύματος καθαρῶς Ἑλληνοχριστιανικοῦ, τῆς ιστορικῆς καὶ παλαιωτάτης Μονῆς τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ.

Ἡ Ἱερά Μονὴ αὕτη ἐκτίσθη ἐκεῖ ὅπου τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη ὁ εἰς καὶ μόνος ἀληθινὸς Θεὸς τῷ Θεόπτη Μωϋσῆ, ἐν τῷ τόπῳ τοῦτέστιν, ὃ ἐκεῖτο ἢ ἀκατάφλεκτος βᾶτος (ὁ τύπος τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας) καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Χωρῆβ ἢ τοῦ ἄλλως πῶς ὀνομαζομένου ὄρους Σινᾶ, ἢ ὡς ὄρος τοῦ Μωϋσέως, ὅπου ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸν πρῶτον ἀποκεκαλυμμένον νόμον.

Εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν, ὄχι μόνον τὸ ὄρος, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρος ἡ ἐρημος τοῦ Σινᾶ, κατοικήθη ὑπὸ Χριστιανῶν, ζητούντων νὰ λατρεύσουν τὸν Θεὸν ἐν εἰρήνῃ καὶ γαλήνῃ, μακρὰν τῶν διωγμῶν τῶν Ρωμαίων Ἀυτοκρατόρων. Ἐν τούτοις, καίτοι ἔξω ἐν τοῖς «σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄραις τῆς γῆς» καὶ εἰς βράχους ἀποκρημνούς, δὲν κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν τῶν ἀγρίων φυλῶν τὰς ἐπιθέσεις, αἵτινες ἢ διέβαινον ἐκ τῆς Ἀφρικῆς πρὸς τὴν Χερσόνησον, ἢ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰσῆρχοντο εἰς αὐτήν, δι' ὃ καὶ ἐζήτησαν οὗτοι προστασίαν ἐντὸς Πύργου καὶ Φρουρίου. Καὶ τὸν μὲν πρῶτον ἤγειρεν ἡ Ἁγία Ἐλένη, ὅτε ἐκτίξε καὶ τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως εἰς Ἱεροσόλυμα, τὸ δὲ δεύτερον Φρούριον ἐκτίσεν ὁ Ἰουστινιανὸς μετὰ τῆς περιφήμου Βασιλικῆς, ἣτις εἶναι τὸ τελειότερον τῶν διασωθέντων κτισμάτων, ἐξ ὧν ἀναφέρει ὁ χρονογράφος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Προκόπιος. Εἰς τὸν χώρον αὐτὸν συνήρχοντο κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς οἱ ἐν τοῖς πέριξ ἀναχωρηταὶ καὶ ἀσκηταὶ καὶ μετὰ τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἐβίον ἐντὸς τῆς Μονῆς, εἰς τὸ λεγόμενον Κυριακόν, καὶ μετελάμβανον τῶν ἀρχόντων μυστηρίων καὶ πάλιν ἀπήρχοντο εἰς τοὺς τόπους τῆς ἀσκήσεώς των. Τοῦτο ἐγένετο οὐχὶ μόνον καθ' ὄλον τὸν βον αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν μέσων τοῦ 7ου αἰῶνος. Ἡ συνείχεια εἶναι εἰς διαρκῆς ἀγὼν καὶ πάλη ἐναντίον τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, σεισμῶν, ψύχους, καύσωνος, ἐρήμων ἀνίκμων καὶ ἀνύδρων, ἐλλείψεως καὶ τῶν στοιχειωδῶν μέσων ζωῆς. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔλειψαν, καὶ παρὰ τὰς ἀντιξοότητας ἐκράτησαν τὴν Μονήν, τὴν αὐστηρότητα τῶν ἡθῶν, τὴν πνευμα-

τικὴν ζωὴν, τὴν ὑψηλὴν ἰδεολογίαν καὶ μὲ καρτερικότητα ἀντιμετώπιζον κάθε κίνδυνον καὶ κάθε ἐχθρόν. Βασιλεῖς βάρβαροι, ἡγεμόνες ἄξιοι, τύραννοι καὶ δυνάσται ἀπολίτιστοι, ἐπέβησαν καὶ ἐξηυτέλιζον τοὺς Πατέρας, φυλαὶ ἀγροὶ καὶ βάρβαροι ὄργωναν τὴν Σιναϊτικὴν ἐρημον καὶ ἐπετίθεντο ἐναντίον τῆς Μονῆς, πρὸς ἣν κακότητος πολλὰς ἐπέφερον καὶ δηλώσεις τῆς Μονῆς προεκάλουν. Ἀλλ' οἱ Πατέρες ἀλόγιστοι καὶ ἐπινοητικοί, εὐσεβεῖς καὶ ἐμπροσθηγοὶ ὑπερεπήδησαν τὰ ἐκάστοτε ἐμπόδια καὶ κατώρθωσαν νὰ ἐπιζήσουν καὶ νὰ διατηρήσουν πᾶν ὅ,τι ἡ ἐπιδειξιότης των καὶ ἡ ἀγάπη των πρὸς τὰς ὀραίας τέχνας, τὴν ἀγιογραφίαν, τὴν καλλιγραφίαν, παρήγαγε καὶ ἐδημιούργησε καὶ δημιουργεῖ. Ἐχον διασώσει χιλιάδας χειρογράφων καὶ Κωδίκων βομβικίνων, περιγυμνητῶν ἢ χαρτῶν καὶ εἰκόνας ἐγκανστικὰς ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 5ου αἰῶνος μέχρι τοῦ 7ου, ἀριστουργηματικῆς ἐμπνεύσεως καὶ ἐπινοήσεως καὶ ἔχον ἀποθησαυρίσει καὶ ἄλλας ἐντοπίου παραγωγῆς, ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως, βυζαντινῆς προελεύσεως, ὡς καὶ μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς, χωρὶς ν' ἀδιαφορήσουν δι' ἄλλα ἱερά σκευή, Σταυροὺς συνήθους ἀγιασμοῦ καὶ εὐλογίας, ἐγκόλπια, θυματήρια, Ἐδαγγέλια, δισκοπότηρα καὶ ἄμφια ἐξαιρετικῆς τέχνης, Μακεδονικῆς προελεύσεως καὶ Κορητικῆς ἐπιδράσεως. Τὸ σκευοφυλάκιον τῆς Μονῆς μετὰ τῶν εἰκόπων ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον βυζαντινὸν Μουσεῖον τοῦ Κόσμου, ἢ δὲ Βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς μετὰ τὰ 4327 χειρόγραφα καὶ τὰ 7134 ἔντυπα τῶν πρώτων χρόνων τῆς τυπογραφίας εἶναι ἢ Β' Βιβλιοθήκη τοῦ Κόσμου, μετὰ τὴν Βατικάνειον. Χωρὶς δὲ νὰ νομισθῆ, ὅτι περιαντολογοῦμεν, ἂς εἴπωμεν ὅτι ἡ πινακοθήκη τῆς Μονῆς μετὰ τὰς ἱερὰς εἰκόνας, ὡς ἀνεφέρομεν, μετ' ἐκείνων τῆς Κορητικῆς τέχνης, εἶναι ἡ πλουσιωτέρα τοῦ Κόσμου, καὶ τοῦτο διότι ἔμεινε μακρὰν τῆς Εἰκονομαχίας, καὶ ἡ στοργὴ τῶν Μοναχῶν πρὸς τὰ ἱερά τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως ἀντικείμενα διέσωσεν αὐτὰ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, καθ' ὅς τὸ Βυζάντιον εἶχεν ἀποχωρήσει ἐκ τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν Σταυροφόρων καί, μετ' αὐτήν, κατὰ τὴν Ἀραβοκρατίαν ἢ Τουρκοκρατίαν οἱ Μοναχοὶ ἦσαν οἱ ἀκόμητοι φύλακες τῶν θησαυρῶν καὶ κειμηλίων τούτων, ὡς ἐργάται ἄριστοι τοῦ πνεύματος καὶ καλλιεργηταὶ τοῦ ὀρθοδόξου ἥθους. Οἱ Πατέρες τῆς Μονῆς, μὲ σωφροσύνην καὶ σύνεσιν ἀπάνταστον, διεφύλαξαν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας τὰ ἔργα τῶν ὁσίων ἐκείνων ψυχῶν ἀγιογράφων καὶ καλλιγράφων, ὡς καὶ τῶν ποιητῶν καὶ ὑμνογράφων, ὄχι μόνον ὅτε ἦτο ἐποχὴ ἡσυχίας καὶ γαλήνης, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἐξέσπων αἱ θύελλαι τῆς μισαλλοδοξίας καὶ τοῦ φανατισμοῦ τῶν κύκλω λαῶν. Τοὺς ἀγῶνας τῆς διατηρήσεως τῆς Μονῆς καὶ τῶν κειμηλίων ἔκαμον οἱ Πατέρες εἴτε ὅτε ἦσαν ὀλίγοι τὸν ἀριθμῶν, ὡς εἶναι σήμερον, εἴτε ὅτε ἦσαν 200, ὅτε εἶχον καὶ γαλήνην καὶ κατέφευγον εἰς τὴν Μονὴν διὰ νὰ ἡρεμήσῃ τὸ πνεῦμά των.

Οὕτως, ἡ Μονὴ τοῦ Θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ διήλθε «διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος», ἐν μέσῳ κινδύνων καὶ ἐχθρῶν παντοδαπῶν, καὶ ἐξῆλθεν εἰς ἀναφυγὴν.

Ἁ ἸΘ' αἰὼν εἶναι αἰὼν ἀκηϋς διὰ τὴν Μονήν, διότι εἶχε 72 Μετόχια ἀνὰ τὰς ὀρθοδόξους Χώρας.

Μετὰ τὸ 1922, διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, παύουν νὰ μεταβαίνουν ἐκ τῶν μερῶν τῆς Μ. Ἀσίας μοναχοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ Ἁγίον Ὅρος, πολὺ δὲ περισσότερον εἰς τὸ ἀπομεμακρυσμένον Σινᾶ. Οὕτω, φύχεται ὁ πρὸς τὸν Μοναχισμόν ἐνθουσιασμός, καὶ ἐπέρχεται ὁ μαρasmus, δι' ὃ καὶ σήμερον βλέπει κανεὶς νὰ μὴ ὑπάρχουν ἄνθρωποι διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Μοναστηρίων, πολλῶν δὲ μᾶλλον τοῦ Σινᾶ, ὅπου ἡ ζωὴ εἶναι σκληρὰ καὶ λόγῳ τῆς ἀποστάσεως τῆς Μονῆς ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς σπάνιως τῶν εἰδῶν διατροφῆς. Παρὰ ταῦτα, παραμένει ἡ Μονὴ τοῦ Σινᾶ ἀκεραία καὶ ἴσταται ἀσάλευτος ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὀρθοδόξῳ Παράδοσει, τῇ ἀποδειξάσῃ ἐμπράκτως ἀνὰ τὸ παρελθόν, ὅτι εἶναι ἡ μόνη, ἣτις ἔχει ἐγγενῆ στοιχεῖα, ἵνα διατηρῇ ἀλωβήτους τοιοῦτους θεσμούς. Πῶς ὅμως νὰ συντηρηθῇ καὶ πῶς ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς πολλαπλὰς καὶ ποικίλας ὑποχρεώσεις τῆς, τὴν φύλαξιν τῶν θησαυρῶν, τὴν ξενάγησιν τῶν προσκνητῶν, τῶν περιηγητῶν καὶ τῶν μέχρι ἐνίοτε 500 ἡμερησίως ἐπισκεπτῶν, ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐναπομεινάντων Πατέρων δὲν ἐπαρκῇ, ἵνα τελέσῃ τὰς λατρευτικὰς τῆς ἐκδηλώσεις; Ἡ πῶς νὰ κρατήσῃ τὴν πνευματικότητά τῆς καὶ πῶς ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰ προβλήματα ποὺ τὴν περισφιγγουν, ὡς ἡ ἀντοχὴ εἰς τὴν ἐκεῖ σημερινὴν γεωγραφικὴν τοποθέτησιν μεταξὺ δύο ἀσπύδως ἀντιμαχομένων παρατάξεων; Πόσα πρόσωπα καὶ τί κόπος χρειάζεται διὰ τὴν παρακολούθησιν καὶ τὴν διαφύλαξιν τῶν ἱερῶν κειμηλίων, τῶν ἁγίων εἰκόνων, τῶν πολυτίμων χειρογράφων καὶ τὴν τέλεσιν τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν τῆς Ἐκκλησίας; Τὸ φάσμα τῆς διαλύσεως ἵπταται ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας, καὶ ἡ μάχη τῆς διατηρήσεως πάντων τῶν ἀνωτέρω δίδεται καθ' ἐκάστην ὑπὸ τῶν ἐλαχίστων ἐναπομεινάντων ἀδελφῶν. Ἐπὶ πόσον θ' ἀνθέξουν καὶ ἐπὶ πόσον ἀκόμη χρόνον θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ μάχωνται; Μεγάλως ἐνισχυθμεν ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριάρχου κ. Ἀθηναγόρου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἱεροσολύμων, ὡς καὶ τῶν Ἀλεξανδρείας Μελετίου Μεταξάκη καὶ τοῦ νῦν Πατριάρχου, ὄντος τότε Μητροπολίτου Εἰρηνοπόλεως, τοῦ Μακαριωτάτου Ἁγίου Κύπρου δις κατὰ τὸν ἑορτασμόν τῆς 1400δος καὶ ὅτε τὸ πρῶτον ὡς Πρόεδρος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας ἐπεσκέφθη τὸ Κάϊρον, ὡς καὶ τοῦ νῦν προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὄντος Ἀρχιμανδριτοῦ καὶ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεολογίας, προσφάτως δὲ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Κίτρους κ. Βαρνάβα καὶ Ἀττικῆς κ. Νικοδήμου. Ἀλλ' αὐτὰ ὅλα ἀπὸ τὸ 1926-1972, ἥτοι εἰς διάστημα 46 ἐτῶν. Εἶναι ἄρα γε ταῦτα ἀρκετὰ διὰ νὰ τονώσουν τοὺς ἐκεῖ Πατέρας ἢ νὰ προκαλέσουν κίνησιν διὰ τὸ Σινᾶ, καὶ ἰδίως ἵνα ἐπανδρωθῇ ἡ Μονή; Ἀσφαλῶς ὄχι!

Ἀλλὰ μήπως ἡμεῖς ἐμείναμεν ἀδρανεῖς; Καὶ ἐκλήσεις διὰ τοῦ Τύπου ἐκάναμεν, καὶ ἐπαφὰς με θρησκευτικὰς Ὄργανώσεις εἴχομεν ἀπὸ τοῦ 1960-1964.

Μὴ καὶ δὲν ἀπετάθημεν πρὸς τὰς Μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὅρους, ἢ εἰς πρόσωπα σοβαρὰ καὶ εὐσεβῆ, ὡς τὸν Ἀρχιμανδριτὴν Ἀμφιλόχιον τῆς Μονῆς Πάτμου, ἢ τὸν Ἀρχιμ. Φιλόθεον Ζεοβᾶκον, Ἡγούμενον τῆς Μονῆς Λογγοβάραδας; Μὴ καὶ δὲν ἐκρούσαμεν τὰς θύρας τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τοιούτων; Μὴ καὶ δὲν ἀπετάθημεν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου καὶ τῆς Κρήτης; Ἐν τούτοις, καὶ ἂν προσῆλθον εὐσεβεῖς τινες νέοι, μόλις ἀντίκρουσαν τὸν γρανίτην καὶ τὴν ἄμμον, ἀπῆλθον ὅθεν ἦλθον, εἶδον καὶ ἀπῆλθον, χωρὶς νὰ μείνουν. Τούτου ἕνεκα ἀπευθύνω ἑκκλησίαν πρὸς Ὑμᾶς Ἁγιοὶ ἀδελφοί, ὅπως, διὰ τὴν ἐν τῇ Μονῇ διατήρησιν τῆς μόνης διδούσης ἀσφαλῆ ἐχέγνα ἐπὶ 14 αἰῶνας, καὶ διὰ ἑλληνορθοδόξον παραδόσεως συνέχισιν τῆς ἱερᾶς κληρονομίας ποὺ μᾶς ἐκληροδοτήθη ὑπὸ τῶν παρελθουσῶν γενεῶν, καταβάλλητε προσπάθειαν καὶ εὐσεβῶσιν 10 ἄνθρωποι διὰ νὰ ἐπανδρώσουν αὐτὴν μονίμως. Ἄς γίνῃ ἐγγύκλιος νὰ ἀναγνωσθῇ εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἃς γίνῃ θέμα προσευχῆς ἐν τοῖς Ναοῖς, ὑπὲρ ἐπανδρώσεως τῆς Μονῆς Σινᾶ, ἃς γίνῃ κήρυγμα ἰδιαίτερον, ἃς γίνῃ ἐν ταῖς Ἱερατικαῖς Σχολαῖς μία ἰδιαίτερα διδασκαλία καὶ ἑκκλησίαι πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον, ἃς διανεμηθῇ εἰς τὸ θεῖον κήρυγμα τῆς «Φωνῆς τοῦ Κυρίου». Ἐπίσης ἃς γίνῃ καὶ ὁτιδήποτε ἄλλο, τὸ ὁποῖον ἢ περὶ ἂς καὶ ἡ ἀγάπη ἂς θὰ συστήσῃ ὑπὲρ τῆς διαφύλαξεως τῆς Μονῆς τοῦ Θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ. Οὕτω θὰ ἔχωμεν τὴν συνείδησιν ἡσυχον, ὅτι ὁ ἔδει νὰ πράξωμεν τὸ ἐπράξαμεν καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ Κύριος θὰ εἰσακούσῃ τὴν φωνὴν τῆς δεήσεως ἡμῶν.

Εὐχαριστῶ Ὑμᾶς καὶ πάλιν καὶ θὰ μείνω διὰ βίου ἐδγνώμων δι' ὅ,τι θέλετε ἀποφασίσει.

Οἱ πλήρεις ἀγωνίας καὶ συναισθήσεως εὐθύνης ἔναντι τῆς ἱστορίας καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας λόγοι οὗτοι τοῦ ἁγίου Συναίου ἐδημιούργησαν τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν, μετὰ ταῦτα, διατύπωσιν συγκεκριμένων προτάσεων, πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ σοβαροῦ τούτου προβλήματος, τόσον ἐκ μέρους τῶν Σεβ. Ἱεραρχῶν, ὅσον καὶ ἐκ μέρους τοῦ Ὑφυπουργοῦ κ. Δ. Τσάκωνα, τοῦ Κοσμητοροῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς κ. Ἀθ. Χαστούπη κ.ἄ. Γενικῶς, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ πάντων ἡ ἀνάγκη λήψεως ἐπείγοντων μέτρων πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, ἐν ὅψει τῶν λίαν δυσμενῶν ἐπιπτώσεων ἐξ ἐνδεχομένης ἀποδυναμώσεως καὶ ἀξάντησεως τοῦ δυναμικοῦ τῆς Ἱ. Μονῆς.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος, τὸ ζῶηρον Αὐτῆς ἐκδηλοῦσα ἐνδιαφέρον τόσον ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς λειτουργικῆς ἀνανεώσεως, ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ, κατὰ τὴν ἐπιγενομένην συνεδρίαν Αὐτῆς τῆς 7-2-72, ἀποδεξαμένη σχετικὴν πρότασιν τοῦ Μακ. Προέδρου Αὐτῆς, ἀνέθετο εἰς τὰς οἰκείας Μονίμους Συνοδικὰς Ἐπιτροπὰς τὴν Μελέτην τῶν προβλημάτων, ἅτινα ἐθίγησαν, διὰ τῶν δύο πρόσθεν εἰσηγήσεων, εἰς τρόπον ὥστε εἰς τὸ προσεχές μέλλον νὰ ὑποβληθῶσιν Αὐτῇ συγκεκριμένα

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΙΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ

ΠΑΡΑ ΤΗ, Α. Α. ΤΩ, ΠΑΠΑ, ΠΑΥΛΩ, ΤΩ, ΣΤ'

Εἰς ἀνταπόδοσιν τῆς ἐπισκέψεως τῆς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Καρδινάλιου κ. Βίλλεμπραντς παπικῆς ἀντιπροσωπείας εἰς Φανάριον καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐπιδόσεως εἰς τὴν Α.Α. Πάπαν Παῦλον τὸν ΣΤ' ἰδιαίτερου ἀντιτύπου τοῦ, ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τοῦ Βατικανοῦ καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἄρτι ἐκδοθέντος «Τόμου Ἀγάπης», ἀποφάσει τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθιναγόρου τοῦ Α' καὶ τῆς περὶ Αὐτὸν Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, Πατριαρχικῆς ἀντιπροσωπεία ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνας κ. Μελίτωνος, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ Μητροπολίτου Τρανουπόλεως Δαμασκηνοῦ, τοῦ Μ. Πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Τσέτση καὶ τοῦ Ἀρχοντος Μ. Ρήτορος κ. Γ. Λαιμοῦ, μετέβη εἰς Ρώμην τὴν 23ην Ἰανουαρίου 1972.

Τὴν Πατριαρχικὴν ἀντιπροσωπείαν εἰς τὸ ἀεροδρόμιον ὑπεδέχθησαν ὁ Καρδινάλιος κ. Βίλλεμπραντς, Πρόεδρος τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς ἐνότητος τῶν χριστιανῶν, μετὰ τοῦ π. Pierre Duprey, ὑπογραμματέως τῆς αὐτῆς Γραμματείας. Τὴν πρωΐαν τῆς 24ης Ἰανουαρίου, κατὰ τὰ προγραμματισθέντα, ἡ Πατριαρχικὴ ἀντιπροσωπεία, συνοδευομένη ὑπὸ τῶν ὑποδεχθέντων αὐτῆν, ἐγένετο δεκτὴ παρὰ τοῦ Α.Α. Πάπα Παύλου τῷ ΣΤ' ὡς ἀκολούθως: Ἐν πρώτοις, ἐγένοντο δεκτοὶ εἰς ἰδιαίτεραν ἀκρόασιν παρὰ τῆ Α.Α., ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Αὐτῆς, ὁ Μητροπολίτης Χαλκηδόνας καὶ ὁ Μητροπολίτης Τρανουπόλεως μετὰ τοῦ Καρδινάλιου κ. Βίλλεμπραντς καὶ ἔσχον ἰδιαίτεραν συνομιλίαν μετὰ τοῦ Πάπα ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Ἀκολούθως, εἰσῆλθον τὰ ἄλλα μέλη τῆς ἀντιπροσωπείας, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ «Τόμου Ἀγάπης», ὁ Ἀρχιμ. Βασίλειος Τσιοπανᾶς καὶ οἱ πατέρες Dumont καὶ Duprey, ὁ ἀδελφάρχης τοῦ Πάπα Ἐπίσκοπος Martin καὶ οἱ ἀδελκοὶ τῆς ὑπηρεσίας καὶ ἔλαβε χώραν ἡ ἐπίσημος

προτάσεις, ἀφορῶσαι εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν θιγόντων ζητημάτων.

Κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, ἡ ὅλη ἀτμοσφαῖρα, ἥτις ἐπεκράτησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἐφετεινοῦ ἑορτασμοῦ ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, ὑπῆρξεν ἀνάλογος πρὸς τὴν μεγίστην προσωπικότητα τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς καὶ πρὸς τὰς ἀπὸ τῆς ἀγίας αὐτοῦ μνήμης προερχομένας ὠφελείας.

Ἀρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΓΓΕΛΗΣ

ἀκρόασιν. Κατ' αὐτὴν, ὁ Μητροπολίτης Χαλκηδόνας προσεφώνησε τὸν Πάπαν, εἰπὼν τὰ ἑξῆς:

Ἀγιώτατε,

Δοξάζω τὸν Θεόν, ὅτι, ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας Αὐτοῦ, τὸ τρίτον ἤδη, ἐν σταθμοῖς σημαντικοῖς, προερχόμενος ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ΚΠόλεως καὶ ἐκπροσωπῶν αὐτὴν καὶ τὸν σεπτὸν Προκαθήμενον αὐτῆς, τὸν Παναγιώτατον Πατριάρχην, ἐμφανίζομαι ἐνώπιον τῆς Ὑμετέρας Ἀγιότητος καὶ προσφωνῶ Αὐτήν.

Τὸ πρῶτον εἶχον τὸ προνόμιον, ἵνα προσφωνήσω τὴν Ὑμετέραν Ἀγιότητα, ἐν τῇ ἰδίᾳ ταύτῃ αἰθούσῃ, τῇ 16ῃ Φεβρουαρίου 1965, ὅτε, ἀπὸ πανορθόδοξου ἀποφάσεως, ἐκόμισον Αὐτῇ καὶ τῇ Ἀγίᾳ Ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ τὰς ἀποφάσεις τῆς Γ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως.

Τὸ δεύτερον, τῇ 7ῃ Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Ἀμφίων, εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν μνημιώδη τελετὴν τῆς ἄρσεως τῶν ἀναθεμάτων μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν Ρώμης καὶ ΚΠόλεως ἐν τῇ Βασιλικῇ τοῦ Ἀγίου Πέτρου.

Καὶ ἤδη ἔχω τὴν ὑψηλὴν τιμὴν, ἵνα, ἐκπληρῶν ἐντολὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς περὶ Αὐτὸν Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, περιστοιχισμένος ἀπὸ τῶν τιμίων συνοδῶν μου, ἐπιδώσω εἰς τὰς σεπτὰς χεῖρας τῆς Ὑμετέρας Ἀγιότητος τὸν ἀπὸ τῶν ἀδελφικῶν χερῶν τοῦ ΚΠόλεως ἀποστελλόμενόν Σοι κοινὸν «Τόμον Ἀγάπης».

Εἶναι προσφνης ὁ ὑπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ Μικτῆς Ἐκδοτικῆς Ἐπιτροπῆς δοθεὶς τίτλος τοῦ «Τόμου Ἀγάπης» εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸ ἐν ἐπισήμοις κειμένοις καὶ προοδευτικῇ τάξει διηγούμενον τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπανευρεθείσης ἐν Χριστῷ ἀγάπης μετὰ τῶν Θεοτότων Ρώμης καὶ ΚΠόλεως. Ἄλλ' ὡς ἡ Ἑλληνικὴ λέξις «τόμος» δηλοῖ, ὅτι ἡ ἱστορία αὕτη, ἡ ἐνταῦθα ἐγγεγραμμένη, ἀποτελεῖ ἐπιτομὴν καὶ μόνον τοῦ ἀνεξαντλήτου μυστηρίου τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης ἀφ' ἐνός, καὶ μαρτυρεῖ ἀφ' ἑτέρου, ὅτι διὰ τομῆς, διὰ θυσιῶν καὶ πόνων ἐκατέρωθεν ἐξωσοποιήθη μετὰ τῶν Ὑμῶν καὶ ἡμῶν ἡ ἐν Χριστῷ ἀγάπη.

Τίς ὁμως διηγῆσεται ὅλας τὰς λεπτομερείας, ὅλας τὰς σκέψεις καὶ τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τὰ διανοήματα, ὅλα τὰ εὐσεβῆ αἰσθήματα, τὰς προσευχὰς καὶ τὰς ἀγωνίας, ὅλην τὴν, ἐν μετοχῇ τῆς ἀγωνίας τοῦ Χριστοῦ,

ἀγωνιώδη νοσταλγίαν τῶν πιστῶν, τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἐμφάνειαν τοῦ θείου ῥήματος καὶ θελήματος «ἵνα ἐν ὧσιν», τὰ ὁποῖα εἶναι ὀπισθεν τῶν λέξεων καὶ τῶν ἐκφράσεων τῶν κειμένων τοῦ Τόμου τούτου; Καὶ ἐπὶ πλέον, τίς ποτε Τόμος περιγράφει τὸ θεῖον σχέδιον καὶ τὴν θεῖαν μέθοδον, δι' ἧν ὁ Θεὸς τῶν κοινῶν Πατέρων ἡμῶν ἐκίνησε τὰς καρδίας καὶ τὸν νοῦν, τὰ χεῖλη καὶ τὴν γραφίδα τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς εἰς διατύπωσιν τῆς νέας ταύτης, ἐν πνευματικῇ ἐμπειρίᾳ καὶ ἐκκλησιαστικῇ πράξει καὶ ζωῇ, θεολογίας τῆς ἐνότητος, ἀρχαίας ἐν τούτοις, ὅσον καὶ ἡ ἡνωμένη Ἐκκλησία; τῆς νέας ταύτης καὶ ἐν ταύτῳ παναρχαίας ἐκκλησιολογικῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ μεγίστου σκανδάλου τῆς διαιρέσεως; Οὐδεὶς.

Ταῦτα πάντα, θεοκίνητα βιώματα ὄντα ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας οἰκονομίας, ἀποτεθησαύριστα, ὡς στοιχεῖα ὀργανικά, ἐν τῷ βίῳ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἔξοσι ποτε τὴν ἐκφρασιν αὐτῶν ἐν τῇ λαμπρόνι τῆς τελείας εὐχαριστιακῆς κοινωνίας, τῆς μιᾶς ἐν ἐνότητι μαρτυρίας τῷ κόσμῳ καὶ τῆς ἐσχατολογικῆς ἀνακεφαλαίωσης καὶ τελειώσεως τῶν πάντων ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ἀγιώτατε,

Ὡς εἶναι θεανδρικὸν τὸ ὄλον χριστιανικὸν μυστήριον καὶ πρᾶγμα, ὡς εἶναι θεανδρικός ὁ χαρακτήρ τῆς

Ἐκκλησίας, θεανδρικὴν ἐκφρασιν ἔχει καὶ ὁ Τόμος οὗτος. Ἐν αὐτῷ, κατακολουθοῦντες τὴν προοδευτικὴν πορείαν τῶν κειμένων, διαπιστοῦμεν τὴν συνύπαρξιν τῆς θείας δυνάμεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας. Μετὰ πόσης ἀνθρωπίνης προσοχῆς καὶ ἐπιφυλάξεως, δὸς δ' εἰπεῖν, καὶ δειλίας ἄσχεται ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν κειμένων μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἡμῶν. Ὅλη ἡ βαρυντάτη ἱστορικὴ καὶ ψυχολογικὴ κληρονομία τῆς διαιρέσεως καὶ τῶν διαφοροποιήσεων συγκροτεῖ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην πλευράν. Ὑπάρχει φόβος. Ἀλλ' αἴφνης τὸ Πνεῦμα πνεῖ. Ἡ ἀγάπη βάλλει ἔξω τὸν φόβον. Ὑπάρχει ἐν τῷ Τόμῳ ἡ πρὸς στιγμὴν ἐπίκλησις «παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο», ἀλλὰ τέλος ὑπερονικᾷ ὁ Θεός: «γενηθήτω τὸ θέλημά σου».

Ἀγιώτατε,

Καὶ μετὰ τὸν Τόμον τούτον καὶ ἐπέκεινα τῶν νῦν, ἐν τῇ ἀγάπῃ γενηθήτω τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου.

Ἀκολουθῶς, ἡ Α. Ἀγιότης ἀπηύθυνεν ἀντιφώνησιν, μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁποίας ἀντηλλάγη ὁ ἀσπασμός τῆς εἰρήνης. Ἡ ἀντιφώνησις ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί,

Ἀφορμὴ τῆς συναντήσεως ἡμῶν σήμερον εἶναι ἡ ἐκδοσις συλλογῆς τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα ἀντηλλάγη-

Ἡ Α. Α. ὁ Πάπας Παῦλος ὁ ΣΤ' καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Χαλκηδόνος κ. Μελέτιωνα Πατριαρχικὴ ἀντιπροσωπεῖα κατὰ τὴν τελετὴν τῆς παραδόσεως τοῦ «Τόμου Ἀγάπης».

σαν μεταξύ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἁγίας Ἐδρας κατὰ τὰ 12 τελευταῖα ταῦτα ἔτη. Εἰς τὸν Τόμον τοῦτον λίαν ἐπιτυχῶς ἐδόθη ὁ τίτλος τῆς ἀγάπης. Δὲν εἶναι πράγματι ἡ ἀγάπη, ἡ ὠθήσασα ἡμᾶς ἐκατέρωθεν, ἵνα ἐπαναλάβωμεν ἐπαφὰς ἀπὸ μακροῦ διακοπείσας; Καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔθετο εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν τὴν ἀγάπην ταύτην, ἔδωκεν, ὥστε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἦτο ἀνέλπιστον, ὅταν ἠρχίζαμεν τὰ πρῶτα ταῦτα βήματα, νὰ καταστῇ μία πραγματικότης, διὰ τὴν ὁποῖαν χαίρομεν σήμερον. Τὸ βιβλίον τοῦτο δεικνύει ἡμῖν τὴν διανυθεῖσαν ὁδόν, ἣν ἠκολουθήσαμεν ἀπὸ κοινῆς συμφωνίας, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ εὐχαριστία, ὅθεν, κυριαρχεῖ εἰς τὰς καρδίας μας εἰς τὸ τέμα τοῦ πρώτου τούτου σταδίου, καὶ δοξάζομεν «τὸν Πατέρα τῶν Φώτων, ἐξ οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον... ἐστὶ καταβαῖνον» (Ἰακ. 1,17) δι' ὅ,τι ἠδῶκεν νὰ πραγματοποιήσῃ μεταξύ ἡμῶν καὶ δι' ἡμῶν. Ἄλλ' ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ αἱ εὐχαριστίαι ἡμῶν δὲν θὰ εἶναι πλήρως εὐάρεστοι τῷ Θεῷ, εἰμὴ μόνον, ἐὰν εἶναι ταυτοχρόνως ἱκεσία, προσφορά καὶ ἀπόφασις. Ἰκεσία, διότι γνωρίζομεν, ὅτι Αὐτὸς μόνον δύναται νὰ ὀλοκληρώσῃ ὅ,τι τόσον θαυμαστῶς ὁ ἴδιος ἤρχισεν. Ἡ ἐλπίς, ἡ στηρίζουσα τὴν προσευχὴν ἡμῶν, καθιστᾷ ἡμᾶς εὐπειθεῖς εἰς ὅ,τι τὸ Πνεῦμα λέγει σήμερον εἰς τὰς Ἐκκλησίας, καὶ προσεκατικούς εἰς τὸ νὰ μὴ ἀφήσωμεν καὶ παρελθῶσιν αἱ δυνατότητες, τὰς ὁποίας προσφέρει ἡμῖν. Δέον, ἵνα εἴμεθα ἀποφασιστικοί, ὅπως προχωρήσωμεν πρὸς τὰ πρόσω, πεπεισμένοι ὅτι ἡ σύνεσις ἀπαιτεῖ καὶ ὀδηγεῖ ταυτοχρόνως τὴν τόλμην, τὴν θεμελιωμένην ἐπὶ τῆς πίστεως. Ἡ κοινὴ πορεία ἡμῶν ἐδημιούργησε μεταξύ ἡμῶν νέαν κατάστασιν, ἣτις δύναται νὰ ἀποβῇ ἡ ἀπαρχὴ νέας προόδου καὶ καθιστᾷ ἡμᾶς ἱκανοὺς νὰ δίδωμεν νέας λύσεις. Δὲν πρέπει νὰ διστάσωμεν νὰ προχωρήσωμεν πρὸς τὰ πρόσω, ἐν πλήρει πιστότητι εἰς ὀλοκληρον τὴν κοινὴν ἡμῶν παράδοσιν. Ὁ πιστὸς λαὸς ἔχει τὰ βλέμματα ἐστραμμένα πρὸς τοὺς ποιμένας αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι ἀσφαλῶς δὲν θέλουσι νὰ διαφεύσωσι τὴν προσδοκίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ λάβωσι συνειδησιν ταύτης, καὶ νὰ ὀδηγήσωσιν αὐτὴν ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Πνεύματος, τὸ ὁποῖον «πληροῖ καὶ κυβερνᾷ σύμπασαν τὴν Ἐκκλησίαν» (Πρόλογος τῆς λειτουργίας διὰ τὴν ἐνότητα τῶν Χριστιανῶν), εἰς τὴν πραγματικὴν τῆς προσδοκίας ταύτης πλήρωσιν. Τὸ πνεῦμα τοῦτο θὰ ἐμπνεύσῃ, εἴμεθα βέβαιοι περὶ αὐτοῦ, τὰς συνομιλίας, αἱ ὁποῖαι θὰ διεξαχθοῦν τὰς ἡμέρας ταύτας μεταξύ τῆς ἡμετέρας Γραμματείας διὰ τὴν ἐνότητα καὶ ὑμῶν, σεβασμοὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ λίαν ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Πατριάρχου Ἀθηναγόρου.

Ἡ ἐπίσκεψις ὑμῶν, ἡ συνάντησις ἡμῶν καὶ αἱ συζητήσεις αὗται πραγματοποιοῦνται διαρκούσης τῆς ἑβδομάδος προσευχῆς διὰ τὴν ἐνότητα. Δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ πλέον πρόσφορος ἀτμόσφαιρα διὰ τοιαύτας ἀνταλλαγὰς. Τὸ νέον ῥωμαϊκὸν Λειτουργικὸν περιέχει τρεῖς τύπους τελέσεως τῆς Θ. Εὐχαριστίας ὑπὲρ τῆς ἐνότητος τῶν χριστιανῶν. Τὸ προοίμιον τῆς ἀναφορᾶς προσφέρει ἡμῖν μίαν σκέψιν, πλήρη θεολογικοῦ βάθους, ἀφορῶσαν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐνό-

τητα: «*Per ipsum (Christum) enim nos adduxisti ad cognitionem tuae veritatis, ut unius fidei et baptismi vinculo Corpus eius efficeremur; per ipsum in cunctis gentibus largitus es Spiritum Sanctum tuum, qui, in diversitate donorum mirabilis operator et unitatis effector, filios adoptionis inhabitat totamque replet et regit Ecclesiam*».

Ἡ λειτουργικὴ αὕτη προσευχὴ ἐκφράζει τὴν αὐτὴν σκέψιν, ἡ ὁποία ἐνέπνευσε τὴν Β' Σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ, ὅταν, ἀναγομένη εἰς τὴν ὑψίστην πηγὴν τῆς ἐνότητος, διακηρύσσει: «*Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἱερὸν μυστήριον τῆς Ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῷ Χριστῷ καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖ τὴν ποικιλίαν τῶν λειτουργημάτων. Τοῦ μυστηρίου τούτου τὸ ὑψιστὸν ὑπόδειγμα καὶ ἡ ἀρχὴ εἶναι ἡ ἐν τῇ Τριάδι τῶν προσώπων ἐνότης τοῦ ἐνὸς μόνου Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι*» (Unit. red. n. 2).

Αἱ ὑψηλαὶ αὗται σκέψεις ὑπερθυμίζον ἡμῖν τὸ μεγαλεῖον τοῦ δώρου τῆς ἐνότητος καὶ δι' αὐτῶν ἀντιλαμβανόμεθα τὴν ἔντασιν τῆς προσευχῆς τοῦ Κυρίου διὰ τὴν ἐνότητα, εἰς τὴν ὁποῖαν ἡ χριστιανικὴ παράδοσις ἔδωκε τὸ ὄνομα τῆς Ἀρχιερατικῆς προσευχῆς.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑβδομάδος ταύτης, ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἐνοῦται κατὰ τρόπον εἰδικὸν εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Κυρίου, στοχαζόμενος τὴν καινὴν ἐντολήν, ἣτις ἐδόθη αὐτῷ καὶ ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἀναπνυχθῇ καὶ ἐκδηλωθῇ ἐν ἐνότητι. Κατὰ τὴν ἱεροτελεσίαν τῆς ἑσπέρας ταύτης ἐν τῷ καθεδρικῷ ἡμῶν Ναῷ, ἱεροτελεσίαν εἰς ἣν εὐηρεστήθητε, ὅπως μετάσχητε, καὶ δι' ὃ εὐχαριστοῦμεν ὑμᾶς, θὰ ἐνωθῶμεν πάντες ἐν τῇ προσευχῇ, αἰτούμενοι τὸ φῶς καὶ τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν, διὰ νὰ ὀδηγήσωμεν τὴν πορείαν ἡμῶν πρὸς τὰ πρόσω, εἰς στιγμὴν καθ' ἣν καλούμεθα ἴσως ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ νὰ πραγματοποιήσωμεν ἀποφασιστικὰ βήματα, οὐχὶ μόνον μεταξύ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν ὀλοκληρῷ τῇ χριστιανικῇ οἰκογενεῖα πρὸς ἐν μέλλον, τὸ ὁποῖον δι' ὅλης τῆς ἐλπίδος ἡμῶν τὸ θέλομεν ἐγγῶς.

Ἡ κοινὴ αὕτη ἀπόφασις ἃς συμβολίζεται διὰ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς εἰρήνης, τὸν ὁποῖον θὰ ἠθέλομεν τώρα νὰ ἀνταλλάξωμεν μεθ' ὑμῶν.

Ἀκολουθῶν, ὁ Μητροπολίτης Χαλκηδόνος προσέφερεν εἰς τὸν Πάπαν τὸ ἐξ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κομισθὲν ἰδιαιτερον ἀντίτυπον τοῦ «Τόμου Ἀγάπης» μετ' ἐνυπογράφου εἰδικῆς ἀφιερῶσεως, ἐχούσης οὕτω: «Πάπα Παῦλε τῷ ΣΤ', ἀδελφῷ πρεσβυτέρῳ, ἡγαπημένῳ καὶ σεβασμῷ, ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀθηναγόρας ἀνατίθησι τὴν βίβλον ταύτην, διηγουμένην τὸ προοίμιον καὶ τὴν αὔξησιν τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν Ῥώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῇ πρὸς Κύριον ἐλπίδι καὶ εὐχῇ ὅτι Αὐτὸς δώσει γραφῆναι τὸν ἐπίλογον ἐπὶ τῆς κοινῆς ἀγίας Τραπεζῆς τῷ τιμῷ Αὐτοῦ αἵματι.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀθηναγόρας.»

Ἐπίσης, προσέφερον ὡς δῶρον τοῦ Πατριάρχου ἀρχαῖον σταυρὸν μετὰ τῆς ἐξῆς ἐγχαράκτου ἐπὶ ἀργυρᾶς πλακὸς ἀφιερώσεως: «Παῦλῳ ΣΤ' Ἀθηναγόρας Α' τὸν τίμιον σταυρὸν, τὸν συνάψαντα τὰ διεστῶτα τῆ ἐπ' αὐτοῦ σταυρωθεῖση θεία ἀγάπη, ἐπὶ τῇ προσφορᾷ τοῦ «Τόμου Ἀγάπης», 1972 Ἰαν. 24».

Ἡ Α. Ἁγιότης, ἐξ ἑτέρου, προσέφερεν εἰς τὸν Μητροπολίτην Χαλκηδόνος ἀργυροῦν θυμιατήριον τοῦ 11ου αἰῶνος, εἰς τὸν Μητροπολίτην Τρανουπόλεως σταυρὸν ἐπιστήθιον, εἰς τὰ ἄλλα μέλη τῆς ἀντιπροσωπείας ἕτερα δῶρα, ἀπένευμε δὲ εἰς τὸν Ἄρχοντα Μ. Ρήτορα κ. Γ. Λαιμὸν τὸ παράσημον Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου. Ἐπίσης, προσέφερεν εἰς ἅπαντας τὸ μετάλλιον τῆς ἐπετείου τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ καὶ καλλιτεχνικὴν ἐκδόσιν περὶ τῆς πρωτοθρόνου βασιλικῆς τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, πρὸς τιμὴν τῆς Πατριαρχικῆς ἀντιπροσωπείας, παρετέθη ἐπίσημον γεῦμα, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ Βατικανὸν ἐξεπροσώπησεν ὁ Καρδινάλιος κ. Jean Villot, Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας. Παρεκάθησαν οἱ Καρδινάλιοι κ. Fürstenberg καὶ Βίλλεμπραντς, ὁ ὑπογραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας Ἀρχιεπίσκοπος Benelli, οἱ ὑπογραμματεῖς τῆς Γραμματείας τῆς ἐνότητος πατέρες Arigi καὶ Duprey καὶ ἄλλοι ἄξιωματοῦχοι τοῦ Βατικανοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ παρεπιδημῶν εἰς Ρώμην καθηγητὴς κ. Ν. Νησιώτης. Κατὰ τὸ γεῦμα, ἀντηλλάγησαν ἐγκάρδιοι προπόσεις.

Ἡ τελετὴ ἐν τῷ Ἀγ. Ἰωάννῃ τοῦ Λατερανοῦ.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἔλαβε χώραν μεγαλειώδους ἱερὰ τελετὴ ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ, προεξάρχοντος τοῦ Πάπα. Εἰς αὐτὴν μετέσχεν, ἀπὸ εἰδικῆς ἐξέδρας, ἡ Πατριαρχικὴ ἀντιπροσωπεία, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὁποίας Μητροπολίτης Χαλκηδόνος ἔφερε Μανδύαν.

Προσῆλθον οἱ ἐν Ρώμῃ καρδινάλιοι, ἡ Ρωμαϊκὴ Κουρία, ἀνώτεροι ἄξιωματοῦχοι τοῦ Βατικανοῦ, κληρικολαϊκαὶ ἀντιπροσωπεῖαι τῶν ἐνοριῶν τῆς Ρώμης καὶ πλείστοι ἐκ τῶν διαφόρων μοναχικῶν ταγμάτων.

Παρέστη ἡ ἐν Ρώμῃ παρεπιδημοῦσα Α. Μεγαλειότης Βασίλισσα Μήτηρ τῆς Ἑλλάδος Φρειδερίκη. Ἐπίσης, παρέστη τὸ παρὰ τῇ ἁγίᾳ ἔδρᾳ διπλωματικὸν σῶμα καὶ πλείσται προσωπικότητες. Μετέσχον δὲ πλήθη εὐσεβοῦς λαοῦ. Συμφώνως πρὸς τὴν εἰδικῶς συνταχθεῖσαν Ἀκολουθίαν τῆς ἱερᾶς ταύτης τελετῆς, ἐψάλησαν καθολικοὶ ὕμνοι ὑπὸ τῆς Cappella Musicale Pontificia, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μαέστρου Bartolucci. Ἀφ' ἑτέρου ἐψάλησαν, ἑλληνιστὶ, τὸ Κύριε ἐκέκραξα, τὸ Κατευθυνθήτω, τὸ Φῶς ἱλαρὸν καὶ τὸ Εὐλογητὸς εἰ Χριστέ, ὑπὸ χοροῦ διευθυνομένου ὑπὸ τοῦ Ἄρχοντος Πρωτοψάλτου κ. Θρ. Στανίτσα, ὅστις καὶ ἀνέγνωσε ἑλληνιστὶ τὸν Ἀπόστολον, ἐνῶ τὸ Εὐαγγέλιον ἀνέγνωσεν ἰταλιστὶ ῥωμαιοκαθολικὸς διάκονος.

Ἀνεπέμφθησαν δεήσεις ἰταλιστὶ ὑπὸ τῆς Α.Α. τοῦ Πάπα, ἑλληνιστὶ δὲ ἡ γ' εὐχὴ τῶν ἀντιφώνων ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Χαλκηδόνος.

Ὁ Πάπας ἐξεφώνησεν λόγον, εἰπὼν τὰ ἐξῆς:

Διακόπτομεν πρὸς στιγμὴν τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ συνομιλίαν ἡμῶν, ἵνα καταστῇ αὕτη συνομιλία μετὰ τῆς (Ἐκκλησίας), μετὰ τῆς συνάξεως τῆς συναθροισθείσης ἐνταῦθα, μεθ' ὧν, Ἀδελφοί, ἐνταῦθα παρόντων, διὰ τὰ ἔχωμεν σχεδὸν ἀμοιβαίαν δαβεβαίωσιν, ὅτι θέλομεν νὰ ἐφαρμόσωμεν τὸν λίαν γνωστὸν εὐαγγελικὸν λόγον, τῆς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ συνάξεως, ἔχοντες Ἀὐτὸν τοῦτον τὸν Χριστόν, τὸν Κύριον ἡμῶν, ἐν μέσῳ ἡμῶν (Ματ. 18,20). Ὁ Χριστὸς εἶναι ἐνταῦθα. Τιμῆσωμεν τὴν παρουσίαν ταύτην. Ἐορτάσωμεν τὸ μυστήριον τοῦτο, τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ λόγος τῆς συνάξεως ἡμῶν εἶναι ἡ ὁμολογία τοῦ ὀνόματος Αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζομεν, καὶ ἐπικαλούμεθα, οὐχὶ μόνον κατὰ τρόπον ἐξωτερικόν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀπόψεως βιώσεως τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ συμβολῆς εἰς ἕνα ἕκαστον ἐξ ἡμῶν. Εἴμεθα πάντες χριστιανοί, εἴμεθα ἐνσωματωμένοι διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸ μυστικὸν Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ Ἐκκλησία Αὐτοῦ, πάντες κατέστημεν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀνεκφράστου οὐρανόθεν Πατρὸς, πάντες πιστεύομεν εἰς Αὐτόν, πάντες πιστεύομεν εἰς Χριστόν Κύριον καὶ πάντες ἀναμένομεν ἀπ' Αὐτοῦ τὴν συγγνώμην καὶ τὴν σωτηρίαν, ἐν τῷ αὐτῷ ζῶοντι οὐκ ἐπιβιβάζονται Ἁγίῳ Πνεύματι. Ἴδου ἡ βᾶσις τῆς οἰκουμενικῆς ταύτης ἐνότητος, τὴν ὁποίαν ζητοῦμεν μετὰ τοσοῦτον πάθους.

Ὁ σκοπὸς τῆς τελετῆς ταύτης εἶναι οἰκουμενικός, ὁργανώθη διὰ τὴν ὑποδεχθῶμεν μετὰ ἡμῶν ἕνα διακεκομμένον ἀντιπρόσωπον τῆς σεβασμίας Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, τὸν Μητροπολίτην Χαλκηδόνος Μελίτωνα, ἀποσταλλέντα ἡμῖν παρὰ τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀθηναγόρου, τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἡμῖν λίαν ἀγαπητοῦ, ἵνα κομίση ἡμῖν, ὡς γνωρίζετε, τὸν «Τόμον Ἀγάπης», ὅστις συγκεντρώνει τὰ κείμενα καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν, τὴν ἀναφερομένην εἰς τὰς σχέσεις κατὰ τὰ 12 τελευταῖα ἔτη μετὰ τὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, αἱ ὁποῖαι εὐφραίνονται ἐπὶ τῷ γεγονότι, ὅτι ἐπανευρίσκουσιν ἑαυτὰς ὡς κλάδους ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ δένδρου, βλαστήσαντος ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης, καὶ αἱ ὁποῖαι τώρα ὑποφέρουσιν ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἠδυνήθησαν εἰσέτι νὰ ὁλοκληρώσωσιν ὁμοῦ, πίνουσαι ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ μυστικοῦ ποτηρίου, τὴν πλήρη ἐκείνην κοινωνίαν, τὴν ὁποίαν καθιδρύει μετὰ τῶν δύο κοινοτήτων ἡ ὁργανικὴ καὶ κανονικὴ ἔνωσις, ἴδιον τῆς μᾶς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ βαθυτάτης χαρᾶς καὶ εὐλογοῦσιν ἀγάπης χαίρετιζομεν τὸν ἐπιφανῆ καὶ σεβάσιμον Ξένον, μετὰ τῶν τιμίων συνοδῶν αὐτοῦ, οἵτινες σήμερον μετὰ ἡμῶν κομίζουσιν ἡμῖν ἐν βιβλίον, τὸ ὁποῖον θὰ καταστῇ ἱστορικόν. Ὁ Ξένος ἡμῶν δὲν εἶναι ξένος ἐν τῇ ἀποστολικῇ Ἐδρᾷ καὶ ἡ παρουσία αὐτοῦ ἀποτελεῖ σημεῖον, οἰωνόν

της άναμενομένης έπαγγελίας, της μακαρίας τελέσεως της πλήρους κοινωνίας εν τη πίστει και τη αγάπη εκείνων, οι όποιοι, εκατοντάδας φορές, ως μαρτυρεί το βιβλίον, διεκήρυξαν ότι είναι άδελφοί. Αύτός ούτος ό τίτλος, τον όποιον φέρει ό έπιφανής Μητροπολίτης της 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας, ό τίτλος Χαλκηδόνος, καθιστά ιδιαίτερος προσφιλή και σημαντική την έπίσκεψιν ταύτην δια την 'Εκκλησίαν της Ρώμης· τουτο υπενθυμίζει ήμιν τον άθάνατον προκάτοχον ήμων, άγιον Λέοντα τον Μέγαν, όστις δια της προς τον Φλαβιανόν επιστολής αυτού συνέβαλε σημαντικώς εις την διατύπωσιν του χριστολογικού όρου της περιφήμου Συνόδου της Χαλκηδόνας. 'Η Σύνοδος αύτη προσήγγισε Ρώμην και Κωνσταντινούπολιν εν τη αύτῃ όριστική και τελεία πίστει περι του ένός θείου Προσώπου και των δύο φύσεων, θείας και ανθρωπίνης, του Χριστού.

Ποίος, λοιπόν, Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Μελίτων, θα ήδύνατο κάλλιον ήμων να μεταφέρει εις τον Πατριάρχην Αθηνάγοραν την εύχαριστίαν ήμων δια την εύσεβή, εύγενή και ειρηνικήν άποστολήν, την όποιαν ένεπιστεύθη ήμιν; Παρακαλοΰμεν ήμάς, όπως είπητε εις τον σεβάσμιον Γέροντα, ότι ή άποστολή αύτη, εν τη πανσέπτω Βασιλική του Λατερανού, έπι παρουσία Καρδινάλιων, 'Επισκόπων, Κλήρου, της Κοιρίας και της 'Επαρχίας της Ρώμης μετά του πιστου λαου της Ρωμαϊκής 'Εκκλησίας, έσχε την έπίσημον και ιεράν έπίστεψιν αύτης. Παρακαλοΰμεν ήμάς, όπως είπητε Αύτῳ, ότι έτελέσαμεν από κοινοϋ μετά θρησκευτικής έντάσεως πρῶξιν εύλαβή και συνειδητήν αυτού του «πνευματικού οικουμενισμού», προς τον όποιον παρώτρυνεν ήμάς ή πρόσφατος Β' Σύνοδος του Βατικανού. Δέν προσηυχήθημεν άπλως και μόνον υπέρ των 'Αδελφών, μετά των όποιων επιθυμούμεν να είμεθα εν πλήρει κοινωνία, αλλά μετά πολλής χαρῆς εν Πνεύματι 'Αγίῳ προσηυχήθημεν πάντες μετ' αυτών.

Παρακαλοΰμεν ήμάς ώσάυτως, Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Μελίτων, όπως διαβιάσητε εις τον άγιον Πατριάρχην και εις τους περι αυτών σεβασμίους 'Αδελφούς και Πιστούς τα βιώματα ήμων εκ της εύτυχοϋς ταύτης τελετής, ήτις πραγματοποιείται εν τῷ Ναῶ, τον όποιον ή ιστορική και θεολογική παράδοσις της 'Εκκλησίας της Δύσεως καλεϊ «*Omnium urbis et orbis ecclesiarum mater et caput*» (Κλήμ. X 11), διότι είναι ό Καθεδρικός Ναός του 'Επισκόπου της Ρώμης, διαδόχου του μακαρίου 'Αποστόλου Πέτρου· ή τελετή αύτη, θα έλέγομεν, απέχει από του να κολακεύη την ανθρωπίνην ήμων φιλοδοξίαν δια την ποιμαντικήν διακονίαν, την έμπιστευθείσαν παρά του Χριστού εις εκείνον, ό όποιος κάθηται επί της καθέδρας ταύτης, ως σημείον και άρχή διαρκής και δρατή του θεμελιου της ένότητος των 'Επισκόπων και του πλήθους των πιστών» (*Lumen gentium*, n. 23). 'Η τελετή αύτη, άντιστρόφως, υπενθύμισεν εις ήμάς προσοπικώς βαθέως την συνείδησιν του προνομίου τούτου. 'Ενταϋθα, περισσότερο ή άλλαγῷ αισθανόμεθα «δοϋλος των δούλων του Θεου». 'Ενταϋθα αισθανόμεθα άδελφός μετά των αδελφών ήμων, του συνόλου των

'Επισκόπων και άλληλέγγνος μετ' αυτών συλλογικώς. 'Αναλογιζόμεθα ιδιαίτερος το ιδεώδες ένός άλλου μεγάλου προκατόχου, Γρηγορίου του Μεγάλου, όστις υπογραμμίζων το άποστολικόν λειτουργημα αυτού, ήθελε να θεωρη προσωπικήν αυτού τιμήν την τιμήν συμπάσης της 'Εκκλησίας και την άποτελεσματικότητα εκάστου τοπικού 'Επισκόπου· αναλογιζόμεθα ώσάυτως την αντίληψιν του άγιου Κυπριανου περι της ένότητος της 'Εκκλησίας: *Una Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa*) (EP. 36,4), μία 'Εκκλησία ή όποία είναι άκεραία, άλλ' επίσης διηρθρωμένη, εν τη όποία τα μέρη και οι όμιλοι δύνανται να ώσιν έσχηματισμένοι κατά τα προσιδιάζοντα εκάστῳ ίδια σχήματα και ένθα τα λειτουργήματα δύνανται να ώσι διάφορα, και εν τούτοις άδελφά και συγκλίνοντα. Εις την καρδίαν της ένότητος και εις το κέντρον της καθολικότητος, δραματιζόμεθα το ζῶν κάλλος της νύμφης του Χριστού, της 'Εκκλησίας, έπενδεδυμένης το εκ διαφόρων χρωμάτων ένδυμα αύτης, περιβεβλημένης δηλαδή έπιτραπτήν ποικιλίαν παραδοσιακών εκφράσεων. Νομίζομεν, ότι ακούομεν ένταϋθα την καθαράν άντήχησιν, μιᾶς των ήμετέρων μακρινών φωνών: «Πέτρε, της Πίστεως ή Πέτρα!» (*Mansi*, V, 394).

«Θθεν, δέν απομένει εις ήμάς, ειμή να επικαλεσθώμεν την θείαν εκείνην συμπαράστασιν, ή όποία ένισχύει την ήμετέραν άδυναμίαν, προς πραγματοποίησιν της αναγκαίας άρετής, εις τρόπον ώστε ό άρξάμενος οικουμενισμός να δυννηθῆ να φθάση εις εύτυχή κατάληξιν. Μετά του 'Αποστόλου Παύλου είπομεν, ότι όφειλομεν να έχωμεν πεποίθησιν, «(τι ό έναρξάμενος εν ήμιν έργον αγαθόν έπιτελέσει)» (Φιλιπ. 1,6). Είμεθα πεπεισμένοι, ότι προς έπιτέλεσιν του μεγάλου τούτου έγχειρήματος της επανασυνθέσεως της ένότητος των χριστιανών, ύπάρχει μία άπαραίτητος προϋπόθεσις. Αύτη είναι ή διεύρυνσις της αγάπης: «*Dilatenitur spatia caritatis*». Διευρυνθήτωσαν τα όρια της αγάπης, θα έλέγομεν, χρησιμοποιώντες μίαν προσφιλή εις ήμάς εκφρασιν του 'Αγιου Αδγουστίνου (*Serm. 69 P.L. 38,440-441*). Μία διεύρυνσις της αγάπης, ίνα πάντες ήμεεις επανεύρωμεν έναντους άδελφούς εν μιᾶ και τη αύτῇ 'Εκκλησία, μέλη ένός και του αυτού σώματος, του Σώματος του 'Ιησου Χριστού. Θα προσθέσωμεν τότε εις τον «Τόμον 'Αγάπης» μίαν νέαν, τελευταίαν και λαμπράν σελίδα: την σελίδα της ένότητος.

Εις το τέλος της 'Ακολουθίας ό Πάπας άντήλαξεν άσπασμόν μετά του Μητροπολίτου Χαλκηδόνας, υπό τα χειροκροτήματα των εκκλησιαζομένων, ως επίσης μετά του Μητροπολίτου Τρανουπόλεως και των Καρδινάλιων Villot και Βίλλεμπραντς.

Μετά την 'Απόλυσιν, ό Πάπας πλησιάσας τον Μητροπολίτην Χαλκηδόνας εκάλεσεν αυτόν, όπως έξέλθουν όμοϋ και ούτω, όμοϋ διασχίσαντες τον κατάμεστον Ναόν υπό τα χειροκροτήματα των παρισταμένων, έξήλθον αυτού.

Το έσπέρας της ίδιας ήμέρας, προς τιμήν της Πατριαρχικής αντιπροσωπείας παρέθεσε γεϋμα ό

Αδλάρχης του Πάπα Έπίσκοπος Martin, εις τὸ ὁποῖον παρεκάθησαν πολλαὶ προσωπικότητες.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης 25ης Ἰανουαρίου, ὁ Μητροπολίτης Χαλκηδόνος, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Mgr Arigi, μετέβη εἰς τὴν παρὰ τῷ Βατικανῷ Τουρκικὴν Πρεσβείαν καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Α.Ε. τὸν Πρέσβυν Ναύαρχον Necdet Uran, γενόμενος τιμητικῶς καὶ ἐγκαρδίως δεκτός, καὶ ἔσχε μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ συμβούλου τῆς Πρεσβείας μακρὰν συνομιλίαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὁ Μητροπολίτης Τρανουπόλεως καὶ ὁ π. Pierre Duprey παρέστησαν εἰς συνέντευξιν τύπου, κατὰ τὴν ὁποίαν παρουσίασαν εἰς τοὺς δημοσιογράφους τὸν «Τόμον Ἀγάπης».

Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας, συμπροεδρευόντων τοῦ Μητροπολίτου Χαλκηδόνος καὶ τοῦ Καρδιναλίου κ. Βίλλεμπραντς, διεξήχθησαν ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς ἐνότητος τῶν χριστιανῶν, ἐν ἀδελφικῇ ἀτμοσφαιρᾷ, συνομιλίαι μεταξὺ τῆς Πατριαρχικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ τῶν ἀρμοδίων τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προαγωγῆς τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Οὕτω, τερματισθείσης τῆς ἀποστολῆς τῆς Πατριαρχικῆς ἀντιπροσωπείας, ἀνεχώρησεν αὐτὴ ἐκ Ρώμης τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης, 26ην τοῦ μηνός.

ΤΟΜΟΣ ΑΓΑΠΗΣ*

Βατικανὸν — Φανάριον (1958-1970)

Γενικὴ παρουσίασις.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων τούτων ἐτῶν, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Αὐτοῦ, ὅπως βιώσῃ ὄρισμένα γεγονότα, τὸ μέγεθος τῆς σημασίας καὶ αἱ δυνατότητες τῶν ὁποίων δὲν ἐγένοντο εἰσέτι ἀντιληπτὰ ὑπὸ πάντων. Τὰ γεγονότα ταῦτα προητοιμάσθησαν, συνωδευθήσαν καὶ ἠκολούθηθησαν ὑπὸ πολλαπλῶν ἐπαφῶν καὶ σχέσεων. Γράμματα, μηνύματα, τηλεγραφήματα ἀντηλλάγησαν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Λόγοι ἐξεφωνήθησαν ὑπὸ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων αὐτῶν.

Τὰ κείμενα ταῦτα ἀποβαίνουνσι μάρτυρες μιᾶς κοινῆς ζωῆς, ἣτις ἀναθάλλει προοδευτικῶς, μιᾶς νέας ἐμπειρίας ἐνότητος καὶ κοινωνίας ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ. Ἐθεωρήθη, ὅτι τὰ κείμενα ταῦτα, συνήθως ἐλάχιστα ἢ ἀνεπαρκῶς γνωστά, ἔδει, ἵνα ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Χριστιανικοῦ πλη-

ρώματος. Ἐδει, ὅπως πράξωμεν τοῦτο, ἵνα τοιουτοτρόπως καταστῶσι ταῦτα εὐρύτερον γνωστά καὶ ἐπὶ πλέον ἵνα ἡ καινὴ αὕτη ἐμπειρία, ἡ ἀμοιβαία αὕτη ἀνακάλυψις, ἀποβῇ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον γεγονός ὀλοκλήρου τοῦ πιστοῦ καθολικοῦ καὶ ὀρθοδόξου πληρώματος. Οὗτος εἶναι ὁ λόγος ὑπάρξεως τοῦ Τόμου τούτου, ἐνθα θέλει ἀνεύρει τις συγκεντρωμένα τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων δέκα ἐτῶν ἀνταλλαγέντα κείμενα μεταξὺ τῆς Ἁγίας Ἐδρας καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ πρότασις αὕτη, γενομένη ὑπὸ τοῦ πρώτου τῆ τάξει τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1968 ἐν Φαναρίῳ, κατὰ τὴν διάρκειαν ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων μετὰ τοῦ Γραμματέως τῆς Γραμματείας διὰ τὴν Ἐνότητα τῶν Χριστιανῶν, υἰοθετήθη ἀμέσως καὶ ἐνεθαρρύνθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου τοῦ Α' καὶ τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ ΣΤ'. Εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν θέλησιν ὀφείλει τὴν προέλευσιν αὐτοῦ ὁ Τόμος οὗτος.

Δὲν εἶναι τυχαῖος ὁ προτιμηθεὶς ἑλληνικὸς τίτλος «Τόμος Ἀγάπης». Ὁ Τόμος ἀποτελεῖ μέρος ἐνὸς ἔργου. Διὰ τοῦ τίτλου ὑπομνησκεται, ὅτι ἡ ἀγάπη ἦτο ἐκεῖνη ἡ ὁποία ἐνέπνευσε τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐπαφῶν μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ταυτοχρόνως δεικνύεται, ὅτι ἡ ἱστορία αὕτη τῆς ἐπανευρεθείσης ἀγάπης δὲν εἶναι παρὰ ἐν τμήμα, μία τομῆ, ἕνας τόμος, ἐν στάδιον τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁδηγοῦντος τὰς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πλήρους κοινωνίας.

Διὰ τὴν ἐπιτευχθῆ ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος Τόμου, ὅστις εἶναι νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἐξελίξεως τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐκρίναμεν ὅτι ἔδει, ὅπως ἀκολουθηθῇ μία αὐστηρῶς χρονολογικὴ σειρά. Τοιουτοτρόπως, ἀποφεύγεται ἡ παρείσφρυσις τοῦ ὑποκειμενικοῦ στοιχείου, ὅπερ συνεπάγεται πάντοτε ἢ κατὰ τὰ διαπραγματευόμενα θέματα ἢ ἢ κατὰ τὴν φύσιν ἐγγράφων κατὰτάξις. Ἐπὶ πλέον, μία τοιαύτη κατὰ κατηγορίας κατὰτάξις θὰ ἀπεμάκρυνε τὰ ἔγγραφα ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῶν πλαισίου. Ἡ χρονολογικὴ σειρά, διὰ τῆς διαδοχῆς κειμένων διαφόρου φύσεως, ἀναφερομένων εἰς ποικίλα θέματα, παρέχει ἀντιθέτως, ἐν τῇ αὐστηρᾷ αὐτῆς ἀντικειμενικότητι, πλέον πιστὴν εἰκόνα τῆς συγκεκριμένης πραγματικότητος καὶ τῆς Ἱστορίας, ἐνθα αἱ μεγάλα στιγμαὶ προπαρασκευάζονται διὰ πολλαπλῶν φιλοφρονήσεων καὶ ἐξυφαίνονται διὰ πολλαπλῶν ταπεινοτέρων ἐνασχολήσεων.

Ὡς ἐκ τούτου, περιελήφθη ὄρισμένος ἀριθμὸς ἐγγράφων, ἅτινα ἀναφέρονται εἴτε διὰ τὴν ἀναγγέλωσιν αὐτὰς εἴτε διὰ τὴν ἐκφρασθῶσιν εὐχαριστίαι ἐπ' αὐταῖς, εἰς ἐπισκέψεις, ἀνταλλαγείσας μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἢ εἰς ἀνακοινώσεις ἀποφάσεων, ληφθεισῶν ὑπὸ μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης Ἐκκλησίας. Αἱ ἐπισκέψεις καὶ αἱ ἀνακοινώσεις αὗται συνιστῶσι πράγματι ἐν σπουδαίῳ στοιχείῳ τῶν δημιουργου-

* (Περὶληψις ἐκ τῆς συνεντεύξεως τύπου, τῆς δοθείσης τῆν 25.1.1972, ἐν τῇ αἰθούσῃ τύπου τοῦ Βατικανοῦ, παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Τρανουπόλεως Δαμασκηνοῦ καὶ τοῦ ῥωμαιο-καθολικοῦ ἱερέως π. Pierre Duprey, ἐκπροσώπου τῆς Γραμματείας διὰ τὴν ἐνότητα τῶν Χριστιανῶν, ὑπευθύνων μιαιτῆς Ἐπιτροπῆς ἐκδόσεως τοῦ Τόμου).

μένων νέων σχέσεων καὶ τῆς συχνότητος αὐτῶν. Πάντως, τὰ ἐν λόγῳ ἔγγραφα ἐτυπώθησαν μὲ μικροτέρους χαρακτήρας.

Ἀντιθέτως, δὲν περιελήφθησαν πολυάριθμα ἔγγραφα χαρακτήρος προσωπικοῦ καὶ ἄνευ ἀμέσου ἐκκλησιαστικῆς ἐπιπτώσεως.

Πρὸς ἀντιστάθμισιν τῶν μειονεκτιμάτων τῆς χρονολογικῆς σειρᾶς, προσετέθησαν πίνακες, οἵτινες θὰ διευκολύνωσι τὴν ἀνεύρεσιν τῶν γεγονότων καὶ τῶν περιεχομένων.

Ἐκαστον ἔγγραφον φέρει ἀριθμόν, ὅστις καθιστᾷ εὐκολωτέραν τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ παρόντος Τόμου. Τὸ πρωτότυπον εὑρηται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς σελίδος, ἡ δὲ μετάφρασις ἐπὶ τῆς δεξιᾶς.

Ἐν παραρτήματι, δίδονται τὰ κείμενα τῶν τελετῶν κοινῆς προσευχῆς, αἵτινες ἐπραγματοποιήθησαν κατὰ τὰς μεγάλας συναντήσεις, καὶ ἐνὸς ἔγγραφου, ὅπερ προπαρεσκευάσε τὴν συνάντησιν τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἄν καὶ τὸ ἔργον τελειώνη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1970, οὐχ ἦττον ὁμως προσετέθησαν συμπληρωματικῶς, τὴν τελευταίαν στιγμὴν, δύο σημαντικαὶ ἐπιστολαί, ἀντάλλαγεῖσαι τὸ 1971 (σελ. 613-623). Οὕτω, 284 ἐπίσημα κείμενα δημοσιεύονται αὐτόσσια εἰς τὸν ἐξ 735 σελίδων Τόμον τοῦτον.

Ἰδιαίτεροι ἐνδείξεις.

1. Πρόκειται περὶ τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἐκκλησιῶν. Αἱ προσπάθειαι αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο πρὸς γεφύρωσιν τοῦ χάσματος μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, οὐδέποτε ὑπῆρξαν ἄλλοτε ποτε, ὅσον σήμερον, ἀποδεσμευμένα ἀπὸ κάθε στοιχείου πολιτικόν, ἀπὸ κάθε βλέψιν ξένην πρὸς τὴν μόνην ἐπιθυμίαν, νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Του. (Λόγος τοῦ Πάπα τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1967, ἀρ. 190, σελ. 421).

2. Τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1963, ὁ Πάπας ἀπέστειλεν εἰς τὸν Πατριάρχην Ἀθηναγόραν τὴν πρώτην αὐτόγραφον ἐπιστολὴν αὐτοῦ (ἀρ. 33). Ἦτο ἡ πρώτη ἐπιστολὴ ἐνὸς Πάπα, ἀπευθυνομένη πρὸς Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1584. Τὴν 22 Νοεμβρίου 1963, ὁ Πατριάρχης ἀπαντῶν ἀπέστειλε τὴν πρώτην ἐπιστολὴν αὐτοῦ εἰς τὸν Πάπαν (ἀρ. 35).

3. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τρίτης Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἐν Ρόδῳ, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1964, ὁ Πάπας ἀπέστειλε μήνυμα πρὸς τὴν Διάσκεψιν (ἀρ. 76), ἔλαβε δὲ σχετικὴν ἀπάντησιν (ἀρ. 77). Τὸν Φεβρουάριον 1965, ἐπίσημος ἀντιπροσωπεῖα ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Χαλκηδόνος Μελίτωνα, ἐπεσκέφθη ἐξ ὀνόματος τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως τὸν Πάπαν, ἵνα ἀνακοινώσῃ αὐτῷ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς (ἀρ. 87). Καὶ εἰς τὴν προσφώνησιν τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ ΣΤ' (ἀρ. 88), παρουσιάζεται κατὰ

τρόπον συνθετικὸν τὸ πρόγραμμα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων μεταξὺ ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς: «Εἴμεθα εὐτυχεῖς διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὸν ρεαλισμὸν τῶν μεγάλων γραμμῶν τοῦ προγράμματος, τὸ ὁποῖον ἐχαράξατε. Διὰ περισσοτέρων καὶ πλέον ἀδελφικῶν ἐπαφῶν πρέπει νὰ ἐπανορθώσωμεν προοδευτικῶς ὅτι οἱ καιροὶ τῆς ἀπομονώσεως εἶχον διαλύσει καὶ νὰ ἀναδημιουργήσωμεν, εἰς πάντα τὰ ἐπίπεδα τῆς ζωῆς τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀτιμόσφαιραν, ἥτις θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀρχίσωμεν, ἐν εὐθέτῳ καιρῷ, γόνιμον Θεολογικὸν Διάλογον. Ἐὰν Ὑμεῖς ἀπὸ τῆς Ὑμετέρας πλευρᾶς μελετᾶτε τὰ κύρια θέματα, ἅτινα θὰ ἀποτελέσωσι τὸ ἀντικείμενον τῶν μελλουσῶν ἀδελφικῶν συζητήσεων, γνωρίζετε ἐπίσης τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ προπαρασκευὴ τοῦ Διαλόγου τοῦτου κατέχει μεταξὺ τῶν ἀπασχολήσεων τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῶν Καθολικῶν θεολόγων. Χαίρομεν διὰ τὰς ἐπαφὰς καὶ τὰς συνομιλίας, τὰς ὁποίας προτίθεσθε νὰ διεξαγάγητε μετὰ τῆς ἡμετέρας Γραμματείας ἐπὶ τῆς Ἐνότητος, ἡ ὁποία ἀκολούθως θὰ ἀναφέρῃ ἡμῖν ἐπ' αὐτῶν. Ἐπιφυλασσόμεθα νὰ σκεφθῶμεν καὶ νὰ μελετήσωμεν, ἵνα ἀποφασίσωμεν περὶ τῶν καλυτέρων τρόπων, οἵτινες ἀπὸ ἡμετέρας πλευρᾶς θὰ ἐπιτρέψωσι τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Διαλόγου τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς προοδευτικῆς ἐπανευρεθείσεως ἀδελφότητος. Μάρτυς ἡμῶν ὁ Θεός. Ἡ μόνη ἐπιθυμία ἡμῶν εἶναι, ἵνα ὦμεν πιστοὶ τῷ Χριστῷ» (σ. 181).

4. Ἄρσις τῶν ἀναθεμάτων. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1965, κατὰ τὴν διάρκειαν ἐπισκέψεως αὐτοῦ εἰς τὴν Ρώμην (ἀρ. 108), ὁ Μητροπολίτης Μελίτων ἔθεσε κατὰ τρόπον πλέον συγκεκριμένον τὸ ζήτημα δυνατότητος τῆς ἀπὸ κοινοῦ μελέτης ἄρσεως τῶν ἀναθεμάτων τοῦ 1054, ζήτημα τεθὲν ἦδη καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην ἐπίσκεψιν αὐτοῦ. Σειρὰ κειμένων ἐπιτρέπει τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐξελιξέως τῆς ιδέας ταύτης ἕως καὶ τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῆς (ἀρ. 119, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 129, 130).

5. Τὸ αὐτόγραφον μήνυμα, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλεν ὁ Πάπας εἰς τὸν Πατριάρχην τὴν 13ην Ἰουλίου 1967, ἵνα ἀναγγείλῃ αὐτῷ τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ, ὅπως ἐπισκεφθῇ αὐτὸν εἰς Φανάριον καὶ ἐξηγήσῃ αὐτῷ τοὺς λόγους τῆς ἐπισκέψεως αὐτοῦ (ἀρ. 171), ὡς καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τὰς ὁποίας ὁ Πατριάρχης Ἀθηναγόρας ἀπηύθυνεν εἰς τὸν Πάπαν, ἵνα ἀναγγείλῃ αὐτῷ τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ εἰς Ρώμην (ἀρ. 186) καὶ τὰ μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην (ἀρ. 211), δεικνύουσι σαφέστατα τὸ πνεῦμα τῶν συναντήσεων αὐτῶν καὶ τὸν ἐπιδιωχθέντα σκοπὸν.

6. Εἰς τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε χθές, εἰς τὸ Λατερανὸν ὁ Πάπας ὠμίλησε περὶ δυνατῆς ποικιλίας ἐν τῇ ἐνότητι. Ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου ὑπῆρξε λίαν σαφῆς ἐν τῷ λόγῳ, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν εἰς τὸ Φανάριον τὴν 25ην Ἰουλίου 1967 (ἀρ. 172), ὁμίλησας μεταξὺ ἄλλων περὶ «τῆς ταυ-

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΤΩΝ ΔΥΟ ΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΓΕΝΕΘΛΙΟΝ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ*

Τὸ 397, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου ΚΠόλεως Νεκταρίου, ὁ Ἰωάννης ἀναβαίνει ἐπὶ τοῦ χηρεύσαντος πατριαρχικοῦ θρόνου. Τὸ ἀληθές εἶναι, ὅτι τοῦτο ἐγένετο μὲ τὴν λεπτὴν τῆς ραδιουργίας τέχνην καὶ τὴν σαγήνην, ἣν ἤσκει ἐπὶ τοῦ αυτοκράτορος Ἀρκαδίου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Εὐδοξίας ὁ πολλὰ ἰσχύων παρ' αὐτοῖς εὐνοῦχος, εἶτα δὲ ὑπατος, ὅ ἐστι πρωθυπουργός, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, καταστάς Εὐτρόπιος. Οὗτος ἐπίστευσεν, ὅτι καθιστῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν Ἰωάννην θὰ ἠδύνατο καὶ εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ νὰ παράσχη εὐπρόσωπον δικαιολόγησιν, λόγῳ τοῦ μεγάλου ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἀναστήματος τοῦ ἱεράρχου καὶ τὰ σκοτεινὰ αὐτοῦ βουλευματα νὰ ὑπηρετήσῃ πρὸς χειραγώγησιν τοῦ αυτοκρατορικοῦ θρόνου κατὰ τὰς ἐπιθυμίας του. Καὶ τὸ ἐπέτυχεν ἐκ πρώτης ἀρχῆς. Καὶ κατέστησεν τὸν Ἰωάννην, εἰ καὶ ἄκοντα ἢ διατάζοντα, ὅπως θέλετε, τὸν κατέ-

στησεν ἐν τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ. Ἐπλανήθη ὁ μὲν εἶτα, νομίζων, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὸ φρόνημα αὐτοῦ, καθὼς τοῦτο προκύπτει ἐκ τῶν δύο περιφώνων λόγων εἰς Εὐτρόπιον, οὓς ἐξεφώνησεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς Ἀγίας Σοφίας ὁ Ἰωάννης καὶ περὶ ὧν βεβαίως δὲν εἶναι οἰκεία ἢ περίστασις νὰ ὀμιλήσωμεν.

Ἐν τῷ πατριαρχικῷ τῆς βασιλευούσης θρόνῳ ὁ Ἰωάννης ἀνεδείχθη μέγας τῆς Ἐκκλησίας μας ποιμὴν καὶ ὑπογραμμὸς μεγάλου ἱεράρχου. Τὸ ἔργον αὐτοῦ ὑπῆρξεν, ἀληθῶς, ἐξόχως δύσκολον καὶ βαρὺ. Ἡ Ἐκκλησία ἐταράσσετο ὑπὸ ζηλωτῶν ποικίλων δογματικῶν παρεκβάσεων καὶ ὑπὸ ἀρετικῶν, διασπώντων τὴν ἐνότητα αὐτῆς καὶ νοθευόντων τὴν ἀρχαίαν τῆς γνησιότητα. Ὁ κληρὸς ἔχι σπανίως ἐξετραχηλίζετο εἰς πράξεις, καθιστώσας δῆλην τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἀνεπάρκειαν. Πλέον τούτου, ὁ κλύδων τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ πολιτικῶν παθῶν καὶ ἡ συμπάρεδρος αὐτῶν ραδιουργία δὲν ἐπέτρεπον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἀναπτύξῃ τὴν πρέπουσαν δρᾶσιν πρὸς ὀργάνωσιν αὐτῆς,

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 79 τοῦ προηγούμενου τεύχους.

τότητος τῆς πίστεως ἐπέκεινα τῶν λεκτικῶν διαφορῶν.

7. Τὴν 25ην Ἰουλίου 1967, ἐν τῷ ΡΚαθολικῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν ΚΠόλει, ὁ Πάπας ἐνεχείρισε τῷ Πατριάρχῃ Ἀθηναγόρῃ τὴν Βούλλαν Anno Ineunte (ἀρ. 176). Τὸ κείμενον τοῦτο ἐξηγεῖ, διατί ἡ καθολικὴ καὶ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι «ἀδελφαὶ Ἐκκλησίαι». Τὸ ἐπίσημον τοῦτο κείμενον τοῦ Πάπα ἐμπεριέχει μίαν οὐσιώδη ἄποψιν τῆς παραδοσιακῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησιολογίας.

8. Ἡ κοινὴ δήλωσις τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Πατριάρχου, τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1967 (ἀρ. 195), δίδει σαφέστατα τὰς βάσεις τοῦ Διαλόγου μεταξὺ ΡΚαθολικῶν καὶ ὀρθοδόξων καὶ βεβαίῳ, ὅτι ἤλθεν ὁ καιρὸς, ἵνα ἴδωμεν ἀναπτυσσομένην «ἀνιδιοτελεῆ συνεργασίαν εἰς τὸ κεφάλαιον κοινῆς δράσεως ἐπὶ τοῦ ποιμαντορικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πνευματικοῦ πεδίου, ἐν ἀμοιβαίῳ σεβασμῷ τῆς ἀφοσιώσεως τῶν Χριστιανῶν ἐκατέρας πλευρᾶς πρὸς τὰς ἰδίας αὐτῶν Ἐκκλησίας». Εἰς τὸν ἐν ΚΠόλει λόγον αὐτοῦ (ἀρ. 172) ὁ Πάπας εἶχεν ἤδη εἶπει, ὅτι «ἀπόκειται τοῖς ἀρχηγοῖς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ταῖς Ἱεραρχίαις αὐτῶν, ὅπως ὀδηγήσωσι τὰς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ὁδόν, τὴν ἄγουσαν πρὸς ἐπανευρεθησομένην πλήρη κοινωνίαν. Ὁφείλουσιν οὗτοι νὰ πράξωσι τοῦτο, ἀναγυρίζοντες καὶ σεβόμενοι ἀλλήλους ὡς ποιμένας

τῆς ἐμπειστευμένης εἰς αὐτοὺς μερίδος τοῦ ποιμνίου τοῦ Χριστοῦ, μεριμνῶντες περὶ τῆς συνοχῆς καὶ τῆς ἀξήσεως τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποφεύγοντες πᾶν ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ διασκορπίσῃ αὐτὸν ἢ νὰ ἐπιφέρῃ σύγχυσιν εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ» (σ. 377). Τὸ κείμενον τοῦτο ἐκφράζει σαφέστατα τὴν θέλησιν, ὅπως τεθῆ τέρμα εἰς πᾶσαν μορφήν προσηλυτισμοῦ καὶ ἀποφευχθῶσι τὰ μίση τοῦ παρελθόντος καὶ πᾶν εἶδος κυριαρχίας πνευματικῆς ἢ διανοητικῆς» (κοινὴ δήλωσις, σ. 447).

9. Τὰ δύο τελευταῖα κείμενα (ἀρ. 283 καὶ 284) ἐκφράζουσι τὴν ἐκατέρωθεν ἐπιθυμίαν ἐπισπεύσεως τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν συλλειτουργία τοῦ Πάπα μετὰ τοῦ Πατριάρχου θὰ εἶναι δυνατὴ καὶ θὰ ὀλοκληρωθῇ «ἡ σχεδὸν πλήρης κοινωνία», ἢ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὑφισταμένη. Ὁ Πατριάρχης Ἀθηναγόρας, προσφωνῶν τὸν Πάπαν κατὰ τὴν ἐν Φαναρίῳ ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, ἀναφέρειται ὡς ἀκολούθως εἰς τὸν τρόπον, ὅστις θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας ταύτης: «Τὸ ἐφ' ἡμῖν, ἐν παγκαθολικῇ καὶ πανορθόδοξῳ ἐτοιμασίᾳ καὶ συνειδήσει καὶ βουλή, ἐκφραζομένη ἐν τῇ ἀποφάνσει τῶν ἐκατέρωθεν Ἱεραρχῶν, τοῦ Κλήρου καὶ τῶν Πιστῶν, ὧν ἡ φωνὴ ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς πολυτίμος ἐστὶν ἡμῖν ὀδηγὸς καὶ παραμυθία». (σ. 380).

Ἀρχμ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΤΣΙΟΠΑΝΑΣ

Ἱερ. Προϊστάμενος τῆς ἐν Ρώμῃ Ὀρθ. Ἑλλην. Ἐκκλησίας

πρός εκπλήρωσιν τοῦ κοινωνικοῦ τῆς ἔργου καὶ πρὸς ἐδραίωσιν γνησίας παρὰ τῷ λαῷ πίστεως. Ὑπῆρξε, λοιπόν, ἐν μέσῳ τοιούτων ἀντιζῶων περιστάσεων, ὑπῆρξε, λέγω, τὸ ἔργον τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου ἐξόχως δύσκολον. Τὰς δυσκολίας δ' αὐτὰς ἐπέτεινον καὶ οἱ εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ἐναντιοδοξήσαντες, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Θεόφιλον. Ἐν τοσοῦτῳ, αἱ δυσκολίαι αὐταὶ δὲν ἔκαμψαν τὸν μέγαν τῆς Ἐκκλησίας ποιμένα. Ἀντιθέτως, ἐνεθάρρυναν αὐτὸν καὶ δὴ τόσον, ὥστε εὐθὺς ἅμα τῇ ἀνόδῳ του εἰς τὸν θρόνον οὗτος προῆλθεν εἰς τὴν λῆψιν μέτρων σκληρῶν, πλὴν ἀναγκαιῶν, πρὸς ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ αὐτῆς ἔργου, πρὸς ἀναστήλωσιν τῆς γνησίας πίστεως καὶ πάταξιν τῆς εὐώνου, τῆς βαλαντισκοπούσης ἱερωσύνης, ἀτυχῶς ὄχι ἀσυνήθους τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. «Τὸν ἄρχοντα» ἔλεγε, «τῶν ἀρχομένων οὐκ ἐν ταῖς τιμαῖς ὑπερέχειν δεῖ, ἀλλ' ἐν ταῖς ἀρεταῖς». Καὶ ἡξίου τὴν συμμόρφωσιν πάντων πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην, οὐδέποτε ἐνδοιάζων νὰ παράσχη αὐτὸς πρῶτος καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ τὸν πρὸς τοῦτο ὑπογραμμόν.

Τοιοῦτον ὑπογραμμὸν παρέσχεν ὁ Ἰωάννης καὶ κατὰ τὰ ἔπειτα ἔτη τῆς δοκιμασίας του, τὰ ἀρξάμενα μὲ τὴν ἐπὶ Δρυῖν ληστρικὴν σύνοδον (403) καὶ συνεχισθέντα μὲ τὴν καθάρσειν αὐτοῦ καὶ μὲ τὰς δύο ἐξορίας του. Πῶς ταῦτα συνέβησαν, δὲν εἶναι τῆς παρούσης στιγμῆς νὰ εἰπώμεν ἐν λεπτομερείᾳ. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς συνόδου καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν κατὰ τοῦ ἱεράρχου αἰτιάσεων σπουδαίως συνήγγησαν ὁ τε Θεόφιλος, ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ὁ μήποτε κορέσας τὸ κατὰ τοῦ Ἰωάννου ἀγενὲς πάθος του, καὶ ἡ Εὐδοξία, σύζυγος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου, πρὸς τὰς ἐπιδιώξεις τῆς ὁποίας εἶχεν ὁ ἱεράρχης ἀντιτάξει τὸ γενναῖον αὐτοῦ ἠθικὸν ἀνάστημα⁸. Ὅπως δὴποτε, ἡ ἀπόφασις τῆς ἐπὶ Δρυῖν συνόδου, ἡ διατάσσουσα τὴν καθάρσειν τοῦ ποιμενάρχου καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἐκ τῆς βασιλίδος, ἐξώργισε τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον, λοιδωροῦν βασιλέα καὶ σύνοδον, ἐζήτηε — τί δὲ λέγω; — ἀπῆτει τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς. Ἀφῆκεν ὅμως ἡ ἀπόφασις αὐτῆς ἥρεμον καὶ ἀδυσώπητον τὴν φιλόσοφον ψυχὴν τοῦ ἱεράρχου. Οὗτος δὲν ἠθέλησε νὰ ἀρνηθῆ νὰ λάβῃ τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἐρημίαν. Μάλιστα δὲ πρὶν ἀναχωρήσει, διεκήρυξεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ ταῦτα τὰ σημαντικὰ: Πολλὰ τὰ κύματα καὶ μεγάλη εἶναι ἡ τρικυμία, ἀλλὰ δὲν φοβούμεθα μήπως καταποντισθῶμεν, διότι ἰστάμεθα ἐπὶ βράχου ἀσφαλοῦς. Ἄς μαινεται ἡ θάλασσα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ διαλύσῃ τὸν βράχον. Ἄς ὑψοῦνται τὰ κύματα, εἶναι ἀνίκανα νὰ καταποντίσῃ τὸ πλοῖον τοῦ Ἰησοῦ. Τί ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν, εἰπέ μου, τὸν θάνατον; («Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος»). Μήπως τὴν ἐξορίαν; ἀλλ' ἡ γῆ ὀλόκληρος καὶ τὸ πλήρωμά της εἶναι τοῦ Κυρίου. Μήπως τὴν δήμευσιν χρημάτων; δὲν ἐφέραμεν τίποτε εἰς τὸν κόσμον, ὅταν ἐγεννήθημεν,

καὶ συνεπῶς οὔτε νὰ λάβωμεν τίποτε μαζί μας δυνάμεθα. Οὔτε τὴν πενίαν πτοοῦμαι, οὔτε τὸν πλοῦτον ἐπιθυμῶ. Οὔτε τὸν θάνατον φοβοῦμαι, οὔτε εὐχομαι νὰ ζήσω εἰμὴ διὰ τὴν προκοπὴν σας... Πόσοι τύραννοι ἠθέλησαν νὰ γίνουν κύριοι τῆς Ἐκκλησίας; ποῦ εὐρίσκονται ὅσοι τὴν ἐπολέμησαν; ἔχουν παραδοθῆ εἰς τὴν λήθην, ποῦ δὲ ἡ Ἐκκλησία; ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπει⁹.

Ἡ ἐν τῇ ἐρημίᾳ παραμονὴ τοῦ Ἰωάννου δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ. Διότι ὁ λαὸς ὁσημέραι ἐντονώτερον ἀπῆτει τὴν ἀνάκλησιν ἐξ αὐτῆς τοῦ ποιμενάρχου. Τὸ παράδοξον δ' εἶναι, ὅτι εἰς ἀνάκλησιν τῆς ἀποφάσεως συνεβούλευσεν εἶτα τὸν βασιλέα καὶ ἡ Εὐδοξία, κατ' ἀξίαν ἐκτιμῶσα τὴν παρὰ τῷ λαῷ κρατούσαν ταραχὴν καὶ τὴν ἀπειλουμένην ἐμφύλιον σύρραξιν. Πλὴν τούτου, σεισμὸς ἐπισυμβὰς ἐλογίσθη ὑπὸ τῆς δεισιδαίμονος βασιλείσεως ὡς θεία κατ' αὐτῆς προειδοποίησις. Τοῦθ' ὅπερ τὴν ἔκαμε νὰ γράψῃ πρὸς τὸν ἱεράρχην: «Μὴ νομίση ἡ ἀγιωσύνη σου, ὅτι ἔργων τὰ γεγενημένα. Ἀθάνα εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματός σου. Ἄνθρωποι πονηροὶ καὶ διεφθαρμένοι ταύτην τὴν μηχανὴν διεσκεύασαν, τῶν δ' ἐμῶν δακρῶν μάρτυς ὁ Θεός, ᾧ ἱερεῦσιν» (3,445).

Ὁ ποιμενάρχης ἐπανῆλθε καὶ δὴ καὶ ἐν θριάμβῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Δὲν παρῆλθεν ὅμως ἐκ τῆς ἐπανόδου του χρόνος πολὺς καὶ οἱ ἀμείλικτοι καὶ κακογνώμονες αὐτοῦ ἐχθροί, δεινῶς διαστρέφοντες τὴν ἀλήθειαν, ἐξώκειλαν εἰς νέα κατ' αὐτοῦ σκευωρήματα. Ἀφορμὴν ἐν τούτῳ ἔλαβον ἐξ αὐστηρᾶς κριτικῆς, ἣν ἤσκησεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ὁ Ἰωάννης κατὰ τῆς ἀνεγέρσεως ἐξωθί τῆς Γερουσίας καὶ ὄχι μακρὰν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀργυροῦ ἀνδριάντος τῆς αὐτοκρατείας. Οὗ ἔνεκεν πολὺ ἐταράσσεται ἡ ἀξιουμένη ἥρεμος περὶ τὸν ναὸν ἀτμόσφαιρα ἀπὸ τραγουδιστὰς καὶ μίμου καὶ ἀπὸ ἄλλας ἀπρεπεῖς ἐθνικὰς τελετὰς. Ἡ κριτικὴ ἐθίξε τὴν αὐτοκράτειραν. Μὲ τὴν ψιλὴν δὲ πρόφασιν, ὅτι ὁ ἱεράρχης εἶχεν ἐπανέλθει εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἄνευ ἀποφάσεως συνόδου, ἡ αὐτοκράτειρα μαζί μὲ τοὺς ὑπολειπομένους ἐπισκοπικοὺς κατηγοροῦς, Σεβηριανὸν καὶ ἄλλους, κατεσκεύασαν καὶ σύνοδον καὶ ἀπόφασιν καὶ διὰ σειρᾶς ἄλλων δεινῶν περιστάσεων, περὶ ὧν δὲν εἶναι οἰκεία ἡ στιγμή νὰ εἰπώμεν, ἐπέτυχαν πάλιν τὴν καθάρσειν τοῦ ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλου καὶ τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ εἰς Κουκουσόν, (χωρίον ἐρημώτατον τῆς Ἀρμενίας). Ἀλλὰ, γράφει σχετικῶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ἐτραγωδῶν τὰς δεινάς αὐτὰς διὰ τὸν Ἰωάννην περιστάσεις καὶ ἐξαίρων τὸ οἰκουμενικὸν αὐτοῦ ἀνάστημα, γράφει, λέγω, ταύτην τὴν φράσιν: «Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης βαίνων πρὸς τὴν Κουκουσὸν ἔσυρε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν οἰκουμένην ὄλην»¹⁰. Τί ὠραία παράστασις καὶ πόσον αὐτῇ ἀποδίδει τὴν οἰκουμενικὴν τοῦ ἱεράρχου ἀκτινοβολίαν.

Ὁ ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας διδασκαλὸς ὑπέστη εἰς Κουκουσὸν δεινὴν σωματικὴν δοκιμασίαν. Οὗ ἔνεκεν

8. Περὶ τινῶν ἄλλων, ἐχθρικῶς πρὸς τὸν ποιμενάρχην διακειμένων βλ. Δημ. Σ. Μπαλάνου, Οἱ πατέρες καὶ συγγραφεῖς τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, 1949, σ. 99 ἐπ.

9. Βλ. Δημ. Σ. Μπαλάνου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 102.

10. Βλ. Χρυσόστ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 130.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

«Τόμος αγάπης».

Ἄξιοσημείωτον γεγονός εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαιο-καθολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἐν τῷ πολυγλώσσῳ τυπογραφίῳ τοῦ Βατικανοῦ ἐκτύπωσις ὀγκώδους καλλιτεχνικοῦ τόμου ἐξ 734 σελίδων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τόμος αγάπης. Vatican-Phanar (1958-1970), Rome-Istanbul 1971». Ἡ πρότασις περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ τόμου τούτου, γενομένη ὑπὸ τοῦ πρώτου τῆ τάξει τῆς Ἁγίας καὶ Ἱεραῆς Συνόδου τοῦ Οἰκου-μενικοῦ Πατριαρχείου τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1968 ἐν Φαναρίῳ, κατὰ τὴν διάρκειαν ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων μετὰ τοῦ Γραμματέως τῆς Γραμματείας διὰ τὴν ἐνό-τητα τῶν Χριστιανῶν, υἱοθετήθη καὶ ἐνεθαρρύνθη ὑπὸ τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-τριάρχου Ἀθηναγόρου τοῦ Α' καὶ ὑπὸ τῆς Α. Ἁγιό-τητος τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ ΣΤ'. Εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν θέλησιν ὀφείλει τὴν προέλευσιν αὐτοῦ τὸ λίαν ἐνδιαφέρον αὐτὸ ἔργον.

Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος τόμος, καταρτισθεὶς ὑπὸ Μι-κτῆς Ἐκδοτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ τότε Μ. Ἀρχιμανδρίτου καὶ νῦν Μητροπολίτου Τρα-νουπόλεως Λαμασκηνοῦ Παπανδρέου, τοῦ Ἀρχιμ. Βαρθολομαίου Ἀρχοντῶν καὶ τῶν ὁμοιοκαθολι-κῶν κληρικῶν Pierre Duprey καὶ Christophe Du-mont, διὰ τῆς παραθέσεως τῶν κειμένων Γραμμά-των, μηνυμάτων, τηλεγραφημάτων καὶ λόγων τοῦ Πάπα, τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἐπισήμων ἀπεσταλ-μένων αὐτῶν, συμβάλλεται εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἐξελιξέως τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἡ χρο-νολογικὴ κατάταξις τῶν διαφορῶν στοιχείων δι' ἀ-ποφυγῆς παρεισφύσεως τοῦ ὑποκειμενικοῦ στοι-χείου παρέχει ἀντικειμενικὴν καὶ πιστὴν εἰκόνα τῆς συγκεκριμένης πραγματικότητος καὶ ἱστορίας τῶν σχέσεων τούτων.

ἡσθένησε βαρέως. Τὸ φρόνημα ὅμως αὐτοῦ δὲν κατε-βλήθη, δὲν ἐδυσωπήθη. Ἐπροτίμησε νὰ καταστῇ μάρτυς τῶν πεποιθήσεων αὐτοῦ μᾶλλον, παρά νὰ ὑπο-κύψῃ. Ὅθεν, εὐρίσκετο εἰς συνεχῆ ἐπαφὴν μετὰ τῶν ὁμοφρόνων του, τοὺς ὁποίους παρηγόρει, τονίζων ὅτι δὲν πρέπει νὰ δοκιμάζουσι ὀδύνην διὰ τὴν στέρησιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ζωῆς των καὶ προτρέπων αὐτοὺς εἰς συνέχισιν τῆς ἱεραποστο-λικῆς των δράσεως. Ὅτε δὲ κάποτε ἡσθάνθη πρὸς καιρὸν, ὅτι φίλοι τινὲς τὸν ἐγκατέλειπον, ἔγραψε: ἀλλ' ἀπεφάσισα νὰ φιλοσοφῶ καὶ νὰ φέρω γενναίως τὰς δυσχερείας, διότι γνωρίζω, ὅτι ἡ ἐρημία εἶναι φιλανθρωποτέρα τῆς πόλεως καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ ἡμερώτερα τῶν ἀνθρώπων».

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀπέθανε τὴν 14ην Σεπτεμβρίου 407, εἰς Κόμωνα, χωρίον τοῦ Πόντου, βαδίζων πρὸς Πιτυοῦντα, νέον τόπον ἐξορίας του. Αἰ

Ὡς εὐστόχως σημειοῦται ἐν τῷ Προλόγῳ τοῦ σπουδαιοτάτου αὐτοῦ ἔργου, τὰ δημοσιευόμενα ἐν αὐτῷ κείμενα «ἀποβαίνουνσι μάρτυρες μιᾶς κοινῆς ζωῆς, ἣτις ἀναθάλλει προοδευτικῶς, μιᾶς νέας ἐμπει-ρίας ἐνότητος καὶ κοινωνίας ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ. Ἐθεωρήθη, ὅτι τὰ κείμενα ταῦτα, συνήθως ἐλάχιστα ἢ ἀνεπαρκῶς γνωστά, ἔδει, ἵνα ὑποβληθῶ-σιν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος. Ἐδει, ὅπως πράξωμεν τοῦτο, ἵνα τοιοῦτοτρόπως κα-ταστῶσι ταῦτα εὐρύτερον γνωστά καὶ ἐπὶ πλέον, ἵνα ἡ καινὴ αὐτῆ ἐμπειρία, ἡ ἀμοιβαία αὐτῆ ἀνακάλυψις ἀποβῇ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον γεγονός ὁλοκλήρου τοῦ πιστοῦ καθολικοῦ καὶ ὀρθοδόξου πληρώματος».

Ἡ ἐννοια τῆς λειτουργικῆς ἀνανεώσεως.

Ὁ μετὰ πάσης λαμπρότητος ἑορτασμὸς τῆς μνήμης τοῦ Μεγάλου Φωτίου, Πατριάρχου Κωνσταν-τινουπόλεως, ἔδωκε καὶ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ἀφορ-μὴν, ἵνα πρὸ τῆς καθιερωθείσης συνεστιάσεως τοῦ Μακαριωτάτου Προέδρου καὶ τῶν λοιπῶν Σεβασμιω-τάτων μελῶν τῆς Ἱεραῆς Συνόδου μετ' ἄλλων Ἀρχιε-ρέων, ὡς καὶ μετ' ἐκπροσώπων τῆς Πολιτείας καὶ τῶν ἐλλογμωτάτων Καθηγητῶν καὶ Ὑψηλῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν διεξαχθῇ ὑπὸ πάντων τούτων συζήτησις ἐπὶ τῆς «ἐν-νοίας τῆς λειτουργικῆς ἀνανεώσεως».

Ἡ συζήτησις αὕτη, ὀρυθθεῖσα ἐκ σχετικῆς ἐμπε-ριστατωμένης εἰσηγήσεως τοῦ Σεβασμιωτάτου Μη-τροπολίτου Κοζάνης κ. Διονυσίου, Προέδρου τῆς ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῆς Θ. Λατρείας Μονίμου Συνδικῆς Ἐπιτροπῆς, κατέδειξεν ἔνθεν μὲν ὅτι δέον νὰ μελετη-θοῦν καὶ ἐξευρεθοῦν οἱ τρόποι, ἵνα ὁ λαὸς μετέχη πλέον ἐνσυνειδήτως καὶ ἐνεργῶς τῆς παραδεδομένης λατρευτικῆς ζωῆς, μορφούμενος τόσον δι' αὐτήν, ὅσον καὶ ἐξ αὐτῆς, ἐτέρωθεν δὲ ὅτι πρέπει νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἀξιοποίησις τοῦ οὐχὶ στατικοῦ, ἀλλὰ δυναμικοῦ

σωματικαὶ δυνάμεις μετὰ τρίμηνον ὁδοπορίαν ἐγκα-τέλιπον ὀριστικῶς τὸ ἀραχνῶδες αὐτοῦ σωματίον.

Κυριαὶ καὶ Κύριοι,

Σᾶς κατεπόνησα. Τὸ γνωρίζω. Ἀλλὰ θὰ συμφω-νήσετε, ἐλπίζω, μαζί μου, ὅτι ἡ ψηλάφησις αὐτῆ τοῦ βίου τοῦ Ἰωάννου Χρυσόστομου, ἔστω σύντομος, ἤξιζε τὸν κόπον. Καὶ εἶναι πρόδηλον τὸ διατί. Διότι μὲ τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ρίπτει ἡ ἀκτινοβολοῦσα ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ προσωπικότης τοῦ ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας μας διδασκάλου, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἔλθωμεν ἐγγύ-τερον πρὸς τοὺς δύο εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ Σωτῆρος ἐκ-φωνηθέντας λόγους καὶ νὰ κοινωνήσωμεν τοῦ πνευ-ματικοῦ αὐτῶν περιεχομένου.

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΚΟΡΣΟΣ

Καθηγητῆς Παντείου Ἀνωτάτης Σχολῆς

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ίερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος κ. Ἰερώ ν υ μ ο ς κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ 1ης ἕως 29ης Φεβρουαρίου 1972,

Π ρ ο ῆ ὄ ρ ε υ σ ε ι: Τὴν 1ην Φεβρουαρίου τῆς Ἐπιτροπῆς ἀξιοποιήσεως Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας.

— Τὴν 3ην καὶ 4ην Φεβρουαρίου τῆς συνάξεως Μοναζουσῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν ἐν τῷ πνευματικῷ Κέντρῳ Βηθλεέμ.

— Τὴν 7ην Φεβρουαρίου τῆς Διαρκoῦς Ἱεραῦς Συνόδου καὶ τῆς Ἐπαρχιακῆς Ἐκκλησιαστικῆς Συνελεύσεως τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

— Τὴν 8ην Φεβρουαρίου τῆς Διαρκoῦς Ἱεραῦς Συνόδου καὶ τῆς συνάξεως τῶν ὑπευθύνων τῶν Τομέων τῆς Ἀρχιεπισκο-

πῆς Ἀθηνῶν διὰ τὸν προγραμματισμὸν τοῦ ἔργου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς διὰ τὸ ἔτος 1972.

— Τὴν 9ην Φεβρουαρίου τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ο.Δ.Δ.Ε.Π., τῆς Ἐπιτροπῆς ἀξιοποιήσεως Ἐκκλ. Περιουσίας, καὶ τῆς Παγκείου Ἐπιτροπῆς.

— Τὴν 10ην Φεβρουαρίου τῆς Ἐφορείας τοῦ Οἴκου Τυφλῶν.

— Τὴν 11ην Φεβρουαρίου τῆς Γεν. Συνελεύσεως τοῦ Οἴκου Τυφλῶν.

— Τὴν 15ην Φεβρουαρίου τῆς συνάξεως τῶν ὑπευθύνων τῶν Τομέων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν διὰ τὸν προγραμματισμὸν τοῦ ἔργου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς διὰ τὸ ἔτος 1972.

— Τὴν 16ην Φεβρουαρίου τῆς Ἐπιτροπῆς ἀξιοποιήσεως Ἐκκλ. Περιουσίας.

— Τὴν 18ην τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τοῦ Τ.Α.Κ.Ε.

χαρακτήρος τῶν ἐκάστοτε ἰσχυρῶν μορφῶν τῆς ὀρθοδόξου λατρείας, συμφώνως πρὸς τὴν ἐκκλησιολογικὴν ἀρχὴν τῆς οἰκοδομῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἀποτελεῖ τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Κυρίου.

Ἡ ἐνθρόνισις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γερμανίας.

Ἡ ἐνώπιον τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν τῆς Γερμανίας καὶ ἐκπροσώπων τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως ἐνθρόνισις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γερμανίας κ. Εἰρηναίου δημιουργεῖ τὴν βεβαιότητα, ὅτι νέα σελίς ἀνοίγει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας τῆς Ἐδρῶπης.

Ἡ λαμπρὰ ποιμαντικὴ καὶ κοινωνικὴ δρασίς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐκλεκτοῦ καὶ διακεκριμένου Ἱεράρχου, ὡς Μητροπολίτου Κισάμου καὶ Σελίνου, ἐγγυᾶται, ὅτι ὁ Σεβασμιώτατος ἐν Γερμανίᾳ ἔνθεν μὲν θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν πολλῶν καὶ δυσπεπλῶτων προβλημάτων, ἅτινα ἀπασχολοῦν τὸν ἐν Γερμανίᾳ Ἑλλητισμὸν, ἐτέρωθεν δὲ θὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν εἰς τὸ ἑτεροδόξον περιβάλλον τῆς Δύσεως προβολὴν τῶν θησαυρῶν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τρίτον θὰ συνεχίσῃ τὴν ἐπὶ ὑγιῶν βάσεων καλλιέργειαν τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος.

Ἀξιόλογος ἐπιστημονικὴ ἐπισφράγις.

Ὁ προσφάτως ἐκδοθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐπαινεθεὶς ὀγκώδης «Παναγγοικὸς τόμος ἐπὶ τῇ 1400ῇ ἀμφιετηρίδι τῆς Ἱεραῦς Μονῆς τοῦ Σινᾶ» ἀποτελεῖ ἀξιόλογον ἐπιστημονικὴν ἐπισφράγιση τῶν γενομένων ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 1400 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἱεραῦς Μονῆς τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης ἐπὶ τοῦ Θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ.

Ὡς σημειοὶ ἐν τῷ Προλόγῳ τοῦ λαμπροῦ τούτου ἔργου ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Σιναίῳ κ. Γρηγόριος, σκοπὸς τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκδόσεως δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐξαρσις «τοῦ ἔργου τῶν ἀκοιμήτων φρουρῶν τῆς μεγίστης κληρονομίας, τὴν ὁποίαν κατέλιπον εἰς ἡμᾶς, τοῦτο μὲν ὁ Μέγας ἐν βασιλεύσει Ἰουστινιανὸς Α' (527-565), τοῦτο δὲ οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Σινᾶ ἐκ-

λάμπαντες ὅσοι Πατέρες διὰ τοῦ βίου των». Ἐπὶ πλέον ὁ τόμος ἀποβλέπει καὶ εἰς τὸ «νὰ ἐξάσῃ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἱερά κληρονομία τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ Μοναχισμοῦ δὲν ἔχει ἀπλῶς ἀνάγκην συντηρήσεως, ἀλλὰ καὶ ἀνανεώσεως καὶ δὴ ἐν τῇ Θεολογίᾳ, ἐν ἣ τὰ ὀνόματα μεγάλων Σιναιτῶν θεολόγων κατέχουσιν ἐξέχουσαν θέσιν».

Ὅθεν, ἐπιτακτικὸν προβάλλει τὸ καθήκον τῆς δραστηρίας κινητοποιήσεως πάντων τῶν ἀρμοδίων πρὸς δημιουργίαν τῶν προϋποθέσεων τῆς συντηρήσεως καὶ ἀνανεώσεως ταύτης. Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην εἶναι ἡ διὰ καταλλήλων προσώπων ἐπάνδρωσις τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Σινᾶ.

Ἄνευ τοῦ Filioque.

Ἐν τῇ συμπληρώσει ἀρχιερατικῆς διακονίας 50 ἐτῶν ὑπὸ τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Ἀθηναγόρου, τὸ Θεολογικὸν Κέντρον («Ἡ τοῦ Θεοῦ Σοφία») διοργάνωσε τὴν τρίτην συνάντησιν Ἀγάπης μεταξὺ ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν διαφόρων ἐν Ἑλλάδι χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν. Κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην, καθ' ἣν αἱ εἰδικαὶ χορωδίαὶ παροσίασαν δείγματα τῆς λατρευτικῆς ψαλμωδίας καὶ ὕμνολογίας των καὶ ἠκούσθησαν ἐπαινετικοὶ λόγοι διὰ τοὺς εἰρηνοποιὸς Προκαθημένους Παλαιᾶς καὶ Νέας Ρώμης, ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν ἐνεποίησε τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἐκπροσωποῦσα τοὺς ὁμοιοκαθολικοὺς χορωδία μετ' ἔγκρισιν τῆς ὁμοιοκαθολικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἔψαλε τὸ σύμβολον τῆς πίστεως λατινιστὶ ἄνευ τοῦ Filioque.

Τὸ γεγονός τοῦτο, ὅπερ εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως, ἔφερε εἰς τὴν σκέψιν καὶ εἰς τὰ χεῖλη τῶν πλείστων ἐκ τῶν παρισταμένων καὶ ἐκ τῶν πληροφορηθέντων περὶ αὐτοῦ τὴν εὐχὴν, ἵνα ἡ Ὁμοιοκαθολικὴ Ἐκκλησία χωρὴν γενναϊότερον ἐπὶ τῆς ὁδηγούσης εἰς ἐπανένωσιν τῶν κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων χριστιανῶν ὁδοῦ, διὰ τῆς γενικῆς καθιερωσεως ὑπ' αὐτῆς τῆς χρήσεως τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ὑπὸ τὴν μορφὴν, ὑφ' ἣν τὸ τοῦτο παρεδόθη ἡμῖν ὑπὸ τῆς Α' καὶ Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

— Τὴν 22αν Φεβρουαρίου τῆς πανηγυρικῆς συνεδριάσεως τοῦ Ἰδρύματος Προικοδοτήσεων Ἰ. Πατέρα, καθ' ἣν ἐγένετο ἡ κλήρωσις καὶ ἡ διανομὴ εἰς 27 ἀπόρους ὄρφανὰς θυγατέρας ναυτικῶν, ἐπιταγῶν ἐκ δρχ. 36.000 ἑκάστη.

— Τὴν 23ην Φεβρουαρίου τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς τοῦ Ὁφθαλμιατρείου καὶ τοῦ κληροδοτήματος Μελισσουργου.

— Τὴν 28ην Φεβρουαρίου τῆς Διαρκoῦς Ἱερᾶς Συνόδου.

— Τὴν 29ην Φεβρουαρίου τῆς Διαρκoῦς Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἐ τ ἔ λ ε σ ε : Τὴν 2αν Φεβρουαρίου Θείαν Λειτουργίαν ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ διὰ τὰ μέλη τῆς Παμμεσοσηνιακῆς Ἐνώσεως Ἀθηνῶν.

— Τὴν 6ην Φεβρουαρίου, ἑορτὴ τοῦ Μεγάλου Φωτίου, Συνοδικὴν Θείαν Λειτουργίαν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Πεντέλης.

— Τὴν 13ην Φεβρουαρίου Θείαν Λειτουργίαν ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἁγ. Γεωργίου καλαϊᾶς Ριζαρείου Σχολῆς, μνημόσυνον τῶν κτητόρων Ριζαρῶν Μάνθου καὶ Γεωργίου καὶ τὸν Ἁγίασμον τῶν ἐγκαινίων τοῦ Ἐπισκοπείου Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικαίας.

— Τὴν 22αν Φεβρουαρίου μνημόσυνον τῶν Δημοτῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ Ἀ' Νεκροταφείῳ.

— Τὴν 27ην Φεβρουαρίου Συνοδικὴν Θείαν Λειτουργίαν, ἐπὶ τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ.

Ἐ χ ο ρ ο σ τ ἄ τ η σ ε : Τὴν 5ην Φεβρουαρίου κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ Μεγάλου Φωτίου ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ.

— Τὴν 17ην Φεβρουαρίου κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Πεντέλης καὶ ἔκειρε εἰς μοναχὸν τὸν Θεολόγον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γεώργιον Καψάνην.

— Τὴν 20ήν Φεβρουαρίου κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Πεντέλης καὶ ἔκειρε εἰς μοναχὸν τὸν Θεολόγον κ. Βασίλειον Ρίτην.

— Τὴν 26ην Φεβρουαρίου κατὰ τὴν Ἀκολουθίαν τῶν Ἀ' Χαιρετισμῶν ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ.

— Τὴν 27ην Φεβρουαρίου κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπρολόγησε καὶ παρηκολούθησε τὴν ἔναρξιν σειρᾶς Ὀμιλιῶν, διοργανουμένων ὑπὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς πρὸς χάριν τῶν Φοιτητῶν καὶ Σπουδαστῶν τῶν Ἀνωτάτων καὶ Ἀνωτέρων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων.

Π α ρ η κ ο λ ο ῦ θ η σ ε : Τὴν 21ην Φεβρουαρίου τὰς Ἀκολουθίας τοῦ Μεσονυκτικοῦ, Ὁρθρου, Ὁρῶν, Ἑσπερινοῦ καὶ Μ. Ἀποδείπνου ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Πεντέλης.

— Τὴν 26ην Φεβρουαρίου τὴν ὑπὸ τῆς Πανελλην. Ἐνώσεως Θεολόγων δοθεῖσαν διάλεξιν τοῦ Καθηγητοῦ κ. Εὐαγ. Θεοδώρου, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.

Π α ρ ἔ σ τ η : Τὴν 2αν Φεβρουαρίου εἰς τὴν τελετὴν ἀπονομῆς διακρίσεων εἰς ἀριστούχους Σπουδαστὰς τοῦ Πολυτεχνείου ὑπὸ τῆς Α.Ε. τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ καὶ εἰς τὴν ἑορταστικὴν ἐκδήλωσιν τοῦ Κέντρου Συμπαραστάσεως Οἰκογενείας, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει διετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

— Τὴν 10ην Φεβρουαρίου εἰς τὴν ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως κ. Στ. Παττακοῦ συνεδρίασιν τῆς Ἐπιτροπῆς ἑορτασμοῦ 150ετηρίδος.

— Τὴν 14ην Φεβρουαρίου εἰς τὴν τελετὴν ἀπονομῆς μεταλλίων συνεργασίας πρὸς ἀποτροπὴν δυστυχημάτων, διοργανωθεῖσαν ὑπὸ τῆς Πανελ. Ὁμοσπονδίας Ὑπαλ. Προσωπικοῦ Αὐτοκινήτων.

— Τὴν 23ην Φεβρουαρίου εἰς τὴν τελετὴν θεμελιώσεως ὑπὸ τῆς Α.Ε. τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ τοῦ νέου κτιρίου τῆς Κ.Υ.Π.

Π α ρ ε κ ἄ θ η σ ε : Τὴν 2αν Φεβρουαρίου εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Α.Ε. τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Κας Ζαυθοπούλου-Παλαμᾶ, παρατεθὲν δεῖπνον πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς κ. Ἰακώβου, ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ τῆς Μεγ. Βρετανίας.

— Τὴν 6ην Φεβρουαρίου εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Δ. Συμβουλίου

τοῦ Ἐκκλ. Ἰδρύματος «Σπίτι τοῦ Παιδιοῦ» παρατεθὲν δεῖπνον ἐν τῷ Ἰδρυματι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λέρου 6.

— Τὴν 17ην Φεβρουαρίου εἰς τὸ πρὸς τιμὴν τοῦ Πρεσβευτοῦ κ. Νικήτα Σιώρη παρατεθὲν δεῖπνον ὑπὸ τοῦ Κ. Συμβουλίου τοῦ Ο.Δ.Δ.Ε.Π., ἐν τῷ Διορθοδόξῳ Κέντρῳ Πεντέλης.

— Τὴν 27ην Φεβρουαρίου εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Α.Ε. τοῦ Ἀντιβασιλέως παρατεθὲν γεῦμα ἐπὶ τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐν τῷ Μεγάρῳ Μαξίμου.

Π α ρ ἔ θ ε σ ε : Τὴν 7ην Φεβρουαρίου ἐπίσημον γεῦμα, ὡς Πρόεδρος τῆς Διαρκoῦς Ἱερᾶς Συνόδου, πρὸς ἐκπροσώπους τῆς Κυβερνήσεως, Καθηγητῶν τῆς Θεολ. Σχολῆς καὶ ἄλλων ἐπιστήμων, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Μ. Φωτίου, ἐν τῷ Διορθοδόξῳ Κέντρῳ Πεντέλης.

— Τὴν 10ην Φεβρουαρίου πρὸς τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου Ἱεροψαλτῶν δεῖπνον ἐν τῷ Διορθοδόξῳ Κέντρῳ Πεντέλης.

Π ρ ο ἔ σ τ η : Τὴν 29ην Φεβρουαρίου τῆς νεκρωσίμου Ἀκολουθίας τοῦ Ὑπουργοῦ Κ. Μανιαδάκη ἐν τῷ Ἀ' Νεκροταφείῳ.

Ἐ δ ἔ χ θ η : Τὴν 2αν Φεβρουαρίου τὸν κ. Ὁδ. Λούβρον, Ἀνταποκριτὴν Τ.Υ. Δ. Γερμανίας, καὶ τὸν Καθηγητὴν κ. Εὐάγγελον Θεοδώρου.

— Τὴν 5ην Φεβρουαρίου τὸν Αἰδесиμώτατον Ἱερέα κ. Σωτ. Παπανικολάου, τὸν κ. Πάμφιλον Ἀλαβάνου καὶ τὸν κ. Δ. Σκουζέ.

— Τὴν 7ην Φεβρουαρίου τὸν κ. Δ. Σταμάτην καὶ τὸν κ. Γ. Λαγόν.

— Τὴν 9ην Φεβρουαρίου τὸν κ. Σ. Ζῶργον, τὴν Καν Μ. Σούτσου, τὸν κ. Π. Πετρόπουλον, τὴν Καν Ἀν. Κοσμοπούλου, τὸν Αἰδесиμώτατον κ. Ἱ. Ἀντωνόπουλον, τὰ μέλη τοῦ Ἐκκλ. Συμβουλίου Ἁγ. Αἰκατερίνης Πετραλώνων, τὸν Ἰατρόν κ. Ἄρ. Σεντούκαν, τὸν κ. Δ. Σταθόπουλον καὶ τὸν κ. Γ. Μπαϊρακτάρην καὶ τὸν κ. Γ. Δημόπουλον.

— Τὴν 10ην Φεβρουαρίου τὸν κ. Φ. Σικιαρίδην καὶ τὸν κ. Σ. Κουκίην.

— Τὴν 11ην Φεβρουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Κιλκισίου κ. Χαρίτωνα, τὸν Πρέσβυν τῆς Φινλανδίας κ. Oly Bergman.

— Τὴν 13ην Φεβρουαρίου τὸν κ. Γ. Σταυρόπουλον καὶ Μ. Καραγεώργην.

— Τὴν 16ην Φεβρουαρίου τὸν κ. Σ. Γ. Χατζηδάκην, τὴν Πρεσβυτέραν Καν. Ἀμ. Ἀδαμοπούλου, τὸν κ. Π. Κοροβίλαν, τὸν κ. Ἀθ. Νακόπουλον, τὴν Καν. Αἰκ. Κακολύρη, τὸν κ. Δ. Σταμάτην, τὸν κ. Γ. Δράκον, τὸν κ. Δ. Ματρακίδη, τὸν κ. Χρ. Κακούρη, τὴν Καν Ἑλλην Χατζηθεοδωρίδου, τὸν κ. Κ. Χαραλαμπίδην καὶ τὸ Δ. Συμβούλιον τοῦ Καλλερίου Ὁρφανοτροφείου.

— Τὴν 17ην Φεβρουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ἀξώμης κ. Μεθόδιον, τὴν δ. Ἀριστέα Τριανταφύλλου, τὸν κ. Γ. Δράκον, τὴν δ. Μ. Σπυροπούλου καὶ τὸ Δ. Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου «Οἰκογενειακὴ Ἑστία».

— Τὴν 18ην Φεβρουαρίου τὸν κ. Εὐθ. Βρυζάκην καὶ τὸν κ. Θ. Ἀδάμη.

— Τὴν 23ην Φεβρουαρίου τὸν δημοσιογράφον κ. Δ. Ψαθᾶν καὶ τὸν κ. Γ. Μπεκατώρον.

— Τὴν 24ην Φεβρουαρίου τὸν κ. Γ. Δράκον, τὸν κ. Φ. Σικιαρίδην τὸν Πρόεδρον τῆς Παν. Συνομοσπονδίας Πολυτέκνων κ. Ἀν. Σῶκον, τὸν κ. Σπ. Μακρήν, τὸν κ. Μ. Βιδάλην, τὴν Καν Ὁλυ Καλλιουτζῆ, τὸν κ. Κ. Σταματοπούλου καὶ τὸν Αἰδесиμώτατον κ. Γ. Παπαδέαν.

— Τὴν 25ην Φεβρουαρίου τὸν Ὑπουργὸν Ἐθν. Παιδείας κ. Γ. Φραγκᾶτον, τὸν Ὑφυπουργὸν Ἐθν. Παιδείας κ. Σπ. Δημητράκον καὶ τὴν Καν Μάχην Σεφερτζῆ.

— Τὴν 26ην Φεβρουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ἀξώμης κ. Μεθόδιον, τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Νουβίας κ. Συνέσιον καὶ τὸν κ. Εὐάγ. Κουτσόπουλον.

— Τὴν 28ην Φεβρουαρίου τὸν Αἰδесиμώτατον κ. Χρ. Καραμανίδην.

Ίερά Μητρόπολις Φωκίδος

Υπό την προεδρίαν του Σεβ. Μητροπολίτου Φωκίδος κ. Χρυσοστόμου, συνεκλήθησαν τέσσαρα Τοπικά Ίερατικά Συνεδρία τών εφημερίων τής Ίεράς Μητροπόλεως Φωκίδος.

Τό πρώτον συνεκλήθη εϊς τήν Ίεράν Μονήν Προφήτου Ήλιου Παρνασσίδος τήν 8ην και 9ην Ίουνίου και συμμετέσχον 26 Ίερείς. Κατ' αυτό, ό Ίερεύς Κων/νος Καμπρής, εφημέριος Δελαφών, ώμίλησε με θέμα «ή πνευματική ζωή του Ίερέως». Τό δεύτερον συνεκλήθη εϊς τόν Ίερόν Ναόν Άγίου Άθανασίου Γραβιάς τήν 8ην και 9ην Ίουλίου και συμμετέσχον 12 Ίερείς. Ωμίλησε δέ επί του αυτού θέματος ό Ίερεύς Χαράλαμπος Κουτρούμπας, εφημέριος Καστελλίων. Τό τρίτον συνήλθεν εϊς τήν Ίεράν Μονήν Βαρνακόβης τήν 30ήν και 31ην Αύγουστου και συμμετέσχον 21 Ίερείς. Κατ' αυτό ώμίλησεν επί του άνωτέρω θέματος ό Ίερεύς Βασίλειος Κονιστής, εφημέριος Δροσάτου. Τό τέταρτον συνήλθεν εϊς τόν Ίερόν Ναόν Ζωοδόχου Πηγής Λιδωρικίου τήν 21ην και 22αν Σεπτεμβρίου και συμμετέσχον 24 Ίερείς. Τό θέμα «ή πνευματική ζωή του Ίερέως» άπέπτυξεν ό Ίερεύς Γεώργιος Φάκαλος, εφημέριος Ίερατεινής.

Τό πρόγραμμα τών εργασιών τών Συνεδρίων ήτο κοινόν. Περιελάμβανεν άκόλουθιαν Έσπερινού και Θεϊάς Λειτουργίας, ύποδειγματικήν διδασκαλίαν τής Προηγιασμένης Θεϊάς Λειτουργίας, συζήτησιν επί του έργου τών Κατηχητών, τών Έξομολόγων και τών κηρύκων του θεϊου λόγου.

Ό Σεβασμιώτατος άπηύθυνε προς τούς εφημερίους συμβουλάς και όδηγίας, σχετικές με τά Ίερατικά των καθήκοντα και παρεκάθισεν εϊς κοινήν τράπεζαν μετά τών συνέδρων, έν ή εύρε τήν εύκαιρίαν νά άπευθύνη και πάλιν προς αυτούς λόγους πατρικούς.

Τήν 23ην Άπριλίου χοροστατούντος του Σεβ. Μητροπολίτου Φωκίδος κ. Χρυσοστόμου, ετελέσθη μνημόσυνον του Έπισκόπου Σαλώνων Ήσαίου, επί τή έπετείω του μαρτυρικού θανάτου έν τή Ίερά Μονή Προφήτου Ήλιου, ένθα έκήρυξε τήν επανάστασιν. Κατ' αυτό ώμίλησεν ό Σεβ. Μητροπολίτης.

Τήν 20ήν Ίουνίου ετελέσθη Δοξολογία και έπιμνημόσυνος Δέησις εϊς τήν Κοινότητα Άθανασίου Διάκου, επί τή Έθνική 150ετηρίδι.

Τήν 14ην Ίουλίου, χοροστατούντος του Σεβ. Μητροπολίτου Φωκίδος, έβάλή έπιμνημόσυνος δέησις πρό τής παρά τήν Κοινότητα Έλαιτών άναμνηστικής πλακόσ, επί τή έπετείω τής μάχης τής Άμπλιανής.

Τήν 17ην ετελέσθη πανηγυρικός Έσπερινός εϊς τήν έξωθι τής Κοινότητος Άρτοτίνης Ίεράν Μονήν του Άγίου Ίωάννου του Προδρόμου, ένθα έμόνασεν ό Άθανάσιος Διάκος. Κατ' αυτήν ώμίλησεν ό Σεβ. Μητροπολίτης με θέμα «Οί μετά τήν άλωσιν όσοι Άσκηταί και ή Έλληνική Έπανάστασις».

Τήν 18ην του αυτού μηνός ετελέσθη Δοξολογία και έπιμνημόσυνος Δέησις επί τή Έθνική 150ετηρίδι εϊς τήν Κοινότητα Κροκυλείου, ιδιαίτεράν πατρίδα του στρατηγού Μακρυγιάννη.

Τήν 15ην Αύγουστου, χοροστατούντος του Σεβ. Μητροπολίτου Φωκίδος, ετελέσθη Δοξολογία εϊς Εύπάλιον και έπιμνημόσυνος Δέησις, παρουσία Κυβερνητικού Κλιμακίου επί τώ Γενικώ Έορτασμά τής 150ετηρίδος τής Έλληνικής Έθνικής Έπανάστασεως του 1821.

Τήν 19ην Αύγουστου ετελέσθησαν υπό του Σεβ. Μητροπολίτου τά έγκαίνια του έν Γαλαξειδίω νεοδημένου Παρεκκλησίου του Άγίου Νεκταρίου.

Τήν 22αν, χοροστατούντος του Σεβ. Μητροπολίτου Φωκίδος κ. Χρυσοστόμου, ετελέσθη Δοξολογία εϊς Ίτέαν και έπιμνημόσυνος Δέησις, επί τή Έθνική 150ετηρίδι.

Τήν 27ην ετελέσθη Δοξολογία και έπιμνημόσυνος Δέησις εϊς τήν Κοινότητα Πανουργιάς, ιδιαίτεράν Πατρίδα του όπλαρχηγού του 1821 Πανουργιά.

Τήν 29ην ετελέσθη Δοξολογία και έπιμνημόσυνος Δέησις εϊς Λιδωρικιον.

Τήν Ίδιαν ώς άνω ήμέραν, χοροστατούντος του Σεβ. Μητροπολίτου, ετελέσθη εϊς τήν Ίεράν Μονήν Βαρνακόβης μνημόσυνον ύπερ άναπαύσεως τών ψυχών τών ύπερ τής Έθνικής ήμών Παλιγγενεσίας πεσόντων άδελφών τής ώς άνω Ίεράς Μονής.

Τήν 6ην Σεπτεμβρίου ετελέσθη Δοξολογία και έπιμνημόσυνος Δέησις εϊς Παλαιοζάριον, χοροστατούντος του Σεβ. Μητροπολίτου, επί τή Έθνική 150ετηρίδι.

Τήν 14ην Σεπτεμβρίου ετελέσθη εϊς τόν Μητροπολιτικόν Ναόν Άμφίσσης Άρχιερατική Θεία Λειτουργία και μνημόσυνον ύπερ τών έκασταχού σφαγιασθέντων έκ του λαού κατά τήν Έλληνικήν Έπανάστασιν.

Τήν 26ην ετελέσθησαν υπό του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου τά έγκαίνια του νεοδημένου Ίερού Ναού Άγίου Βασιλείου Άμυγδαλιάς.

B I B Λ Ι Ο Κ Ρ Ι Σ Ι Α

Άρχιμανδρίτου Χριστοφόρου Σταυροπούλου, Ίεροκήρυκος του Ναυτικού: «Άγάπη πηγής πυρός», Πρόλογος του Μακαριωτάτου Άρχιεπισκόπου Άθηνών κ. Γεωργίου. Σελίδες 200, σχήμα 8ον. Έκδοσις καλλιτεχνική, διηθησιμένη διά βυζαντινών εικόνων και σχεδίων.

Μία πλήρης έκθεσις του κηρύγματος και τής έννοιας τής χριστιανικής αγάπης. Τό βιβλίον διαιρείται εϊς όκτώ κεφάλαια.

Ό συγγραφέυς διαπραγματεύεται τήν τόσον άπαράιτητον διά τήν κοινωνίαν μας ύπαρξιν τής αγάπης άπό Θεολογικής, κοινωνικής και ιστορικής πλευράς. Άναλύει τά σχετικά άγιογραφικά και άγιοπατερικά κείμενα, συνθέτει δέ ταύτα με άρκετάς πρωτοτύπους ιδέας. Ό λόγος του ζωηρός και βέων. Εϊς τόν πρόλογόν του ό Μακαριώτατος Άρχιεπίσκοπος κ. Γεωργίου χαρακτηρίζει τό βιβλίον «ξεχωριστό στό είδος του». Με πολύ έπαγωγόν τρόπον άναλύεται ή έκ του ούρανού προς τόν άνθρωπον αγάπη, τό άπέραντον πλάτος τής πρακτικής της έφαρμογής και ή επάνοδος αυτής άπό του ανθρώπου εϊς τόν Θεόν. Με άυθορμητισμόν διανθίζονται αί σελίδες του βιβλίου δι' ιστορικών τής έφηρμοσμένης πατερικής αγάπης κειμένων.

Τό βιβλίον κατάλληλον διά πάντα θρησκευόμενον άνθρωπον, χρησιμεύει δέ και ώς βοήθημα δι' ιεροκήρυκας, Ίερείς, καθηγητάς γυμνασίων, δι' άρθογραφίαν και ραδιοφωνικά μηνύματα και όμιλίας. Ίδίως ένθουσιάζει τόν αναγνώστην τό τελευταίον κεφάλαιον «ή καρδιά μου γρηγορεύ», τό όποϊον καταδεικνύει τήν μυστικήν όδόν βιώσεως τής αγίας αγάπης.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἰωάννου Ε. Ἀναστασίου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, Σχεδιάσμα περὶ τῶν Νεομαρτύρων, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ παραρτήματος «Μνήμη 1821» τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Θεσ/νίκης, σσ. 64, Θεσ/νίκη 1971.

Βασιλείου Θ. Ἀλεξοπούλου, Ἰωάννης Α. Κομένιος (ὁ Μέγας Παιδαγωγός) 1592-1670, σ. σ. 14, Ἀθήναι 1971.

Ἰακώβου Βαβανάτσου, Ἀρχιεπισκόπου πρ. Ἀθηνῶν, Τὸ νόημα τῆς ἡγασίας, σ.σ. 128, Ἀθήναι 1971.

Βασιλείου Γ. Ἀτέση, Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Συναγωγή Ἐπιστολῶν 1963-1969, τόμ. ΙΓ', σ.σ. 144, Ἀθήναι 1970.

Κωνσταντίνου Γ. Γρηγοριάδου, Αἱ Θεολογικαὶ Προϋποθέσεις τῆς Διδακτικῆς τῶν Θεολογικῶν, (Συμβολὴ εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Κατηχητικὴν). Ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορικῇ Διατριβῇ ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθήναι 1971, σελ. 182.

«ΕΠΙΣΤΑΣΙΑ», Περιοδικὸν ὄργανον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κίτρους.

Τὸ περισπούδαστον τοῦτο περιοδικόν, ἐκδιδόμενον τῇ προνοίᾳ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Βαρνάβα, συμπλήρωσεν ἤδη 17ετίαν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του, περιλαμβάνει δὲ πλουσίαν ὕλην ὑπὸ κορυφαίων τοῦ πνεύματος ἐργατῶν πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Μητρόπολις Δήμητριάδος

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου, πρὸς πληρωσὴν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ ἐν Κροκιά-Ἀλμυροῦ ἐνοριακοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου, παρακαλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2 Κανονισμοῦ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱ. Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», ἀρθρ. 34 παραγρ. 1 ἐδάφ. δ' ὀριζόμενα προσόντα, ἵνα ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ σχετικὰ δικαιολογητικά.

Ἐν Βόλῳ τῇ 24ῃ Φεβρουαρίου 1972

† Ὁ Δημητριάδος ΗΛΙΑΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας

Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν τὰ ἀρθρα 33, 34, 35 καὶ 36 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πληρωσὴν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν: 1) Ἁγίου Δουκᾶ τῆς ὁμωνύμου Κοινότητος, 2) Ἁγίου Γεωργίου Γιαννιτσῶν, 3) Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης Γιαννιτσῶν, 4) Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου Γιαννιτσῶν, 5) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Γιαννιτσῶν, 6) Ἁγίας Σκέπης Ἐδέσσης, 7) Ἁγίου Δημητρίου Ἐδέσσης, 8) Ἁγίων Ἀρχαγγέλων Ἐπισκοπῆς, 9) Ἁγίου Μηνᾶ Καλυβίων, 10) Ἁγίου Ἀθανασίου Κουφαλίων, 11) Ἁγίου Γεωργίου Κουφαλίων, 12) Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος Κρύας Βρύσης, 13) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Λάκκας, 14) Ἁγίου Ἀθανασίου Λειβαδίτης, 15) Ἁγίου Νικολάου Λεπτοκαρυᾶς, 16) Ἁγίου Παντελεήμονος Νέας Χαλκηδόνος, 17) Ἁγίου Δημητρίου Πολλῶν Νερῶν, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων τοῦ Κράτους προ-

βλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα πιστοποιητικά.

Ἐν Ἐδέσῃ τῇ 1ῃ Μαρτίου 1972

† Ὁ Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας ΚΑΛΑΙΝΙΚΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Ἰωαννίνων

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πληρωσὴν τῆς Βας κενῆς θέσεως τοῦ Ἱεροκήρυκος τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μητροπόλεως, παρακαλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ πρὸς τοῦτο νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς εἰκοσαήμερου ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης, εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μητροπόλεως αἴτησιν μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Νόμου προβλεπομένων δικαιολογητικῶν.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 28ῃ Φεβρουαρίου 1972

† Ὁ Ἰωαννίνων ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ἱερὰ Μητρόπολις Μαντινείας καὶ Κυνουρίας

Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 33, παραγρ. 2 καὶ 3 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου προβλεπόμενα δικαιολογητικά μετὰ σχετικῆς αἰτήσεως, πρὸς κατάληψιν τῶν κενῶν ὀργανικῶν ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν α) Τιμίου Προδρόμου Τυροῦ Κυνουρίας καὶ β) Ἁγίων Ἀποστόλων Πελετῶν Κυνουρίας.

Ἐν Τριπόλει τῇ 10ῃ Φεβρουαρίου 1972

† Ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πληρωσὴν τῆς ὑπαρχούσης παρὰ τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου κενῆς δευτέρας θέσεως Ἱεροκήρυκος, παρακαλοῦμεν πάντας τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι ταύτην καὶ ἔχοντας πρὸς τοῦτο τὰ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς 20ῆμέρου ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσι τῇ Ἱερᾷ ἡμῶν Μητροπόλει πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα δικαιολογητικά.

Διὰ πλείονας πληροφορίας δύνανται οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ ἀποτεινῶνται εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως.

Ἐν Κιλκίς τῇ 25ῃ Φεβρουαρίου 1972

† Ὁ Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου ΧΑΡΙΤΩΝ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Α' ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

17—21 Μαΐου 1972

Διορθόδοξον Κέντρον Ἀθηνῶν

Ἱερὰ Μονὴ Πεντέλης

Θέμα: Ἡ ἀξία τῆς Πατερικῆς Ἑρμηνευτικῆς Παραδόσεως διὰ τὴν σύγχρονον βιβλικὴν ἔρευναν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Μ.Σ.Ε. ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΕΩΤΕΡΙΚΟΥ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΩΤΕΡΙΚΗΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Α Π Ο Λ Ο Γ Ι Σ Μ Ο Σ 1971

Α' ΕΣΟΔΑ

	Προϋπολογ.	Πραγματοπ.
Υπόλοιπον χρήσεως 1970	900.000	972.338.20
Δίσκος Ίεραποστολής	600.000	1.028.208
Ίεραποστολική Δραχμή	600.000	617.225
Δωρεά διαφόρων	100.000	300.403.30
SLIDES-έκδοτ. έργων τυπογρ. ...	50.000	4.760
	2.250.000	2.922.934.50

Β' ΕΣΟΔΑ

	Προϋπολ.	Πραγματοποιηθ.
Έμβ. εις ιεραπ. Έκκλησ. διαφόρων Χωρών	1.000.000	630.159
Άγορά και άποστολή ειδών εις ιεραποστολικάς Χώρας	80.000	10.712
Έξοδα κινήσεως δι' ιεραπ. σκοπούς		
α)	100.000	
β)	70.000	7.957
Υποτροφία και γενική μέριμνα δια τούς εν Έλλάδι Άφρικανούς, Άσιάτας, Κορεάτας, κ.τ.λ.	500.000	471.388
Όργανωσις έβδ. έξωτ. ιεραποστο... Διαμετακομιστικά και ναύλοι εντός και εκτός Έλλάδος	100.000	47.157
Έκδόσεις Τυπογραφικά - Τυπογραφείων	50.000	—
Δαπάναι Κέντρ. Ίεραπ. Σπουδών Οικοτρ. Κέντρ. Ίερ. Σπουδών ...	120.000	18.084
Δαπάναι ενισχύσεως Ίεραποστολικής Μονής εις Άθήνας	200.000	188.050.50
Όπτικοακουστικά	250.000	55.723
Όπτικοακουστικά	100.000	100.000
Όπτικοακουστικά	50.000	19.500
Έπιχορηγήσεις ιεραποστολικών Σωματείων Έλλάδος	150.000	100.000
Όργανωσις και λειτουργία διαφόρων Ύπηρεσιών	150.000	100.000
α) Μισθοδοσία τακτικού και έκτάκτου προσωπικού	140.000	136.037
β) Έπέκτασις γραφείων (άγορά επίπλων)	35.000	33.308.30
Άπρόβλεπτα	50.000	15.108
Άποθεματικών	150.000	—
	3.145.000	1.833.183.80

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Α' ΕΣΟΔΑ

Σύνολον έσόδων	1.950.596.30
Υπόλοιπον χρήσεως 1970 ...	972.338.20
ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΥΝΟΔ. ΕΣΟΔ. 2.922.934.50	

Β' ΕΣΟΔΑ

ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΥΝΟΔ. ΕΣΟΔ. 1.833.183.80
ΥΠΟΛΟΙΠΟΝ 1.089.750.70

Έν Άθήναις τῆ 11-2-1972

Ό Πρόεδρος τῆς Μ.Σ.Ε. Υποθ. Έξ.

† Ό Μητροπολίτης Μυτιλήνης ΙΑΚΩΒΟΣ

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έκδιδόμενον κατά δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ό Ίωαννίνων ΣΕΡΑΦΕΙΜ

† Ό Σερβίων και Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Κ Ω Ν. Γ. Μ Π Ο Ν Η Σ

Καθηγητής του Πανεπιστημίου

Σ Υ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι

Α) Έσωτερικού : Δραχμαί 200 ετησίως.

Β) Έξωτερικού : Δολλάρια 9 ετησίως.

Τιμή έκαστου τεύχους μετά του «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 9.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Κωνστ. Γ. Μπόνη, Καθηγητού του Πανεπιστημίου Άθηνών, Διορθόδοξα και Διεκκλησιαστικά προβλήματα, Τò Οικουμενικόν Πατριαρχείον, Β'.

Έόρτια Γράμματα.

Άρχιμ. Χριστοδούλου Παρασκευαΐδου, Συνοδικαί έκδηλώσεις επί τῆ μνήμη του Ί. Φωτίου.

Άρχιμ. Βασιλείου Τσιοπανά, Τὰ κατά τὴν έπίσκεψιν τῆς Πατριαρχικῆς Άντιπροσωπείας παρὰ τῆ Α.Α. τῆ Πάπα Παύλου τῆ ΣΤ'.

Δημητρίου Ί. Κόρσου, Καθηγητού Παντείου Άνωτάτης Σχολῆς, Τò Πνευματικόν περιεχόμενον τῶν δύο λόγων του Ί. Χρυσοστόμου εις τò Γενέθλιον του Σωτήρος.

Παρατηρήσεων στήλη.

Έκκλησιαστικά Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι:

Προκηρύξεις έκλογῆς ιερέων κ.λ.π.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
Αθήναι, Ίασίου 1 — Τηλέφ. 710.734.